

**KULTURNI POTEPI PO OBČINI DOBJE IN BLIŽNJI
OKOLICI
(KALOBJE, PLANINA, JURKLOŠTER, PREVORJE)**

***RAZISKOVALNA NALOGA
ETNOLOGIJA IN TURIZEM***

Avtorja:

Lara Bezgovšek, Anej Bezgovšek

Mentorica:

Vesna Gubenšek Bezgovšek, prof.

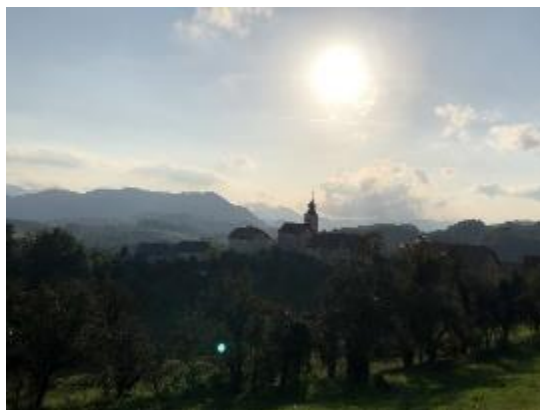
Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2020

**KULTURNI POTEPI PO OBČINI DOBJE IN BLIŽNJI
OKOLICI
(KALOBJE, JURKLOŠTER, PLANINA, PREVORJE)**

***RAZISKOVALNA NALOGA
ETNOLOGIJA IN TURIZEM***

Avtorja:

Lara Bezgovšek, Anej Bezgovšek
Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Mentorica:

Vesna Gubenšek Bezgovšek, prof.

Celje, 2020

ZAHVALA

Zahvaljujema se mentorici, profesorici Vesni Gubenšek Bezgovšek, za pomoč, strokovno svetovanje in popravljanje jezikovnih napak.

Hvala vsem, ki ste sodelovali v anketi.

Hvala družini in prijateljem, ki ste naju spodbujali pri raziskovanju ter odkrivanju kulturnih zanimivosti in naravnih lepot naših krajev.

POVZETEK

Kulturna dediščina je pomembno izročilo preteklosti, ki jo želimo ohraniti za prihodnost – povezuje nas s predniki in njihovim načinom življenja ter razmišljanja. Potreba po ohranjanju kulturne dediščine je nujna za našo identiteto, saj nas določa kot narod, v ožjem smislu pa tudi kot osebo. Če kulturne dediščine ne ohranjamo, nam spolzi iz rok in tako se izgublja tudi naša identiteta. Prav s tem namenom sva raziskala kulturno dediščino občine Dobje in bližnje okolice – zanimive kulturne točke na Kalobju, Planini pri Sevnici, Prevorju in v Jurkloštru ter pomembne osebnosti, ki so sooblikovale kulturno in zgodovinsko podobo naših krajev. Z anketo sva ugotavljala splošno poznavanje kulturnih znamenitosti v Dobju in okolici ter o dogodkih in osebah, ki so zaznamovale naš prostor. Ugotovila sva, da prebivalci občin Dobje, Šentjur in Laško nekoliko bolje poznajo znamenitosti in osebe povezane s tem območjem kot prebivalci drugih občin. Na splošno pa so rezultati ankete pokazali, da ljudje raziskovano tematiko slabo poznajo. To naju je spodbudilo, da sva zasnovala pešpoti iz Dobja do Kalobja, Jurkloštra, Planine in Prevorja. Napravila pa sva tudi krajši predstavitveni film o kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnje okolice. Upava, da nama bo uspelo s svojimi idejami spodbuditi zanimanje za kulturno dediščino.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	O RAZISKOVANJU	3
2.1	NAMEN IN CILJI RAZISKAVE	3
2.2	HIPOTEZE	4
2.3	POTEK IN METODE DE LA	5
2.4	ISKANJE VIROV	6
3	TEORETIČNI DEL	7
3.1	OBČINA DOBJE	7
3.1.1	IME PREBIVALCEV IN KRAJA/OBČINE DOBJE	9
3.1.2	SIMBOLI OBČINE DOBJE	10
3.1.3	LEGA	11
3.1.4	STATISTIČNI PODATKI	12
3.1.5	DANAŠNJA PODOBA	12
3.1.6	NEKAJ ZGODOVINSKIH ZANIMIVOSTI	13
3.1.7	KULTURNE ZNAMENITOSTI	17
3.1.7.1	Cerkev Karmelske Matere božje	17
3.1.7.2	Oltar svete Barbare	18
3.1.7.3	Marijina romarska pot	19
3.1.7.4	Turška lipa	20
3.1.7.5	Kozjanska domačija	21
3.1.7.6	Doktor Niko Kuret in spominska plošča na Dežnem	22
3.1.7.7	Pokaži, kaj znaš	25
3.1.7.8	Franc Guzej in Guzajeva pot	26
3.1.7.8.1	Franc Guzej je postal razbojnik Guzaj	26
3.1.7.8.2	Guzaj v literaturi	29
3.1.7.8.3	Ana Wambrechtsamer, Guzej, Povest iz spodnještajerskega hribovja	30
3.1.7.8.4	Guzajeva pot	30
3.1.7.8.5	Guzajeva pot v Dobju	31
3.1.7.9	Spominsko obeležje v spomin na vojno za Slovenijo	32
3.1.7.10	Turnče	33
3.2	KALOBJE	35
3.2.1	KULTURNE ZNAMENITOSTI KALOBJA	36
3.2.1.1	Cerkev Marijinega imena	36
3.2.1.2	Kužno znamenje	41
3.2.1.3	Marijina romarska pot	41
3.2.1.4	Kalobški rokopis	42
3.2.1.5	Slomškova romarska pot	42

3.3 JURKLOŠTER	43
3.3.1 KULTURNE ZNAMENITOSTI JURKLOŠTRA	44
3.3.1.1 Kartuzijanski samostan Jurklošter	44
3.3.1.2 Jurklošter v literaturi.....	45
3.3.1.3 Sončna ura	48
3.3.1.4 Svetlana Makarovič v Jurkloštru	48
3.3.1.5 Orionova pot	49
3.3.1.6 Spomenik Narodne osvobodilne borbe (NOB)	50
3.4 PLANINA	51
3.4.1 KULTURNE ZNAMENITOSTI PLANINE	53
3.4.1.1 Planinski grad	53
3.4.1.2 Turška lipa	54
3.4.1.3 Sv. križ.....	55
3.4.1.4 Cerkev sv. Marjete.....	55
3.4.1.5 Grajska kašča	56
3.4.1.6 Sramotilni steber.....	57
3.4.1.7 Etnološka zbirka Šmid.....	58
3.4.1.8 Razstava Nika Kureta	58
3.4.1.9 Ana Wambrechtsamer (1897–1933).....	59
3.4.1.10 Spomenik NOB.....	59
3.4.1.11 Guzajeva pot na Planini pri Sevnici	60
3.5 PREVORJE.....	61
3.5.1 KULTURNE ZNAMENITOSTI PREVORJA	64
3.5.1.1 Cerkev sv. Ane	64
3.5.1.2 Astronomski observatorij	65
3.5.1.3 Kužno znamenje	66
3.5.1.4 Spominsko obeležje graditeljem ceste.....	66
3.5.1.5 Kapelica ob cesti v Žegru	67
3.5.1.6 Guzajeva pot na Prevorju	67
<u>4 RAZISKOVALNI DEL.....</u>	<u>69</u>
4.1 ANALIZA ANKETE	69
4.2 PEŠPOTI DO BLIŽNJE OKOLICE.....	80
4.2.1 PEŠ OD DOBJA DO KALOBJA	81
4.2.2 PEŠ OD DOBJA DO JURKLOŠTRA.....	83
4.2.3 PEŠ OD DOBJA DO PLANINE	86
4.2.4 PEŠ OD DOBJA DO PREVORJA.....	88
4.2.5 SKLEPNI KOMENTAR	90
<u>5 ZAKLJUČEK</u>	<u>92</u>
<u>6 VIRI IN LITERATURA</u>	<u>94</u>

PRILOGE

KAZALO SLIK

Slika 1: Pogled z Dobja	9
Slika 2: Grb občine Dobje	10
Slika 3: Zastava občine Dobje.....	10
Slika 4: Znak Osnovne šole Dobje	11
Slika 5: Stara razglednica Dobja 1	16
Slika 6: Stara razglednica Dobja 2	16
Slika 7: Stara podoba Dobja	17
Slika 8: Cerkev Karmelske Matere božje.....	17
Slika 9: Logotip Marijine romarske poti	19
Slika 10: Turška lipa	20
Slika 11: Logotip Kozjanske domačije	21
Slika 12: Kozjanska domačija	22
Slika 13: Niko Kuret (1906–1995).....	22
Slika 14: Odprtje razstave na Planini	24
Slika 15: Kulturni dom v Dobju	25
Slika 16: Hiša v rojstnem Primožu, v kateri se je Guzaj pogosto skrival pred orožniki.....	26
Slika 17: Franc in Barbika slikana v Gradcu, kamor sta morala po potna lista za v Ameriko	28
Slika 18: Grob Franca Guzaja v Lopaci	28
Slika 19: Naslovnica knjige Razbojnik Guzaj avtorjev M. Strašek in E. Tiran	29
Slika 20: Guzej, Povest iz spodnještajerskega hribovja	30
Slika 21: Guzajeva pot v Dobju	31
Slika 22: "Kačerjev" kozolec v Jezercih.....	32
Slika 23: Spominsko obeležje pri šoli	33
Slika 24: S klopce na klopco	34
Slika 25: Pogled na Paridol	34
Slika 26: Kalobje	36
Slika 27: Cerkev Marijinega imena.....	37
Slika 28: Kapela sv. nadangela Mihaela	39
Slika 29: Notranjost kapele sv. nadangela Mihaela	40
Slika 30: Kužno znamenje na Kalobju	41
Slika 31: Anton Martin Slomšek (1800–1862)	42
Slika 32: Kartuzijanski samostan Jurklošter	43
Slika 33: Naslovnica povesti	46
Slika 34: Sončna ura.....	48
Slika 35: Marofski slap	50
Slika 36: Planinski grad.....	54
Slika 37: Turška lipa	54
Slika 38: Zadnja od dvanajstih kapelic križevega pota	55
Slika 39: Cerkev sv. Marjete	56
Slika 40: Grajska kašča	57
Slika 41: Sramotilni steber	58
Slika 42: Kip Ane Wambrechtsamer.....	59

Slika 43: Spomenik NOB	60
Slika 44: Guzajeva pot na Planini	61
Slika 45: Prevorje	62
Slika 46: Stara šola na Prevorju	64
Slika 47: Župnijska cerkev sv. Ane na Prevorju	65
Slika 48: Šola in observatorij s cerkvico sv. Ane	65
Slika 49: Kužno znamenje v Žegru	66
Slika 50: Spominsko obeležje graditeljem ceste	67
Slika 51: Guzajeva pot po Prevorju	68
Slika 52: Likovno ustvarjanje oratorijcev	81
Slika 53: Stara hiša na Požerikah	82
Slika 54: Kalobje iz zraka	83
Slika 55: Počerenski slap	84
Slika 56: Ribnik Marof	84
Slika 57: Šmidov mlin in slap Marof	85
Slika 58: Ribnik s kipcem	86
Slika 59: Skrivna knjižnica	86
Slika 60: Pogled s planinskega gradu	88
Slika 61: Prevorje	90

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Razmerje med deležem prebivalcev občin Dobje, Šentjur in Laško ter prebivalcev drugih občin.....	69
Graf 2: Razmerje med deležem anketiranih moških in žensk.....	70
Graf 3: Poznavanje Nika Kureta	71
Graf 4: Poznavanje povezave Mihaela Zagajška, grofov Celjskih in Ane Wambrechtsamer z občino Dobje	72
Graf 5: Ogled Kozjanske domačije	74
Graf 6: Poznavanje avtorice knjig o Dobju	75
Graf 7: Poznavanje razbojnika Guzaja	76
Graf 8: Poznavanje prireditve Pokaži, kaj znaš.....	77
Graf 9: Zanimanje za pešpoti	78

1 UVOD

Kulturna dediščina je pomembno izročilo preteklosti, ki jo želimo ohraniti za prihodnost, za naše naslednje rodove. Pomembna je zato, ker nas povezuje s predniki. Na osnovi poznavanja kulturne dediščine pridobimo vedenje o prednikih, njihovem načinu življenja in razmišljanju. Lažje razumemo samega sebe in ljudi, ki nas obkrožajo. Vsak narod mora biti ponosen na preteklost, kajti to ga identificira, mu dokazuje, da ni od danes, ampak da začetki segajo krepko v zgodovino.

Večkrat se sprašujemo o dogodkih, osebah in dokazih iz preteklosti. Če je to povzeto, zapisano in shranjeno v obliki materialnih virov, ne bomo imeli težav, da najdemo odgovore v povezavi s preteklostjo. Pomembno je tudi, da opazimo kulturne znamenitosti v okolju, o njih razmišljamo in si postavljamo vprašanja za pridobivanje dodatnih informacij.

To sva pri nastajanju raziskovalne naloge počela tudi midva. Čeprav sva mlada, sva spoznala, da se ljudje včasih kar preveč brezbrizno obnašamo do pomembnih dokazov iz preteklosti. Včasih hitimo mimo poraščenih ruševin, spomenikov, cerkva, kapelic, različnih spominskih obeležjih, ne da bi jih opazili samo s kančkom očesa – ne zdi se nam pomembno ali pa res kljub odprtim očem ničesar ne vidimo.

V naši družini je navada, da se v prostem času radi odpravimo na krajši ali daljši pohod. Po navadi se na pešpot odpravimo kar od doma, saj nas na poti vedno spremlja tudi naš najzvestejši prijatelj pes Bači, zdaj Jonny. Radi imamo bližnje hribe, s katerih je lep razgled na okolico. Poleg naravnih lepot opazujemo tudi vasi, stavbe in pestre oblike podeželskih naselitev v tako zelo razgibani pokrajini, kjer živimo.

Ob takih priložnostih sva pogostokrat pridobila nove informacije o kulturnih obeležjih, slišala kakšno zanimivo zgodbo iz bližnje ali daljne preteklosti, o ljudeh, njihovih navadah (kako so živeli, se oblačili, prehranjevali, praznovali ... – v glavnem pa sva slišala trpke zgodbe o garaškem delu za golo preživetje).

Različne informacije so se shranjevale v najinem spominu in kar naenkrat se nama je porajala ideja, da bi kulturne znamenitosti naše občine predstavila na enem mestu. Septembra 2019 sva začela uresničevati idejo. Odpravila sva se na pot po znamenitostih občine Dobje, jih fotografirala in začela zbirati v skupnem dokumentu. Raziskovalna žilica pa nama ni dala miru, zato sva se napotila tudi izven meja naše občine: do Kalobja, Jurkloštra, Planine pri Sevnici in celo do Prevorja. Tako sva posegla na območje laške in šentjurske občine.

Raziskovanje je bilo raznoliko in dolgotrajno, vendar se je splačalo, saj sva prišla do zanimivih izsledkov, ki jih želiva predstaviti širši javnosti in o njih pripovedovati morebitnim vedoželjnim ljudem. Tako bova tudi midva prispevala vsaj delček k ohranjanju predragocenih kulturnih znamenitosti in po ustnem izročilu prenašala zgodbe naših lokalnih pisateljic, ki so opravile res hvalevredno delo, saj so si ob napornem delovniku na kmetiji vzele čas za pisanje dragocenih osebnih zgodb in popisovanje zgodovinskih dejstev. Drage pisateljice, Marija Plemenitaš, Ivanka Uduč in Marija Gubenšek, iskrena hvala, da z nami delite te spomine in zapise.

Ker sva se v teh mesecih raziskovanja večkrat peš odpravila do posameznih točk, se nama je naenkrat zazdelo smiselno, da bi zasnovala tudi pešpoti, in sicer iz Dobja v vse štiri zgoraj navedene kraje. Upava, da bova spodbudila čim več domačinov in obiskovalcev, da bi se po njih sprehodili z odprtimi očmi in začutili nujnost povezovanja vseh časovnih perspektiv (preteklosti, sedanjosti, prihodnosti) za celotno podobo našega kraja ter slovenskega naroda.

*»Je čas, ki prihaja.
Danes živim.
Za menoj in za vami
pa sled naj ostaja.«¹*

(Ivanka Uduč)

¹ Uduč, 2014, 3.

2 O RAZISKOVANJU

2.1 NAMEN IN CILJI RAZISKAVE

Z raziskovalno nalogo želiva raziskati kulturno dediščino občine Dobje in bližnje okolice – zanimive kulturne točke na Kalobju, Planini pri Sevnici, Prevorju in v Jurkloštru. Živiva v občini Dobje, ki je ena izmed najmanjših občin v Sloveniji in žal tudi premalo poznana v širšem slovenskem prostoru. V pogovorih z različnimi sogovorci vedno znova prihajava do spoznanja, da ne vedo, kje je občina Dobje, celo zanjo še sploh niso slišali. Ker sva na domači kraj zelo navezana, nama ni vseeno, da smo Dobjani tako neprepoznavni. V prostem času veliko pešačiva, se voziva s kolesom ter uživava v naravnih lepotah naše občine in bližnje okolice. Zelo rada pa se ustaviva tudi ob kulturnih znamenitostih in pričah preteklosti. Ob takih priložnostih sva prišla na idejo, da bi se poglobila v posamezna kulturna obeležja, jih raziskala in tako pripomogla k prepoznavnosti naše občine in bližnje okolice.

Zastavila sva si naslednje cilje:

- Raziskati in predstaviti kulturne znamenitosti občine Dobje in bližnje okolice² (Kalobje, Planina pri Sevnici, Jurklošter, Prevorje).
- Poiskati pesmi ali odlomke iz književnih besedil, ki so neposredno ali posredno povezani s kulturnimi znamenitostmi in kraji, ki jih raziskujeva.
- Z anketo (priloga 1) preveriti poznavanje ljudi različnih starostnih skupin in iz različnih krajev o kulturnih znamenitostih ter dejavnostih občine Dobje in bližnje okolice.
- Ugotoviti, kakšno je poznavanje anketirancev o osebnostih, ki so pustile svoj pečat na raziskovanem območju, in kako so povezane z navedenimi kraji.
- Zasnovati pešpoti po kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnji okolici ter izdelati kratki predstavitveni film.

² Z besedno zvezo *bližnja okolica* sva poimenovala kraje Kalobje, Jurklošter, Planina pri Sevnici in Prevorje. V nadaljevanju bova za te kraje uporabljala samo *bližnja okolica*.

2.2 HIPOTEZE

Zastavila sva si sedem hipotez, ki jih bova preverjala z anketo. Po analizi jih bova ovrgla ali potrdila.

1. Večina anketirancev ne pozna Nika Kureta in ne ve, da je povezan z občino Dobje.

Čeprav imamo Slovenci radi ljudske praznike, o katerih je pisal tudi Niko Kuret, meniva, da večina anketirancev tega avtorja ne pozna in ne ve, da je živel v občini Dobje ter da je na hiši na Dežnem njegova spominska plošča.

2. Dobjani in prebivalci sosednjih občin (Laško in Šentjur) bolje vedo, kako so Mihael Zagajšek, grofje Celjski in Ana Wambrechtsamer povezani z občino Dobje in bližnjo okolico (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje) kot drugi anketiranci.

Prepričana sva, da Dobjani in prebivalci občin Laško ter Šentjurja dobro poznajo kulturne znamenitosti občine Dobje in bližnje okolice, saj v osnovnih šolah poudarjajo pomen kulturne ozaveščenosti o domačem kraju, prebivalci obiskujejo organizirane kulturne prireditve, upokojenci pa tedensko pešajo po Dobju in okolici.

3. Anketiranci, ki niso iz občine Dobje ali sosednjih občin, si še niso ogledali Kozjanske domačije.

Neprecenljiva kulturna dediščina občine Dobje je Kozjanska domačija, na kateri je v mesecu avgustu tradicionalno potekal Teden starih obrti in običajev. Ta prireditev je vsako leto privabila številne domače obiskovalce in prebivalce bližnjih krajev, zato jo ti dobro poznajo. Meniva pa, da se še večina anketirancev iz bolj oddaljenih krajev Kozjanske domačije ni ogledala.

4. Manj kot polovica anketirancev ve, kdo je napisal Legendo o nastanku Dobja in Zgodbe s Handila.

Legendo o nastanku Dobja in Zgodbe s Handila je napisala domača pisateljica Marija Plemenitaš, ki je svoje dragocene literarne stvaritve predstavljala le v Dobju in bližnji okolici, zato domnevava, da večina anketirancev ne pozna njene literarne ustvarjalnosti.

5. Večina anketirancev ve, da je bil Franc Guzej razbojnik.

Meniva, da bodo Franca Guzeja anketiranci poznali, saj je znameniti ljudski junak, ki je v 19. stoletju z roparskimi podvigi in ukanami ustrahoval ljudi na širšem območju Kozjanskega. Ker je njegova življenjska zgodba zelo zanimiva, je o njem veliko napisanega, na Prevorju, Planini pri Sevnici in v Dobju pa je tudi označena Guzajeva pohodna pot.

6. Anketiranci vedo, da se na tradicionalni prireditvi Pokaži, kaj znaš predstavljajo glasbeniki.

Predvidevava, da anketiranci poznajo prireditev Pokaži, kaj znaš, saj ima v Dobju že skoraj petdesetletno tradicijo. Na njej se predstavijo še neuveljavljeni glasbeni talenti iz cele Slovenije. Dogaja se zadnjo nedeljo v juliju in je vsako leto množično obiskana.

7. Večina anketirancev podpira idejo o zgibanki s pešpotmi po kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnji okolici.

Meniva, da se večina anketiranih zaveda pomena rekreativne in kulturne vzgoje, zato bodo podprli idejo o pešpoteh po občini Dobje in bližnji okolici, ki bi bile zagotovo pomembne za izobraževalne in turistične namene.

2.3 POTEK IN METODE DE LA

V nalogi sva uporabila naslednje raziskovalne metode:

- metodo preučevanja literature in virov,
- metodo povzemanja strokovnega gradiva,
- metodo opisovanja in primerjanja,
- induktivno metodo,
- metodo ankete,
- metodo fotografiranja,
- metodo sinteze.

Najino delo se je začelo septembra 2019, ko se nama je porodila ideja o raziskovalni nalogi. Sprva nisva vedela, kje začeti, a nama je z mentorico uspelo zasnovati načrt dela in postaviti raziskovalne hipoteze. Odločila sva se, da najprej raziščeva najin domači kraj, njegove znamenitosti in povezavo različnih oseb z našim krajem. Pridobljeni podatki so nama služili kot osnova za nadaljnje raziskovanje. Takoj sva začela iskati vire in literaturo ter pisati teoretični del raziskovalne naloge. Sprva je šlo počasi, ker za to temo nisva našla veliko literature, sploh v knjižni obliki ne. Ker sva se odločila, da bova vključila tudi odlomke iz literarnih besedil, sva si delo še dodatno nadgradila. Prebijala sva se skozi literarna dela različnih pisateljev, leksikonov, spominov, prispevkov v različnih zbornikih ..., si zapisovala pomembne in zanimive podatke ter si označevala dele besedil, ki bi jih želela v raziskovalni nalogi citirati.

Nato je sledil raziskovalni del. Prelistala sva ogromno starih časopisov in revij ter drugo koristno gradivo, da bi izvedela čim več o osebah, povezanih z našim krajem, o zgodovini in znamenitostih kraja ter bližnje okolice.

Nalogi sva dodala veliko odlomkov iz prebrane literature, ki se nanašajo na Dobje in okolico. Anketne vprašalnike sva razdelila v šoli, tako da sva dobila odgovore od predstavnikov različnih občin, v domačem kraju in še nekaterim starejšim naključno izbranim osebam iz različnih občin. Anketirala sva različne populacije (učenci, dijaki, delovno aktivni, upokojenci ...). Na osnovi pridobljenih rezultatov iz vrnjenih anketnih vprašalnikov sva induktivno sklepala in posplošila rezultate na večjo populacijo. Odpravila sva se tudi na sprehod po Dobju in bližnji okolici ter fotografirala različna obeležja in znamenitosti. Prehodila sva relacije vseh štirih zasnovanih pešpoti.

Po opravljenem raziskovanju sva zbrala vse informacije in jih zapisala v raziskovalni del naloge. Najprej sva predstavila gradivo o kulturnih znamenitostih in znanih osebah, ki so povezane z raziskovanimi kraji. Nato sva predstavila rezultate ankete, s katerimi sva tudi potrdila oziroma ovrgla najine hipoteze. Zadnji del naloge pa vključuje pešpoti, s katerimi na kratko povzemava temo raziskovalne naloge. Vire za raziskovalni del sva pridobila v različnih

knjižnicah in domačem arhivu. Veliko ur sva presedela za računalnikom in brskala po spletu ter iskala koristne informacije. Vse uporabljene vire in literaturo sva dosledno zapisala.

2.4 ISKANJE VIROV

Najino raziskovanje se je začelo z brskanjem po polici v domači knjižnici, kjer starši skrbno zbirajo gradivo o zanimivostih domačega kraja. Naletela sva na pesem *Prav lepa je dobjanska fara*, ki je bila dodatna motivacija za odkrivanje novih znanj o domačem kraju in kulturnih znamenitostih. Veliko sva se pogovarjala s starši in babico.

Za izdelavo raziskovalne naloge sva uporabila veliko knjižnih virov, ki sva jih pridobila v domači knjižnici, Knjižnici Šentjur, Osrednji knjižnici Celje in preko svetovnega spleta. Preko dLib sva pregledala mnogo izvodov časopisov. Vsi uporabljeni viri in literatura so navedeni na koncu raziskovalne naloge.

3 TEORETIČNI DEL

3.1 OBČINA DOBJE

Prav lepa je dobjanska fara

*Prav lepa je dobjanska fara,
kmalu sto let bo stara.
Blizu glihe ji ne vem,
počakajte, da vam povem.*

*Prva vas sta Dobje, Sene,
lahko so zato veseli.
V cerkev imajo bliz' hodit'
in še celo po ravnem it'.*

*Pojdmo gledat tut' v Ravno,
dajmo še tut' Tajhte zravno.
Tam se knopra dost' dobi,
vsak prav dobro lahk' živi.
Zamšlek pa ni proč pol ure,
tam pa gredo vsi na fure.
Malokdaj je kater' pri dom,
na cesti služi on svoj lon.*

*Presečnarji in Slatnarji
lahko imajo dosti d'narja.
Za pšenico jih dobe,
lahko d'narcem se smeje.*

*Tri vasi bi skupaj dali,
s kruhom so kar dost' obdani.
Rapuš, Gorica ino Suh',
kruha imajo dos' v trebuh'.*

*Pojd'mo gledat tudi v Jelce,
tam ima skoraj vsak čebel'ce.
Vsak si debel špeh zredi
in pri prati se smeji.*

*Zapužlani in Dolani
s sadjem so lepo obdani.
Jabolk, hrušk in oreh'
vsak nabira dost' po tleh.*

*Tut' Jezerce so bogate.
Zmeraj nos'jo koš na hrbt',
drva spravljajo gor h cest',
da jih prodajo po mest.*

*Završe ino Škarnice
redijo prasce in prasice.
Vsak jih lahk' drago proda,
ker v soseski kupce 'ma.*

*Zgornje, Spodnje Večje Brdo,
tam jim gre za kruhek trdo.
Laše, Lešje, Jesenik,
tam pa imajo dost' lesnik.*

*Na Brezju 'majo dosti trave,
lahko redijo junce, krave,
vole in še par telic,
konje in še par žrebic.*

*Na eno vas bi skor' pozabil,
težko bi v snegu jo pregabil.
Ker je od vsak'ga kraja v breg,
hodit morajo navklek.*

*Turnče so imenovane,
s kruhom so bol' mal' obdane.
Vode jim pogost' fali,
rac redit' mogoče ni.³*

Pri predstavitvi občine Dobje sva najprej zapisala pesem o dobjskih vaseh. Ko sva začela z zbiranjem gradiva o kulturnih znamenitostih naše občine in bližnje okolice, sva doma naletela na pesem *Prav lepa je dobjska fara*, ki jo je pred leti dala staršem daljna sorodnica gospa Cilka Završek. Pesem se nama je zdela primerna za uvod v predstavitev naše občine, saj v arhaičnem in narečnem jeziku predstavi vasi ter življenje v njih v preteklosti. Med starejšimi prebivalci se je pesem ohranila po ustnem izročilu.⁴

³ Pesem je naši družini posredovala daljna sorodnica gospa Cilka Završek (1911–2014). Rodila se je na Brezju pri Dobjem, živela v Jezercih, umrla pa v Domu starejših Šentjur. Imela je ogromno znanja in je bila prava zakladnica zgodovinskih podatkov o dobjskih krajih. Starši se spominjajo, da nas je zelo rada obiskovala in vedno povedala kaj zanimivega, kar je oče večkrat tudi zapisali. Po njenem pričevanju je pesem *Prav lepa je dobjska fara* zapisal organist Ignac Potnik, ki je služboval v Dobju nekje v drugi polovici 19. stoletja in je zelo dobro poznal dobjske vasi.

⁴ Pesem nama je z manjšimi odstopanji po spominu zapisala tudi gospa Terezija Frece iz Škarnic, kar dokazuje, da se besedilo ohranja po ustnem izročilu.

Slika 1: Pogled z Dobja

(Vir: <https://dobje.si/dobje/>, 14. 1. 2020)

3.1.1 Ime prebivalcev in kraja/občine Dobje

Prebivalci občine Dobje se v uradnih besedilih in medijih imenujemo Dobjani in Dobjanke, kar dokazujejo tudi spletni ter pisni viri. V Slovenskem pravopisu in v Leksikonu Cankarjeve založbe Slovenska krajevna imena pa najdemo zapis Dobljan in Dobljanka:

Dóbje pri Planíni -a ~ ~ s, zem. i. (ô í) v in na ~u ~ ~, neurad. v in na ~u

dóbovski -a -o (ô)

Dobljàn -ána in Doblján -a m, preb. i. (à á; â)

Dobljánka -e ž, preb. i. (â)⁵

Dobje pri Planini –a v/na Dobju, dobovski, Dobljan; o. Šentjur pri Celju, p. Dobje pri Planini⁶

V vsakdanjih pogovorih se imenujemo Dobočani in Dobočanke, v šaljivem smislu pa celo Dubajčani in Dubajčanke, ker se je Dobja prijelo poimenovanje slovenski Dubaj.

Dobje je dobilo ime po obširnih dobovih oziroma hrastovih gozdovih (hrast = star. dob⁷; dobje = star. občno ime za hrastov gozd⁸), ki so v preteklosti pokrivali tukajšnji svet. Čeprav danes v Dobju ni več veliko hrastov, pa se je hrastov list simbolno ohranil v občinskem grbu, zastavi in znaku osnovne šole.

⁵ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=Dobje+pri+Planini>, 22. 12. 2019.

⁶ Slovenska krajevna imena, 1985, str. 51.

⁷ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=dob&AllNoHeadword=dob&FilteredDictionaryIds=133>, 12. 1. 2020 in <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=dob&AllNoHeadword=dob&FilteredDictionaryIds=134>, 12. 1. 2020.

⁸ <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=134&View=1&Query=dobje>, 12. 1. 2020 in <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=dobje&AllNoHeadword=dobje&FilteredDictionaryIds=133>, 12. 1. 2020.

3.1.2 Simboli občine Dobje

Slika 2: Grb občine Dobje

(Vir: <https://zeljko-heimer-fame.from.hr/hrvat/si-obc03.html#si-dj>, 14. 1. 2020)

Grb je upodobljen na ščitu poznogotskega sloga in je sanitske oblike. Iz konice dna zelenega ščita raste črno hrastovo stebelce z navzgor rastočim rdečim želodom, na katerem je srebrn pojoči slavček. Izpod želoda poganjata dva rumena hrastova lista v desno oziroma levo tako, da objemata želod in slavčka. V glavi ščita nad tem simbolom lebdi žareče sonce s trinajstimi žarki, ki ponazarjajo dobjsanske vasi.⁹ Zelena barva v podlagi simbolizira čisto naravo, ptica pevka pa dobro voljo prebivalcev.

Slika 3: Zastava občine Dobje

(Vir: <https://zeljko-heimer-fame.from.hr/hrvat/si-obc03.html#si-dj>, 14. 1. 2020.)

⁹ <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2000-01-2929/odlok-o-istovetnostnih-simbolih-obcine-dobje/#11.%C2%A0%C4%8Dlen>, 2. 2. 2020.

Slika 4: Znak Osnovne šole Dobje

(Vir: <http://www.o-fp.kr.edus.si/Muri02/Dobje.asp>, 14. 1. 2020)

3.1.3 Lega

Občina Dobje leži na demografsko ogroženem območju Republike Slovenije.¹⁰ Industrije ni, prebivalstvo se v večini ukvarja s slabo donosnim kmetijstvom. Videz pokrajine se je v preteklosti precej spremenil po potresu leta 1973. Takrat je bilo na tem območju sezidanih veliko večjih stanovanjskih hiš, kar je zasenčilo številne pritlične kmečke hišice. Danes pa teh starih hiš skorajda ni več, le tu in tam še kakšna spominja na preteklo podobo teh krajev, sicer pa prevladujejo novejša hiša z modernim videzom.

»Občina zavzema svet med Bohorjem in Konjiško goro v vzhodnem delu Posavskega hribovja. Pokrajinsko podobo območja zaznamujejo predvsem dolina Dobjanskega potoka, ribniki Prosečno in Veliko Brdo.«¹¹ Na severu, vzhodu in jugu meji z občino Šentjur, na zahodu z občino Laško. Na južni strani se razprostira Bohor, na zahodni pa Lisca s pogorjem Voluške gore. Leži v hriboviti pokrajini, ki spada v predalpski svet in sega v osrčje Kozjanske pokrajine. Kozjansko je pretežno hribovito-gričevnata pokrajina v srednjem delu vzhodne Slovenije.¹² Do Dobja pridemo po regionalnih cestah iz Šentjurja do Planine pri Sevnici ali iz smeri Rimskih Toplic in Sevnice.

Občina Dobje obsega trinajst vasi: Dobje pri Planini, Brezje pri Dobjem, Ravno, Repuš, Gorica pri Dobjem, Slatina pri Dobjem, Presečno, Suho, Škarnice, Završe, Večje Brdo, Jezerce in Lažiše.¹³ Te vasi opeva pesem *Prav lepa je dobjanska fara*. V besedilu so omenjene tudi Tajhte, ki spadajo pod Planino, Jelce, Zapuže in Dol pa spadajo pod Gorico pri Slivnici. Vse omenjene vasi so v občini Šentjur. To dokazuje, da so meje župnijskih far dostikrat drugačne od upravne ureditve krajev. Poleg tega pa je bila občina Dobje ustanovljena šele leta 1999, pesem pa je po izvoru precej starejša.

Prvi župan občine je bil tri mandate gospod Franc Salobir, danes že pokojni. Po letu 2010 pa ga je nasledil še danes aktualni župan gospod Franc Leskovšek.

¹⁰ <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED519>, 9. 1. 2020.

¹¹ <https://www.stat.si/obcine/sl/2015/Municip/Index/27>, 28. 12. 2019.

¹² osdobje.splet.arnes.si/files/2015/04/zelodkove-zgodbe.pdf, 28. 12. 2019.

¹³ <https://dobje.si/dobje/>, 28. 12. 2019.

3.1.4 Statistični podatki

Občina Dobje je ena manjših občin v naši državi, saj je sredi leta 2015 imela okoli 1000 prebivalcev (približno 450 moških in 500 žensk). Po številu prebivalcev se je med slovenskimi občinami uvrstila na 206. mesto. Vseh občin je 212. Je del savinjske statistične regije. Meri 17,5 km². Po površini se med slovenskimi občinami uvršča na 201. mesto. Na kvadratnem kilometru površine občine je živelo povprečno 56 prebivalcev.

Naravni prirast na 1000 prebivalcev je bil pozitiven. Število živorojenih je bilo višje od števila umrlih. Število tistih, ki so se iz te občine odselili, je bilo višje od števila tistih, ki so se vanjo priselili.

Povprečna starost občanov je bila 41,3 leta in tako nižja od povprečne starosti prebivalcev Slovenije (42,6 leta). Med prebivalci te občine je bilo število najstarejših – tako kot v večini slovenskih občin – večje od števila najmlajših. Povprečna starost prebivalcev naše občine se v povprečju dviga počasneje kot v celotni Sloveniji.

V starosti od 15 do 64 let je bilo zaposlenih ali samozaposlenih 61 %, kar je več od slovenskega povprečja (58 %). Med delovno aktivnim prebivalstvom je bilo 9,9 % registriranih brezposelnih oseb, kar je manj od državnega povprečja (12,3 %). Med brezposelnimi pa so prevladovale ženske tako kot v večini slovenskih občinah.¹⁴

3.1.5 Današnja podoba

Občina Dobje je začela delovati s 1. januarjem 1999. Občinsko središče je naselje Dobje, kjer imamo prostore občinske uprave, gasilski, kulturni in lovski dom, farno cerkev, gostilno, devetletno osnovno šolo in vrtec ter knjižnico, ki deluje pod okriljem Knjižnice Šentjur. V Dobju so aktivna društva: Kulturno društvo Dobje, Prostovoljno gasilsko društvo Dobje, Lovska družina Handil Dobje, Športno društvo Dobje, Društvo Grča in Kolesarsko društvo Dobje.

Po ustanovitvi občine je kraj lepo napredoval. Imamo veliko kilometrov moderniziranih cest, vodovod, stanovanja za mlade družine, ki imajo za kraj veliko vrednost, saj mlade motivirajo, da ostanejo v domačem kraju. V zadnjih letih je občina vključena v različne manjše projekte v okviru lokalne akcijske skupine »Med Pohorjem in Bohorjem«, ki so v glavnem usmerjeni v ekoturizem. Imamo tudi nekaj znanih podjetij, kot so Hrib, d. o. o., Grales, Darles, Biro – izkop ter številne samostojne podjetnike.¹⁵ Vrsto let je bila v Dobju tudi pošta, ki pa je že nekaj časa zaprta.

V splošnem se naša občina srečuje z enakimi demografskimi in razvojnimi problemi kot večina Kozjanskega (zmanjševanje števila prebivalcev, brezposelnost, kmetijska problematika ...), a je kljub temu primer majhne in uspešne občine.¹⁶ Pohvali pa se lahko tudi z naravno in kulturno dediščino, ki se je oblikovala zaradi svoje geografske oddaljenosti in zaprtosti območja v preteklosti.

¹⁴ <https://www.stat.si/obcine/sl/2015/Municip/Index/27>, 28. 12. 2019.

¹⁵ <https://dobje.si/dobje/>, 28. 12. 2019.

¹⁶ <https://skupnost.sio.si/course/view.php?id=9621>, 28. 12. 2019.

3.1.6 Nekaj zgodovinskih zanimivosti

O zgodovini Dobja ni kaj dosti napisanega. Niko Kuret je napisal prispevek o Dobju pri Planini okoli leta 1840–1850 *Poskus topografskega prikaza po gradivu Göthove serije*, in sicer je izhajal iz dveh listin, ki ju je napisal župnik Andrej Lukanc (1839–1863), ki je bil pred tem župnik na Kalobju. Rimljani za ta kraj verjetno še niso vedeli, saj je bila na tem območju še dolgo najhujša divjina, zelo težko dostopna pokrajina. Po pričevanjih so zelo dolgo vse, kar je danes Kozjansko, napol v šali napol zasmehljivo imenovali Urwald, kar pomeni pragozd. Šele v poznejših stoletjih so menihi iz jurkloštrske kartuzije začeli ta kraj postopoma kultivirati. Dobje je s Šentvidom in Kalobjem spadalo pod dominij in okraj Planina (Montpreis). V 16. stoletju je stala na hribu današnjega Dobja sredi hrastovega gozda kapela svete Barbare, ki je ohranjena kot stranska kapela v zdajšnji cerkvi.¹⁷

O nastanku Dobja in postavitvi kapele svete Barbare je domača pisateljica Marija Plemenitaš napisala *Legendo o nastanku Dobja*.

Legenda o nastanku Dobja (odlomek)

»Staro ustno izročilo pripoveduje,
da se kraj Dobje po hrastu dobu imenuje.

Na trasišču, kjer danes farna cerkev,
stari šoli, farovž in druge hiše stoje,
nekoč šumel je mogočni hrastov gozd,
a po bregeh in doleh
bila še dolgo najhujša je divjina – Urwald svet.

Prva stavba, ki že za časa celjskih grofov
v dobovem gozdu je stala,
bila je svete Barbare kapela zala.
Tam pod Bohorjem je stal planinski grad,
celjskih grofov last ...«¹⁸

Cerkev so konec 16. in v začetku 17. stoletja sezidali domačini kot podružnično cerkev sv. Vida pri Planini. Posvetili so jo Škapulirski Materi božji. Tu je bil tudi sedež škapulirske bratovščine, ki je vsako leto sredi julija pripravila tridnevni shod – božjo pot (danes na to spominja škapulirska nedelja v mesecu juliju¹⁹). Imeli so veliko cerkveno hišo z dvema kletema in več prostorov v zgornjem lesenem delu. Verniki so pri goriškem uradu za opravljanje škofije zaprosili, da je bilo bogoslužje v tej cerkvi enkrat mesečno. Do Šentvida so namreč nekateri prebivalci imeli več kot štiri ure hoda. Pod šentviškim župnikom Blažem Uršičem pa je bila

¹⁷ https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/Slovenski_etnograf_47_kuret_dobje.pdf, 2. 2 2020.

¹⁸ Plemenitaš, *Legenda o nastanku Dobja*, 2012, 7.

¹⁹ Škapulirska nedelja je prav poseben praznik za vse Dobjane. Vsak, ki ima korenine v Dobju, se, če le lahko, vrne v domači kraj in se udeleži slovesne procesije, ki pelje od cerkve proti pokopališču, ga obkroži in se vrne v cerkev. Med potjo se spreved ustavi pri štirih kapelicalah, ki jih pripravijo dekleta iz posameznih vasi. Okrašene so z rožami in zelenjem, izpostavljena pa je podoba Marije z Jezusom. Procesija se pri kapelici ustavi, skupaj molijo in prosijo Boga, da jih obvaruje vsega hudega. Po zaključku procesije sledi maša v cerkvi.

leta 1785 dobovska podružnična cerkev povzdignjena v župnijsko cerkev. Prvi župnik je bil Tomaž Kus (1786–1790), ki je stanoval v veliki cerkveni hiši, ki so jo zaradi dotrajanosti podrli leta 1841. Na njenem mestu so izkopali sedem sežnjev globok vodnjak, v katerem je bila dobra in stalna voda. V bližini cerkve je še danes vodnjak.

Niko Kuret je v svojem članku omenjal tudi studenec v Repušu, kjer je mrgolelo pijavk. Leta 1834 je zaradi suše studenec usahnil, vse pijavke pa so poginile.

Ljudje so bili sredi 19. stoletja precej veliki in močne postave. Odlikovala jih je ravnodušnost do dobrega in slabega. Mlajši moški so občasno tihotapili tobak. Starejši ljudje so verjeli v strahove in čarovnice. Preživljali so se s kmetijstvom (rž, oves, pšenica, ajda) in živinorejo (prašiči, voli, mala črna pasma ovce in redko konji). Zdravnik in babica sta bila na Planini. Govorili so samo slovenski jezik. Prebivalci naših krajev so poleti radi hodili na žegnanja in božja pota v sosednje župnije. Pozimi so se družili na kolinah (furežu), in sicer več dni zapored. Tudi poroke so trajale več dni. Igrali so na citre ali so najeli godbo, največkrat pihala. Ob veliki noči so k blagoslovu nosili jedi (prekajeno meso, kruh, jajca, hren), verjeli so, da tisti, ki bo prvi doma, bo vse delo v letu opravil ob pravem času. Bili so veseli ljudje, saj so radi prepevali in plesali.²⁰ To se do danes ni spremenilo.

Marija Plemenitaš je napisala tudi zbirko krajših pripovedi z naslovom *Zgodbe s Handila*, v katerih je prikazala življenje preprostega kmečkega človeka in ljudsko verovanje v čarovnice, obiskovalce z repom, kače s krono in strahove. Te zgodbe so pomembno literarno in etnološko gradivo, saj nam prikazujejo miselnost preteklega časa, vraže in verovanja (priloga 2).

Pri kozolcu straši

*Če ponoči mimo starega kozolca grem,
mi strah po telesu gomazi,
zobje mi šklepetajo,
srh spreletava me,
mi vstajajo lasje.*

Kaj misliš, da res tam straši?

*Ali res nisi nikoli slišal,
kako veter otožno
pri starem kozolcu pod Handilom ječi,
kot da v senu nekdo ihti?
Kako suhe trave v latah skrivnostno šepetajo,
kako škripajo trami,
kako premika lestev se?*

*Ali res nisi nikoli slišal,
kako tam strašljivo frfotajo netopirji,
kako otožno v noč se oglašajo skovirji?*

²⁰ https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/Slovenski_etnograf_47_kuret_dobje.pdf, 2. 2 2020.

*Zakaj človek božji, ko ponoči tam mimo greš,
koraki tvoji so nemirni?*

*Nekoč popotnikov je mnogo
na tem kozolcu v senu prenočilo.
Eden izmed njih
samo za klin na lojtri se je zmotil,
nerodno stopil, ga zgrešil,
v temo omahnil in se ubil.
Križ na stebru nam na tragedijo je v opomin.*

*Popotnikov duh ostal je tam nemirni,
samo veter še joče za njim,
žalujejo za njim skovirji.*

*In če ponoči mimo kozolca grem,
vseeno strah me je,
če nič ne slišim, nič ne vidim,
pač zato, ker stari ljudje povedali so mi,
da pri kozolcu starem straši.²¹*

Šole še sredi 19. stoletja ni bilo. Župnik je ob nedeljah otroke poučeval v materinščini, učil jih je krščanskih nauk, branja, pisanja in osnov računanja. Tisti, ki so bili bolj željni znanja, so hodili v trivialno šolo na Planini, ki je bila oddaljena dobro uro hoda.²² Od leta 1840 pa je obstajala zasebna in nedeljska šola, v kateri je učil »*potujoči*« učitelj Jakob Goleš. Nekaj časa je bila šola tudi v Lašah. Ni natančnih podatkov, kdaj je zasebna šola prerastla v redno. Verjetno 1854, ko je bilo odprto šolsko poslopje, ki so ga začeli graditi leta 1850. (Ta stavba je danes obnovljena, v njej so stanovanja.) Leta 1860 je bilo 192 šoloobveznih otrok, 1864 pa 275. (V šolskem letu 2019/2020 je v Osnovno šolo Dobje vpisanih 117 otrok.) Pouk je bil od 9. do 12. ure dopoldne in od 13. do 15. ure popoldne. Šola je bila do 25. maja 1868 pod patronatom ljubljanske škofije, nato pa je vodstvo in nadzor prevzela država.²³

Med svetovnima vojnoma je po posameznih naseljih vladala precejšnja razslojenost prebivalstva. Peščica je bila večjih kmetov, ob njih pa so živeli manjši kmetje in kočarji. Manjše kmetije in bajtarske družine so imele veliko otrok. Življenje teh družin je bilo težko, zato so otroci z manjših, včasih pa tudi z večjih kmetij poiskali začasno ali stalno zaposlitev. Med poklici samskih domačinov se do 2. svetovne vojne pogostokrat omenjajo posli, ki so služili za hlapce oziroma dekle pri kmečkih in trških gospodinjah. V posameznih obdobjih so navedeni

²¹ Plemenitaš, Zgodbe s Handila, 2012, 79–81.

²² https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/Slovenski_etnograf_47_kuret_dobje.pdf, 2. 2 2020.

²³ http://www.sistory.si/cdn/publikacije/60017000/6983/1972_2_Casopis_za_zgodovino_in_narodopis_je.pdf, 25. 2. 2020.

poklicni dninarji, gozdni in lesni delavci, rudarji, mizarji, oglarji, čevljarji, mlinarji, krčmarji in trgovci.²⁴

Lastniki, ki so imeli vprežno živino, so se pogostokrat ukvarjali s prevozništvom. Ženske so v velikem številu odhajale v Savinjsko dolino obirat hmelj. Po drugi svetovni vojni so se povečale zaposlitvene možnosti v večjih krajih, npr. v Šentjurju (Alpos), Štork (železarna) in Celju (npr. Cinkarna).²⁵

Slika 5: Stara razglednica Dobja 1

(Vir: <https://gams.uni-graz.at/o:polos.3029>, 1. 3. 2020)

Slika 6: Stara razglednica Dobja 2

(Vir: <https://www.etno-muzej.si/en/digitalne-zbirke/vekoslav-kramaric/f0037165>, 1. 3. 2020)

²⁴ T. Vrabl, 2011, 92.

²⁵ T. Vrabl, 2011, 92.

Slika 7: Stara podoba Dobja

(Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dobje_pri_Planini_1959.jpg, 1. 3. 2020)

3.1.7 Kulturne znamenitosti

3.1.7.1 Cerkev Karmelske Matere božje

Slika 8: Cerkev Karmelske Matere božje

(Vir: družinski arhiv)

Cerkev stoji na griču sredi naselja, zahodno nad cesto Šentjur–Planina pri Sevnici. Je iz leta 1545. Od te je ohranjena ladja. V 18. in 19. stoletju so jo prizidali in obokali. Sestavljajo jo

zvonik, ladja s kapelo na jugu in prezbitarij z zakristijo. Oprema je iz 18. in 19. stoletja, oltar sv. Barbare, ki ga je izdelal laški kipar Janez Gregor Božič (1675–1724), pa iz leta 1720.²⁶

V pisnih virih je cerkev prvič omenjena leta 1651, ko so prizidali zvonik in kostnico, ki so jo odstranili leta 1884.²⁷ Sprva je bila podružnica pilštanske prafare in tudi župnije sv. Vida pri Planini. V župnijsko cerkev, posvečeno Karmelski Materi božji, je bila povzdignjena leta 1785. V prvi polovici 18. stoletja so zgradili zakristijo in prezbitarij. Leta 1827 so dvignili in obokali cerkveno ladjo ter povišali zvonik. Namesto stare zakristije so leta 1878 postavili današnjo in oratorij. V cerkvi imajo zgodovinsko vrednost glavni oltar iz leta 1762, ki je delo krškega mojstra Antona Gaberiča, in stranska oltarja iz obdobja 1842–1846, ki ju je izdelal Leopold Goetzl. Janez Šubic je leta 1879 napravil prižnico. Križev pot pa je iz leta 1894. Cerkev je bila v zadnjih tridesetih letih v celoti prenovljena. V zadnjih letih je del projekta Marijina romarska pot, ki naj bi romarsko povezala vse Marijine cerkve v okolici.²⁸

3.1.7.2 Oltar svete Barbare

Zgodbo o nastanku kapele svete Barbare, krščanske mučenke in svetnice, ki goduje 4. decembra, je v *Legendi o nastanku Dobja* zapisala gospa Marija Plemenitaš. Odlomek oziroma začetek pesnitve je zapisan pri poglavju *Nekaj zgodovinskih zanimivosti*. Pesnitev govori o mlademu celjskem grofu, ki je, bodisi zaradi ljubezenskih bodisi zaradi lovskih strasti, na konju jezdil skozi Teharje na Planino. Spremljal ga je zvesti pes. Na poti se je izgubil in ujela ga je noč. Zapletel se je v težko prehodni gozd. Najprej je pomislil, da so ga uročile coprnice, da so mu omračile um. Noč je bila jasna. V dobovem gozdu se je utrujen usedel pod hrast in začel moliti. Priporočil se je sveti Barbari in se zaobljubil, če mu pokaže pravo pot, da ji bo v zahvalo postavil kapelo. Tako utrujen je zaspal in v sanjah imel privid lepe deklice z ostrim mečem in zlatim kelihom. Njena lepota ga je popolnoma prevzela. Zjutraj je splezal na drevo in v daljavi zagledal planinski grad. Prepričan je bil, da mu je iz neprehodnega gozda pot pokazala sveta Barbara, zato ji je postavil kapelico in na oltar dal njeno podobo. Gospa Plemenitaš je pripoved zaključila z naslednjimi verzi:

»Vrh hriba v gozdu dobovem,
kjer svetnica se je grofu prikazala,
gospod Celjski postavil kapelo je z oboki:

Na oltarju sveta Barbara stoji,
v desnici oster meč,
v levici kelih zlat s hostijo drži.
Ji angelci božji družbo delajo okrog,
pod obokom Sveta trojica: Oče, Sin in Sveti duh.
Starosvetna kapela že stoletja
s cerkvijo Karmelske Matere božje združena stoji,
jo kot stranski oltar duhovno, zgodovinsko in kulturno bogati.

²⁶ <http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=2939>, 15. 1. 2020.

²⁷ http://www.mapnall.com/sl/Zemljevid-Dobje-pri-Planini_1470729.html, 15. 1. 2020.

²⁸ <http://www.podezelje.com/vsebine/cerkev-marije-skapulirske/106/>, 15. 1. 2020.

*Dobjani, kmetje kleni,
so kugo, Turke, lakoto in vojske preživeli,
sekira posekala je mogočni dobov gozd,
a pripoved stara še obstaja,
o nastanku Dobja, naš'ga kraja.»²⁹*

3.1.7.3 Marijina romarska pot

Slovenija je dežela cerkva, kapelic in znamenj, ki jih najdemo skoraj na vsakem griču. Marijina romarska pot je nastala v okviru projekta Kozjanskega parka s ciljem razvijanja romarskega turizma v Sloveniji. Je del mednarodne istoimenske kulturne romarske poti, ki vodi iz Čenstohove na Poljskem prek Levoče na Slovaškem do Mariazella v Avstriji, nato pa skozi Gradec v Slovenijo in na Hrvaško. V Sloveniji je ta pot dolga 409 kilometrov, na Hrvaškem pa 393 kilometrov. Namenjena je romarjem, pohodnikom, ljubiteljem narave in kulturne dediščine ter vsem tistim, ki želijo spoznati še neodkrite, zanimive kraje.³⁰

Skozi Dobje in nam bližnje kraje potekajo tri etape (7., 8., in 9.) te poti, ki poteka od Trat na slovensko-avstrijski meji do Bistrice ob Sotli:

- 7. etapa: Šmarje pri Jelšah–Završe pri Grobelnem–Botričnica–Šentjur (dolžina: 16 kilometrov, okviren čas hoje: 4 ure 30 minut),
- 8. etapa: Šentjur–Rifnik–(Slivnica pri Celju)–Kalobje–Dobje–Planina pri Sevnici (dolžina: 18 kilometrov (27 kilometrov), okviren čas hoje: 4 ure 45 minut (7 ur 45 minut),
- 9. etapa: Planina pri Sevnici–Zagorje–Kozje–Podsreda (dolžina: 24 kilometrov, okviren čas hoje: 7 ur).

Za prepoznavnost Marijine romarske poti je bil izdelan tudi logotip, ki je nastal na osnovi različnih monogramov, najdenih v Marijinih svetiščih v Sloveniji in na Hrvaškem.³¹

Slika 9: Logotip Marijine romarske poti

(Vir: <https://www.google.com/search?q=logotip+marijine+pot>, 1. 3. 2020)

²⁹ Plemenitaš, Legenda o nastanku Dobja, 2012, 19.

³⁰ <https://www.sentjur.si/objava/59243>, 29. 2. 2020.

³¹ <https://www.sentjur.si/objava/59243>, 29. 2. 2020.

Ob vseh Marijinih cerkvah na poti in ob drugih pomembnih objektih kulturne dediščine najdemo table s pomembnejšimi podatki o znamenitosti in informacijske panoje, kjer so navedene vse pomembne informacije o poti.³²

3.1.7.4 Turška lipa

Le malo od središča Dobja, ob poti, ki vodi pod pokopališčem do Sen, se nahaja znamenita turška lipa. O njej obstaja veliko različnih zgodb, najverjetnejša pa pove, da je bila posajena v času turških vpadov in je dosegla častitljivo starost. Predvidevajo, da naj bi bila stara med 500 in 700 let. V preteklosti so lipe rasle skoraj pred vsako kmečko hišo, zato to drevo še danes simbolizira Slovenijo. Pod veličastno lipo je napis: »*Šumenje listov je poezija*,« torej če ji znamo prisluhniti, nam šepet listov njene mogočne krošnje pripoveduje o mnogih srečnih in žalostnih dogodkih, s katerimi so se soočali domačini.³³

Ob prehodu po dobjanskih vaseh še tudi danes lahko opazimo, da ob mnogih hišah raste lipa, pod njo pa je klopca, ki služi prijetnemu oddihu od težkega dela, ki ga v naših krajih ne zmanjka.

Slika 10: Turška lipa

(Vir: družinski arhiv)

³² <https://www.sentjur.si/files/other/news/129/49499Uvodne%20strani%20vodnika%20s%20predstavitvijo%20celotne%20poti.pdf>, 29. 2. 2020.

³³ <http://www.podezelje.com/vsebine/cerkev-marije-skapulirske/106/>, 15. 1. 2020.

3.1.7.5 Kozjanska domačija

Slika 11: Logotip Kozjanske domačije

(Vir: <http://www.kozjanska-domacija.si/tsood.htm>, 1. 3. 2020)

Kozjanska domačija je skupek stavb ohranjene oziroma obnovljene stavbne dediščine, ki stoji v bližini Dobja. Sestavljajo jo lesena stavba s kamnito, delno vkopano kletjo. Krita je s slamo. Zgrajena je bila okoli leta 1830 in je tipična za kozjansko pokrajino. V stavbi je ohranjena prvotna razporeditev prostorov, ki je značilna za hiše s črno kuhinjo. Pritličje je zgrajeno iz bukovih in hrastovih brun, zunanost je delno ometana in pobeljena. V bližini stojita še dva manjša kozolca, v katerih je nekaj starega kmečkega orodja, tipični slovenski čebelnjak, ki služi za apiterapije, in skedenj. Celovito obnovo sta financirali Evropska unija in Republika Slovenija. Hiša Repuš 13 je bila z odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov občine Šentjur pri Celju (Ur. l. RS št. 47/96) razglašena za etnološki spomenik.³⁴

Celoten kompleks Kozjanske domačije trenutno obsega dve kozjanski domačiji, od katerih je ena muzej in stoji v vasi Repuš, hišna številka 13, druga pa je turistično-nastanitveni objekt in se nahaja v vasi Ravno 13. Čeprav je vsaka v svoji vasi, sta fizično zelo blizu, oddaljeni sta okoli 150 metrov. Ponudba je bogata in obsega:

- tradicionalno kulinariko Kozjanskega, kjer je glavno vodilo »vse domače«,
- apiterapevtski čebelnjak,
- čebričenje s tradicionalnimi lesenimi čebri (oblika hidroterapije oziroma zdravljenja z vodo, pri kateri se izkorišča vzgon vode in njen učinek na človeški organizem),
- učno pot za šolske skupine,
- zeliščni vrt s Kneippovo potjo,
- kozolec za prikaz mlačve in čiščenja slame, ki služi tudi kot prostor za druženje,
- prodajalnico domačih izdelkov, v kateri so na voljo dobrote s Kozjanskega,
- možnost najema štirih sob z zajtrkom ali polpenzionom (dve sta pod slamnato streho, gosti pa lahko uporabijo tudi masažne kadi in finsko savno).³⁵

³⁴ http://www.mapnall.com/sl/Zemljevid-Dobje-pri-Planini_1470729.html, 15. 1. 2020.

³⁵ <https://www.info-slovenija.si/sl/imenik/turizem/turisticne-kmetije/kozjanska-domacija-dobje-pri-planini>, 15. 1. 2020.

Slika 12: Kozjanska domačija

(Vir: <https://www.guzaj.si/pohodna-pot/pot-po-dobju/>, 1. 3. 2020)

Od leta 2008 do 2018 so vsako leto zadnji teden v avgustu pripravili Teden starih obrti in običajev. Program je bil zelo bogat in pester. Obiskovalci so si lahko ogledali številna domača opravila na stari način, npr. žganjekuho, rezanje slame za krmo in ravnanje slame za »škope«, kuhanje v črni kuhinji, pranje perila, kovanje konjev, vožnjo z zapravljivčkom, košnjo in spravlanje sena ... Pripravili so tudi številne kulturne dogodke, npr. gledališke igre, nastope ljudskih pevcev, koncerte, literarne večere ... Ta dogodek je bil znan daleč naokoli, zato je v Dobje prišlo veliko obiskovalcev iz bližnjih okoliških krajev in tudi od dlje. Leta 2019 so žal to tradicijo prekinili, vendar upava, da jo bodo ponovno obudili.

3.1.7.6 Doktor Niko Kuret in spominska plošča na Dežnem

Slika 13: Niko Kuret (1906–1995)

(Vir: <http://www.sazu.si/clani/niko-kuret>, 1. 3. 2020)

Dr. Niko Kuret se je rodil 24. aprila 1906 v Trstu, umrl pa 25. januarja 1995 v Ljubljani. Bil je narodopisec, raziskovalec ljudskega gledališča, ljudskih običajev, šeg in mask. Leta 1954 je bil znanstveni sodelavec, nato pa znanstveni svetnik v Inštitutu za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (v nadaljevanju SAZU), kjer je doktoriral. Po osamosvojitvi inštitutov je služboval v Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU in do leta 1978, ko se je upokojil, vodil sekcijo za ljudske šege in gledališče. Od 18. maja 1989 je bil izredni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, redni član pa od 30. maja 1991. Obiskoval je I. gimnazijo v Celju, na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomiral iz romanistike in primerjalne književnosti ter etnologije. Poučeval je na gimnazijah v Kranju, Ljubljani in Novem mestu.³⁶

Bil je velik raziskovalec običajev, navad, jaslic, mask, zanimal se je za pravlјice, lutkarstvo, otroške igre, igrače, etnološki film (leta 1957 je ustanovil Odbor za etnografski film in zgodovinsko podobo slovenskih pokrajin). Njegovo delo zato predstavlja zelo bogata zapuščino, ki je pomembna za Slovence kot tudi zunaj naših meja. Začel je z raziskovanjem ljudskega gledališča pri Slovencih. Objavil in komentiral je *Tri kraljevske igre in koleda na Slovenskem* (1951), *Duhovno dramo*, v kateri je strnil zgodovino slovenskega ljudskega gledališča, jo objavil kot trinajsti zvezek Literarnega leksikona, in *Koledniško dramatično slovenskega baroka* (1986). Pisal je študije o navadah in običajih, ki jih je objavljial v mednarodnih zbornikih in revijah, npr. *Der Weihnachtsblock bei den Slowenen* (1961) in druge. Leta 1981 je izdal *Jaslice na Slovenskem, Kulturno-zgodovinski in narodopisni oris*. Njegovo najpomembnejše delo in zagotovo tudi najbolj znano je *Praznično leto Slovencev, Starosvetne šege in navade od pomladi do zime* v štirih knjigah in dveh izdajah (1971, 1989). Napisal je tudi nemško različico monografije *Das Jahresbrautum der Slowenen* (1996), v kateri je prikazal nastanek in pomen šeg v življenju našega naroda ter njihove vzporednice pri drugih indoevropskih ljudstvih. Študije o preučevanju slovenskih ljudskih mask je objavil v obsežni publikaciji *Maske slovenskih pokrajin* (1984). Med pomembno narodopisno gradivo spadajo štirje snopiči topografije *Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848*, v katerih je zapisal izsledke anketne komisije avstrijskega nadvojvode Janeza in njegovega tajnika Georga Götha. V ta sklop sodi tudi zapis *Dobje pri Planini okoli 1840–1850, Poskus topografskega prikaza po gradivu »Göthove serije«*, iz katerega sva povzemala v poglavju najine raziskovalne naloge *Nekaj zgodovinskih zanimivosti*. Dr. Niko Kuret je bil tudi pobudnik in urednik zbornika *Traditiones*, sourednik več slovenskih in tujih strokovnih revij ter slovenski predstavnik v uredništvu mednarodne etnološke revije *Demos*, ki je izhajala v Berlinu pri Akademiji znanosti demokratične republike.³⁷ Kuret je bil tudi idejni avtor lika Pavliha in pobudnik, da so po drugi svetovni vojni obnovili tradicionalno cerkljansko pustovanje laufarijo.³⁸ Sicer pa se je ukvarjal še s prevajalstvom, med drugim je prevedel zelo znani roman *Danes grofje Celjski in nikdar več* pisateljice Ane Wambrechtsamer.

Niko Kuret je nameraval izdati slovenski etnološki slovar, zato je sestavil prvi osnutek gesel. Za tematski sklop »šege« je sestavil seznam skoraj tisoč gesel (osemsto se jih nanaša na letne šege) in jih tristo tudi sam že napisal.³⁹

³⁶ <http://www.sazu.si/clani/niko-kuret>, 18. 2. 2020.

³⁷ <http://www.sazu.si/clani/niko-kuret>, 18. 2. 2020.

³⁸ https://sl.wikipedia.org/wiki/Niko_Kuret, 18. 2. 2020.

³⁹ http://rutars.net/sr_01_stefan_rutar/sr_2100_crknzadeve/sr_2101_laufzadeve/niko_kuret/, 1. 3. 2020.

Niko Kuret je bil za svoje bogato delo večkrat nagrajen. Bil je dvakratni nagrajenec Premio Pitré (Palermo), na Dunajski univerzi je bil odlikovan z veliko Herderjevo nagrado, bil je nagrajenec sklada Borisa Kidriča in prvi dobitnik Murkovega priznanja.⁴⁰

Njegovi stari starši so bili doma v Dežnem (Lažiše), prijaznem zaselku občine Dobje, ki se nahaja ob cesti proti Jurkloštru, blizu meje z občino Laško. Niko je tu živel med prvo svetovno vojno, v poznejših letih pa tu preživel dopust. Čas počitnikovanja je izkoristil za zbiranje gradiva, ki ga je uporabil v svojih knjigah. Imel je dva otroke, sina Primoža (pedagog, umetnostni zgodovinar in muzikolog), ki živi v Ljubljani, in hčer Lučko, ki živi v Mehiki in je poročena z glasbenikom Franciscom Javierjem Hernandezom. Skoraj vsako leto prideta na obisk v Slovenijo, v Dežno, kjer je na hiši spominska plošča z reliefom dr. Nika Kureta, ki so jo odkrili 22. julija 2006 ob prazniku občine Dobje in tako obeležili 100. obletnico njegovega rojstva. Na prireditvi se je zbralo veliko ljudi. Pripravili so bogat kulturni program in razstavo njegovih del v kulturnem domu. Ploščo sta odkrila takratni predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Boštjan Žekš in naš takratni župan Franc Salobir.⁴¹

Opus akademika dr. Nika Kureta je predstavljen v monografiji *Čar izročila, Dediščina Nika Kureta (1906–1995)*, ki jo je uredila Ingrid Slavec Gradišnik.⁴²

5. julija 2014 so na Planini pri Sevnici v objektu nekdanje šole slavnostno odprli stalno razstavo o življenju in delu dr. Nika Kureta z istim naslovom *Čar izročila*. Razstavo so pripravili v društvu September, obnovo objekta pa je financiralo podjetje Tajfun. Na odprtje razstave so prišli akademiki, člani SAZU, člana družine Kuret: Lučka Kuret Hernandez in dr. Primož Kuret. V uvodnem nagovoru so poudarili, »da je imel dr. Niko Kuret izjemno človeško širino, ustvarjalno energijo in duhovno bogastvo, za vedno so ga osvojili čar izročila, šege, navade preprostega človeka.« Razstava je nastala v okviru projekta LAS od Bohorja do Pohorja.⁴³ Vnuk dr. Nika Kureta je sodobni pesnik Robert Kuret.

Slika 14: Odprtje razstave na Planini

(Vir: <https://www.sentjur.net/na-planini-postavljena-stalna-razstava-o-zivljenju-in-delu-dr-nika-kureta/>, 1. 3. 2020)

⁴⁰ http://rutars.net/sr_01_stefan_rutar/sr_2100_crknzadeve/sr_2101_laufzadeve/niko_kuret/, 1. 3. 2020.

⁴¹ T. Vrabl, 2011, 108–109.

⁴² <https://isn2.zrc-sazu.si/sl/publikacije/car-izrocila#v>, 1. 3. 2020.

⁴³ <https://www.sentjur.net/na-planini-postavljena-stalna-razstava-o-zivljenju-in-delu-dr-nika-kureta/>, 1. 3. 2020.

3.1.7.7 Pokaži, kaj znaš

Pokaži, kaj znaš je tradicionalna prireditev, ki ima že skoraj 50-letno tradicijo. V letošnjem letu bo organizirana 49. Priprave so v teku, pri organizaciji pa že nekaj let oba aktivno sodelujeta. Dogaja se zadnjo nedeljo v juliju, na prostem. Nastopajoči so še neuveljavljeni glasbeniki. Na tej prireditvi so svojo pot začeli številni danes bolj ali manj znani ansambli, med njimi tudi še vedno zelo priljubljeni Modrijani in Mladi korenjaki.

Ustanovitelja prireditve sta bila domačina Jožica in Franci Salobir, oba navdušena ljubitelja kulture. Prva prireditev je bila septembra 1971. Ob tej priložnosti so se organizatorji odločili, da bodo denar s prireditve namenili za gradnjo kulturnega doma, s katero so začeli leta 1978. Gradnja je bila dokončana leta 1984.⁴⁴ Kulturni dom je še danes center kulturnega dogajanja, res pa je, da že kliče po prepotrebni prenovi.

Na pobudo Toneta Vrable, dolgoletnega novinarja NT&RC in voditelja prireditve Pokaži, kaj znaš se je 16. julija 2002 sredi Dobja zbralo pet ljubiteljskih slikarjev, po duši glasbenikov. Franci Salobir je priskrbel veliko platno, barve in drugi slikarski material, nato pa so naslikali osrčje Dobja. Slika še danes krasi oder v dvorani kulturnega doma. V akciji so sodelovali Vlado Geršak (priznani slikar in ljubiteljski harmonikar), Jože Žlaus (slikar, grafik, glasbenik v ansamblih), Ljubica Mikola in Špela Žafran (pevki), Loti Žlaus (članica Veselih Štajerk).⁴⁵

Prireditev Pokaži, kaj znaš sva uvrstila med kulturne znamenitosti občine Dobje, saj je močno vplivala in še vpliva na kulturni utrip naše občine. Gre za osrednjo prireditev, na kateri se ohranja ljudska glasba, hkrati pa ima pomembno povezovalno vlogo med občani, saj zahteva veliko prostovoljstva in našega časa. Na tej prireditvi je v vseh teh letih nastopilo veliko ansamblov, posameznih glasbenih talentov, folklornih skupin, ljudskih pevcev, humoristov in tudi literatov.

Slika 15: Kulturni dom v Dobju

(Vir: družinski arhiv)

⁴⁴ T. Vrabl, 2011, 6–7.

⁴⁵ T. Vrabl, 2011, 107–108.

3.1.7.8 Franc Guzej in Guzajeva pot

3.1.7.8.1 Franc Guzej je postal razbojnik Guzaj

Franc Guzej se je rodil 12. novembra 1839 v revni kmečki družini v Sv. Primožu pri Šentjurju. Je znameniti ljudski junak, ki je pred 150 leti z roparskimi podvigi in ukanami močno zaznamoval ter ustrahoval ljudi na širšem območju Kozjanskega (takratna cesarska južna Štajerska). Preprosti ljudje, pretežno kmečkega stanu, so v tistih časih težko in skromno živeli. Industrija je bila takrat šele v povojih in vse pravice so bile v rokah avstro-ogrskega cesarstva ter njegovih zastopnikov – grofov, posestnikov in državnih uradnikov. Preprosti ljudje so morali garati, da so sploh lahko preživeli.⁴⁶

Slika 16: Hiša v rojstnem Primožu, v kateri se je Guzaj pogosto skrival pred orožniki

(Vir: <https://www.slovenskenovice.si/kronika/doma/clanek/ustrahovanje-bogatih-kozjanski-robin-hood-in-barbika-166422>, 1. 3. 2020)

Čeprav je Franc Guzej v osnovni šoli pokazal nadarjenost, je moral iti že kot otrok s trebuhom za kruhom. Svoje borbene spretnosti je najprej pokazal pri služenju vojaškega roka v Bosni in Hercegovini. V Dalmaciji se je izsolal za orožnika, a mu službovanje daleč od rodnega Šentjurja ni odgovarjalo. Ko se je vrnil domov, je začel iskati primerno službo v bližini doma. Ker je ni našel, se je začasno zaposlil kot pomožni kmečki delavec na bogati kmetiji, delal pa je tudi v gostilni na Dobrni, ki je bila že takrat znana po zdraviliškem turizmu.⁴⁷

Pri kmečkih in gostilniških opravilih je bil zelo spreten in iznajdljiv. Bil je prijazen, lep in postaven mladenič, ki je s svojim šarmom očaral tudi svojo gospodarico, gostilničarko Ano Klančar. Ta je bila prepričana, da lahko s svojo pomembnostjo in ženskimi čari brez težav osvoji preprostega kozjanskega mladeniča. Franc jo je zavrnil in sklenil oditi. Bila je užaljena, zato mu je v kovček podtaknila srebrni jedilni pribor in 3000 goldinarjev ter poklicala celjske okrajne orožnike. Franc je bil obtožen tatvine, sodišče v Celju pa ga je obsodilo na sedem let zapor. Kazen je prestajal v celjskem zaporu Stari pisker. Obtožba po krivem ga je močno prizadela, zato je razmišljal o maščevanju. Ker je znal brati in pisati, so mu v zaporu kot

⁴⁶ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 22. 1. 2020.

⁴⁷ Strašek, Tiran, razbojnik Guzaj, 5–10.

bivšemu orožniku zaupali delo sodnega pisarja. Nekega dne je izkoristil priložnost in pobegnil iz zapora k prijatelju in gostilničarju Drobnetu v Košnico pri Prevorju.⁴⁸

Po tem pobegu se je začela zgodba o razvpitem kozjanskem razbojniku Guzaju, črka e v njegovem priimku se je spremenila v a. Samega sebe je poimenoval »Skrivalec«. Kmalu si je pridobil somišljenike in skupaj z njimi plenil vse, kar mu je bilo dosegljivo. Njegovi ropi so bili neverjetno domiselni. Ropal je po sejnih, graščinah in župniščih po vsej južni Štajerski in tudi na Hrvaškem. Plen je delil z revnimi. Orožnikom se je namerno nastavljal, se jim posmehoval in jih tako spravljaj v sramoto ter obup, saj se jim je več kot pet let uspešno izmikal. V tem času se je maščeval tudi grešnici, bivši gospodarici Ani Klančar z Dobrne, ki ga je zaradi zavrnjene ljubezni po krivem obdolžila kraje in ga spravila v zapor.⁴⁹

Pozneje je Guzaj našel ljubezensko srečo v dolini sredi kozjanskih gričev ob potoku Bistrica. Spoznal je lepo mlinarjevo hčer Barbko Amon. Ta ga je srčno ljubila, čeprav je vedela, kdo je in kaj počne. Razmišljala sta o skupnem življenju in načrtovala pobeg v Ameriko. Zavedala sta se, da skupno življenje na domačih tleh ni mogoče, saj so ga orožniki zaradi številnih ropov organizirano iskali in na njegovo glavo razpisali 300 goldinarjev nagrade. Zaljubljencema pobeg ni uspel. Orožniki so mu pripravili zasedo na območju od Slivnice do Glažute, Prevorja, Žegra, Šentvida pri Planini in Dobja. Obroč je bil sklenjen in vsi so čakali, da ga ujamejo. Orožnika Grizold in Stres sta dobila informacijo, da se skriva pri gostilničarju Drobnetu v Košnici. Pritihotapila sta se do tja in opazovala Guzaja, ki je z zbrano družbo kartal pod hruško. Skrita orožnika je nekdo sicer opazil in nanju opozoril zbrano družbo, a bilo je prepozno. Guzaj se je zatekel v klet. Dolgo se je branil, streljal je skozi špranjo, poskušal izdolbsti nekaj kamnov iz stene kleti in se izmuzniti skozi luknjo, a sta ga orožnika imela v pasti. Na noben način ju ni mogel zmesti, niti z zavojčkom, ki ga je vrgel pred njiju, niti s strelom skozi špranjo. Odločil se je, da gre na vse ali nič. Odprl je vrata in začel streljati, vendar so ga streli z druge strani prehiteli. Zaklical je le še: »Zdaj sem jo skupil! Prekleti psi!« Orožniki so torej Franca našli na istem kraju, kamor se je zatekel tistega dne, ko je pobegnil iz Starega piskra. Ustrelili so ga 10. septembra 1880.⁵⁰

⁴⁸ Strašek, Tiran, razbojnik Guzaj, 5–10.

⁴⁹ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 22. 1. 2020.

⁵⁰ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 22. 1. 2020.

Slika 17: Franc in Barbika slikana v Gradcu, kamor sta morala po potna lista za potovanje v Ameriko

(Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Franc_Guzaj#/media/Slika:Franc_Guzaj.jpg, 1. 3. 2020)

Šentjurski zdravnik Ipavec je identificiral ustreljenega in potrdil, da je res iskani kozjanski razbojnik Guzej. Pokopali so ga brez svetega obreda v neposvečeno zemljo zunaj pokopališča pri cerkvi sv. Ane na Prevorju. Pogreba se ni udeležil nihče razen grobarja in nekaj delavcev. Njegovi znanci in domačini si niso upali priti, saj bi bili takoj obsojeni sodelovanja z njim. Njegov grob dolgo časa ni bil kaj dosti obiskan, vendar je bilo na njem večkrat videti kakšen svež cvet, ki ga je verjetno prinesla njegova srčna izbranka Barbka, s katero sta načrtovala skupno življenje v daljni Ameriki, do katerega nikoli ni prišlo.⁵¹

Slika 18: Grob Franca Guzeja v Lopaci

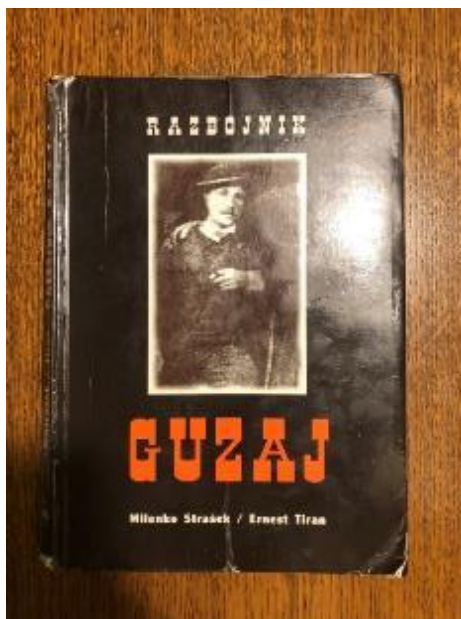
(Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Franc_Guzaj#/media/Slika:Franc_guzej_grob.jpg, 1. 3. 2020)

⁵¹ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 22. 1. 2020.

Franc Guzej, iz Primoža pri Šentjurju, sodobniki so ga klicali Francelj, nekateri tudi Šarkelj, ki je postal razbojnik Guzaj, je tako v Košnici pri Prevorju končal svojo življenjsko pot.⁵² Zares pa ni nikoli odšel, njegov duh je namreč še dolgo živel v mislih ljudi in živi celo še danes. Razburljivo življenje in zgodbe razbojnika Guzaja so resnične dogodivščine, ki so sčasoma postale del ljudskega izročila. Ljudje so se ga radi spominjali in o njem pripovedovali. To je ohranilo spomin nanj vse do danes. Pripovedi o njem je ogromno, vse pa so si enotne v tem, da je bil prebrisan in neusmiljen do svojih sovražnikov ter bogatinov, vendar velikodušen do revežev. Nekateri ga imajo za slovenskega Robina Hooda, saj sta oba jemala bogatim in dajala revnim.⁵³

3.1.7.8.2 Guzaj v literaturi

Razburljivo življenje Franca Guzeja je navdihnilo številne pisce. Prvi je o njem pisal Januš Golec, ki je bil duhovnik na Štajerskem. Rodil se je v Polju ob Sotli, torej blizu krajev, kjer je svoje pustolovsko življenje preživel tudi Guzaj. Leta 1931 je napisal ljudsko povest *Guzaj*, ki so jo pred drugo svetovno vojno ponatisnili tudi v Amerikanskem Slovencu. Šolnik Ernest Tiran je leta 1932 najprej napisal dramo *Guzaj*, nato pa je izdal še povest o *Guzaju*. Leta 1933 je Guzaja dramatiziral tudi Davorin Petančič, a sta se s Tiranom zapletla v sodni spor glede avtorske izvirnosti. Na sodišču je ob pomoči Vladimirja Levstika in Antona Slodnjaka zmagal Tiran. O *Guzaju* (Der Guzej) je pisala tudi pisateljica Ana Wambrechtsamer, ki je bila rojena na Planini pri Sevnici in je pisala večinoma v nemščini. Povest se je ohranila le v rokopisnih in časopisnih odlomkih. Njeno delo smo dobili v slovenskem prevodu leta 2013 z naslovom *Guzej, Povest iz spodnještajerskega hribovja*.⁵⁴

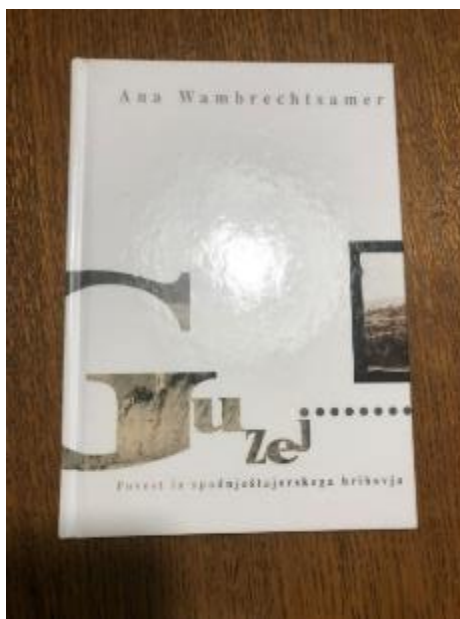
Slika 19: Naslovnica knjige Razbojnik Guzaj avtorjev M. Strašek in E. Tiran

(Vir: osebni arhiv)

⁵² <https://www.dnevnik.si/1042784760>, 1. 3. 2020.

⁵³ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 22. 1. 2020.

⁵⁴ Ferlež, Urh, 2019, 58–59.

Slika 20: Guzej, Povest iz spodnještajerskega hribovja

(Vir: osebni arhiv)

3.1.7.8.3 Ana Wambrechtsamer, Guzej, Povest iz spodnještajerskega hribovja

Ana Wambrechtsamer je o Guzajevem življenju napisala zgodovinsko povest. Zgodba je nekoliko predrugačena, saj ji je Wambrechtsamerjeva dodala noto nezaželenega plemiškega sinu, ki ga je dosledno imenovala Guzej (ne Guzaj). »Guzeju se je že ob rojstvu zgodila krivica. Bil je namreč nezaželen sin grofa Jožefa Kazimirja. Sam tega ni vedel, dokler se ni zaljubil v grofovo hčer. Ko mu je grof povedal, da je on njegov oče in da poroka ni možna, je Guzeja to tako razžalostilo in razjezilo, da je odšel živeti v divjino. Postal je razbojnik in vzel pravico v svoje roke. Kradel je bogatim in dajal revnim. Pri tem pa je izkoristil vsako priložnost, da se je ponorčeval iz orožnikov in duhovništva. Guzej se je zaljubil v Regino, žensko, ki je sama živela z otrokom na hribu. Kmet Kunšel je orožnikom izdal, kje se je skrival Guzej. Ta pa se mu je maščeval tako, da je požgal njegovo kmetijo. Maščeval se je tudi Regininemu nekdanjemu možu, ki jo je zapustil samo z otrokom in se poročil s hčerko bogatega kmeta. Maščeval se je tako, da ga je na dan poroke ustrelil. Umor je globoko prestrašil ljudi. Oblast je nad Guzeja poslala še več orožnikov. Prebivalci so se počasi začeli obračati proti njemu. Guzej se je vseeno uspešno izmikal, dokler ga niso ob koncu poletja izsledili. Takrat se je začel organiziran pohod proti njemu. Moral je pobegniti iz Reginine hiše. Nato se je zatekel v zidanico sredi vinograda. Orožniki so obkolili njegovo skrivališče, Guzej pa se ni hotel predati. Dvanajst dni je vztrajal, dokler mu ni zmanjkalo streliva. V končnem spopadu je bil ustreljen. Umrl je tudi njegov oče grof Jožef Kazimir. S tem je konec rodbine Kazimirjev.«⁵⁵

3.1.7.8.4 Guzajeva pot

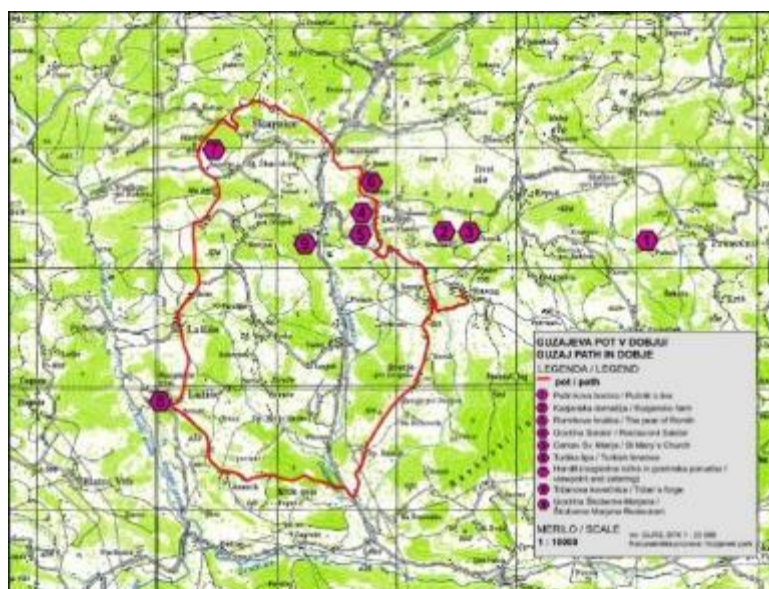
Lik razbojnika Guzaja je še vedno močno prisoten na kozjanskem območju. K temu pripomore tudi pohodniška Guzajeva pot, ki poteka po občini Šentjur in občini Dobje ter je skupaj dolga

⁵⁵ Ferlež, Urh, 2019, 58–59.

36 kilometrov. Združuje tri različne poti: na Prevorju, v Dobju in na Planini pri Sevnici. Pešpoti so označene in potekajo mimo točk, ki prikazujejo naravno in kulturno dediščino omenjenih krajev (priloga 3). Pohod je organiziran vsako zadnjo nedeljo v mesecu avgustu.⁵⁶ Glede na Guzajeve prehranjevalne navade pa so proučevalci njegovega življenja sestavili tudi štiri različne malice:

- kislo zelje, krompir v oblicah, kompot iz suhih hrušk;
- vojaški ričet (brez mesa, brez zabele), svinjska rebra, slivjek (slivov močnik);
- zelhano svinjsko meso, kuhano s kašo, skutni štruklji;
- prekajeno meso, prešjača, jabolčna kvašena potica (štrudl).⁵⁷

3.1.7.8.5 Guzajeva pot v Dobju

Slika 21: Guzajeva pot v Dobju

(Vir: <https://www.guzaj.si/pohodna-pot/pot-po-dobju/>, 5. 3. 2020)

Guzajeva pot v občini Dobje je dolga devet kilometrov in povezuje devet točk:

1. Pušnikova bodika
2. Kozjanska domačija
3. Romihova hruška
4. Gostilna Salobir
5. Cerkev sv. Marije
6. Turška lipa
7. Handil (razgledna točka)
8. Tržanova kovačnica

⁵⁶ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 5. 3. 2020.

⁵⁷ Turistični prospekt občine Šentjur. V tej lepi deželi. Občina Šentjur in razvojna agencija Kozjansko, 2010.

9. Gostilna Škoberne

Na Guzajevi poti po naši občini se oko spočije v občudovanju prijetnega zelenja gozdov in travnikov, na katerih se še vedno sprehaja divjad, uho pa se razveseli ob veselem žvrgolenju ptic v krošnjah.⁵⁸ Hkrati pa spoznamo tudi kulturne in naravne znamenitosti občine ter gostinsko ponudbo.

Marsikatera domačija se še vedno ponaša z značilnim slovenskim kozolcem – toplarjem – eden takšnih, v manjši izvedbi, je tudi Kačarjev kozolec, kjer se je razbojnik Guzaj skrival pred žandarji.⁵⁹

Slika 22: "Kačarjev" kozolec v Jezercih

(Vir: <https://www.guzaj.si/wp-content/uploads/2012/03/Guzaj-zgibanka-DOBJE.pdf>, 1. 3. 2020)

Hrib Handil (651 m) – tromeja občin Dobje, Laško in Šentjur. Na vzhodnem vznožju so Črete, skozi katere teče potok Kostrivnica. Na zahodnem vznožju so Vodice z Virtami. Na tem območju je bilo nekoč več ribnikov, ki so bili v lasti jurkloštrskega samostana. Na južni strani je bila zemlja pridobljena in obdelana izključno z ročnim delom. Od tod tudi prihaja ime Handil (Hand – roka, dejl – delo).⁶⁰

3.1.7.9 Spominsko obeležje v spomin na vojno za Slovenijo

Ob praznovanju občinskega praznika in ob 25-letnici državnosti Republike Slovenije so 24. julija 2016 pri Osnovni šoli Dobje odkrili spominsko obeležje v spomin na dejanja v vojni za samostojno Slovenijo in dogodke v stari šoli v Dobju julija 1991. Med slovensko osamosvojitveno vojno, ki je trajala deset dni, od 27. junija do 6. julija 1991, se je tudi v Dobju organizirala Teritorialna obramba, ki se je bila pripravljena boriti za samostojnost slovenske države. V Dobju sicer med vojno ni prišlo do neposrednih bojov s pripadniki Jugoslovanske ljudske armade, sprožila pa se je bomba in poškodovala trinajst ljudi. Slovesnosti se je poleg domačinov udeležilo več predstavnikov policijskega veteranskega Društva sever za celjsko

⁵⁸ <https://www.guzaj.si/wp-content/uploads/2012/05/skupna-karta-Na-poti-z-Guzajem-3.pdf>, 10. 2. 2020.

⁵⁹ <https://www.guzaj.si/wp-content/uploads/2012/05/skupna-karta-Na-poti-z-Guzajem-3.pdf>, 10. 2. 2020.

⁶⁰ Plemenitaš, Zgodbe s Handila, 2012, 90.

območje (Šentjur in Dobje). Občina Dobje je na spomenik zapisala geslo: »*Za Slovenijo živimo!*«

Slika 23: Spominsko obeležje pri šoli

(Vir: družinski arhiv)

3.1.7.10 Turnče

H kulturnim znamenitostim občine Dobje sva vključila tudi Turnče (tako se po domače imenuje del vasi Paridol, ki je zaradi geografske lege močno povezan z Dobjem) in z njimi povezano pripovedko, ki ostaja v ljudskem spominu. Zaselek spada v šentjursko občino, vendar je bil v preteklosti precej povezan z Dobjem in ta naveza se ohranja tudi danes. Vas Turnče je omenjena že v pesmi *Prav lepa je dobjanska fara*, ki sva jo zapisala na začetku naloge. Iz Turnč do križišča za vasi Repuš in Suho vodi cesta, po kateri se prebivalci s tega območja vozijo v večje bližnje kraje (Planina pri Sevnici, Šentjur), otroci pa v Osnovno šolo Dobje. Dobjani pa se ob prostem času in lepem vremenu radi napotimo do Turnč, od koder je lep razgled na Paridol in kjer je tudi klopca, ki so jo postavili v okviru projekta S klopce na klopco. Klopca na Turnčah je namreč del krožne poti, ki povezuje griče in hribe po Krajevni skupnosti Gorica pri Slivnici.

Slika 24: S klopce na klopco

(Vir: družinski arhiv)

Slika 25: Pogled na Paridol

(Vir: družinski arhiv)

Na Turnčah se razprostira tisin gozd. V naravi tiso zelo redko zasledimo, zato je od leta 1972 zavarovana, saj je ta les zaradi počasne rasti kakovosten in zelo iskan.⁶¹

⁶¹ S klopce na klopco, Turnče.

Nad zaselkom Turnče (595 metrov nadmorske višine), blizu Zapuž, južno od Slivnice pri Celju naj bi bil v preteklosti stolp Sappelsach, ki se mu je leta 1362 Osvald iz Turna odpovedal v korist Henrika III. s Planine, ki je bil iz stranske veje Svibenjskih, ki je izumrla z njegovo smrtjo. Umrl je 1363. Poročen je bil s pripadnico družine gospodov Žovniških. Z bratom Ulrikom sta se močno zadolžila, zato je bil prisiljen prodati svojo polovico gradu, gospostva, trg in deželsko sodišče Planina. Celjsko polovico pa je dosmrtno prejel v sekundarni fevd. Stolp je ležal v gospostvu Planina.⁶² Zapužani so nato še večkrat omenjeni, nikoli več pa stolp, kar kaže, da je kmalu propadel.

Pripovedka pa pravi, da je bil na Turnčah grad in večja vas ali trg. Zemeljski plazovi so vse to zasuli. Med starejšimi ljudmi se je ohranila pripoved o tem, da se je na vrhu zasutega cerkvenega zvonika dolgo časa videla zvezda. Ker so bila tla zelo močvirnata, se zvezdi nihče ni upal približati.

Lega kraja dokazuje, da se je svet tu res pogreznil ali ga je zasul plaz. Od tod je tudi kraj dobil ime, in sicer naj bi beseda Turnče pomenila stavbo z več stolpi.⁶³

3.2 KALOBJE

Kalobje je gručasto središčno naselje v občini Šentjur. Nahaja se v severnem delu vzhodnega Posavskega hribovja na vrhu kopastega hriba, južno od Šentjurja. S hriba se odpira razgled na vzhodni del Celjske kotline in del Posavskega hribovja. Proti severu se svet strmo spušča v dolino potoka Kozarice. K naselju spada zaselek Jezerje. V naselju stoji župnijska cerkev Marijinega imena, ki je cilj številnih romarskih poti. V središču je še podružnična osnovna šola, enota vrta, gasilski dom in pokopališče.⁶⁴

Kálobje -a s, zem. i. (â) na ~u

kálobski -a -o in kálobški -a -o (â; â)

Kálobčan -a m, preb. i. (â)

Kálobčanka -e ž, preb. i. (â)⁶⁵

⁶² Ravnikar, 2010, 243.

⁶³ https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/Slovenski_etnograf_47_kuret_dobje.pdf, 2. 2. 2020.

⁶⁴ <https://zemljevid.najdi.si/kraj/POI49290/kalobje>, 10. 1. 2020.

⁶⁵ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=kalobje>, 2. 2. 2020.

Slika 26: Kalobje

(Vir: <https://www.turizem-sentjur.com/en/Cultural-Heritage/Kalobje-manuscript/>, 1. 3. 2020)

»Kdo tam kalo bije?« je bilo usodno vprašanje, ki naj bi po eni izmed pripovedi dalo ime kraju Kalobje, ki se prvič omenja leta 1278 kot Vila Chalop. Nekateri domnevajo, da je v kraju stala pristava rifniške graščine. Še enkrat je kraj omenjen leta 1305. V obeh listinah pa ni nič povedanega o cerkvi. Prvi zapis o njej je šele skoraj tri stoletja (1572) pozneje. Zato je toliko bolj dragoceno ljudsko izročilo. Župnijska skupnost, ki se je oblikovala ob cerkvi Marijinega imena na Kalobju, ima bogato preteklost. Najprej je spadala v območje oglejskega patriarhata, nato v goriško nadškofijo. V tem času je bila ustanovljena župnija Kalobje, ki je kmalu po ustanovitvi prešla pod lavantinsko škofijo. Po prenosu škofijskega sedeža v Maribor je bila župnija del te škofije. Leta 2006, ko je bila ustanovljena škofija Celje, pa je Kalobje postalo del slednje.⁶⁶

Naselje ima 76 prebivalcev (32 moških, 44 žensk), površino 0,6 km² in povprečno nadmorsko višino 600 m.⁶⁷

3.2.1 Kulturne znamenitosti Kalobja

3.2.1.1 Cerkev Marijinega imena

Začetek gradnje cerkve Marijinega imena je povezan z *Legendo o lovcu*. Na kraju, kjer danes stoji cerkev, je stalo znamenje križa. Neki grajski lovec je bil ves dan na lovu, a ni ničesar ujel.

⁶⁶ <https://si.aleteia.org/2019/05/31/ali-veste-kje-so-prvic-na-slovenskem-brali-smarnice/>, 10. 1. 2020.

⁶⁷ <https://zemljevid.najdi.si/kraj/POI49290/kalobje>, 10. 1. 2020.

Bil je slabe volje in ko je prišel do križa, je v jezi ustrelil v Kristusa. Prikazal se mu je hudobec in ga začel silovito mučiti, pretepati in premetavati. V stiski se je lovec spomnil na Marijo in jo prosil pomoči. Hudobec je izginil. Lovec pa je po neljubem dogodku odšel k spovedi in za pokoro na Kalobju dal sezidati cerkev.⁶⁸

Zgodba je upodobljena na platnu 34 x 49 centimetrov z letnico 1765 in napisom:

»O Marija Matti vsmilenia reishi me iz kremplu tega Satana. 1765 na strashni ketni sem perklenjen biu skuzi tebe O Maria sem reishen biu.«

V legendi je tudi nekaj resnice. V 15. stoletju so imeli kalobške kraje v lasti celjski grofje, ki so bili sicer kristjani, vendar so večkrat delali velike krivice. Njihova rodbinska zgodovina je zaznamovana z goljufijami, umori, bogoskrunstvi ..., zato so nekatere cerkve in kapelice sezidali za pokoro. Zgodovinska dejstva potrjujejo, da so ti grofje zavzemali prvo mesto pri ustanovitvi mnogih cerkva, samostanov in raznih pobožnih ter dobrodelnih ustanov. V okolici Kalobja je pod njihovim patronatom zraslo veliko cerkva, npr. cerkev na Svetini, cerkev Matere božje v Zagorju pri Pilštanju, cerkev sv. Ane na Prevorju, kapelica sv. Barbare v Dobju ...⁶⁹

Slika 27: Cerkv Marijinega imena

(Vir: družinski arhiv)

V 16. stoletju sta bili na Kalobju kar dve cerkvi: Marijina (zu Unser Frauen) in sv. Marjete (Sant Margarethen). To izvemo iz uradne vizitacije (obisk škofa ali njegovega zastopnika, ki je napravil obhod in pregledal delovanje škofije) leta 1544/1545, ki je bila v šentjurski župniji.⁷⁰ Obe sta bili v slabem stanju in zapuščeni. Goriški nadškof Rudolf Edling je odločil, naj se cerkev sv. Marjete podre, obnovi pa Marijina cerkev. Takrat so prenesli stari oltar sv. Marjete

⁶⁸ Hajnšek, 1971, 186–187.

⁶⁹ Hajnšek, 197, 187.

⁷⁰ Ocvirk, 2015, 15.

v Marijino cerkev, s kamenjem cerkve zgradili kaplanijo, nekaj gradiva pa porabili za popravilo cerkve in povišanje zvonika.⁷¹

Večja Marijina cerkev je bila zgrajena leta 1579, kar dokazuje zapis na kamnu, ki je vzidan v cerkev za prezbitrijem.⁷² Posvečena je bila leta 1621. Župnija je bila ustanovljena 8. februarja 1765. Župniki in farani so za svojo cerkev vedno lepo skrbeli. Cerkev Marijinega imena na Kalobju je bila večkrat prenovljena. Na stopnici je vklesana letnica obnove 1787. Ta obnova je potekala pod vodstvom Mihaela Zagajška. Cerkev je grajena je v renesančnem slogu in obdana z obzidjem.⁷³ Na zahodni strani sta del obzidja baročna stebra, pokrita s piramidama in s kroglo na vrhu. Do njiju vodijo kamnite stopnice. Znotraj obzidja je bilo nekoč pokopališče. Danes je urejena zelenica z lipo in ilexom (božjim drevcem). Od tod je ob jasnem vremenu zelo lep razgled. Lipo so posadili ob 20. obletnici izvolitve papeža Janeza Pavla II. Pod koreninami lipe leži listina z zapisom o takratnem dogajanju na Kalobju.⁷⁴

Skozi zgodovino je na Kalobju delovalo veliko duhovnikov. Prvi župnik je bil Ignacij Höning, in sicer od 1765 do 1772. Bil je goreč duhovnik in dober pridigar. Že prvo leto službovanja je ustanovil bratovščino imena Marijinega.⁷⁵

Mihael Zagajšek (1739–1827) je bil duhovnik od 1773 do 1820, torej je večino svojega življenja preživel na Kalobju. Pred cerkvijo je dal postaviti kapelo v čast sv. Mihaelu. Zagajšek pa ni bil le gradbenik, ampak je tudi pisal. Bil je jezikoslovec, prevajalec, nabožni pisatelj. Ustvarjal je pod psevdonimom Jurij Zelenko.⁷⁶

Sestavil je nemško-slovenski slovar in z njim želel v šoli in javnosti dati večjo veljavo materinščini. V slovarju je zapisal: *»Narejen je bil slovar po staronemškem slovarju, a besede najdete v njem, ki jih prej, čeprav sem rojen Slovenec, nisem niti čital niti v svojem rojstnem kraju blizu Celja slišal. Ko sem pa prišel visoko v gore na Kalobje, sem jih slišal in si jih zapisal.«*⁷⁷ Slovar obsega 56 zvezkov z dvema dodatkoma in ima 460 strani. Delo je nastajalo več let. Za njegov slovar so značilne štajerske besede iz okolice Celja, pa tudi mnoge umetno skovane besede. Zbral je veliko imen živali in rastlin. Slovar ni nikoli izšel. Z njim se je pri slovaropisnem delu pomagal Valentin Vodnik in tudi poznejši jezikoslovci, npr. Metelko, Cof. Danes ga najdemo v NUK.⁷⁸

Leta 1791 je izšla njegova nemško-slovenska slovnica, ki obsega pet delov: pravorečje, naglas, oblikoslovje, skladnja, pravopis. Abeceda ima 27 črk. Posebne pozornosti pa je vredno dejstvo, da je za obravnavo našega jezika prvič v slovenski zgodovini poleg nemščine uporabljena tudi slovenščina.⁷⁹

⁷¹ <https://si.aleteia.org/2019/05/31/ali-veste-kje-so-prvic-na-slovenskem-brali-smarnice/>, 10. 1. 2020.

⁷² <https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/all/CD4A995E27322A9FC1257330003B4AD0>, 11. 1. 2020.

⁷³ <https://si.aleteia.org/2019/05/31/ali-veste-kje-so-prvic-na-slovenskem-brali-smarnice/>, 10. 1. 2020.

⁷⁴ Ocvirk, 2015, 36.

⁷⁵ Ocvirk, 2015, 19.

⁷⁶ Ocvirk, 2015, 50–51.

⁷⁷ Jesenovec, 1960, 323.

⁷⁸ Ocvirk, 2015, 51–52.

⁷⁹ Ocvirk, 2015, 50–52.

Rodil se je na Ponikvi. V Gradcu je študiral filozofijo in nato teologijo v Gorici. Bil je vnet dušni pastir in vsestransko dejaven. Spoznal se je tudi na mizarsko in rezbarsko delo, zato je v cerkvi napravil več stvari kar sam (vložno omaro, mizo, stole, oltar, prižnico). Umrl je leta 1827 in je pokopan na Završah pri Grobelnem. V oporoki je svoje premoženje zapustil ubogim in pomoči potrebnim, knjige in spise pa prijatelju Antonu Martinu Slomšku (pisatelj, pesnik, pedagog, škof, rojen na Slomu pri Ponikvi).⁸⁰

Slomšek je o njem zapisal: *»Tako si je Zagajšek kratek čas delal, pa je bil zdrav in vesel. Ni dobro neprenehoma si glavo beliti, telo pa brez dela pustiti. Da se duša spočije, se mora telo spotiti. To je za duhovnika potrebno. Pa tudi delavec in kmet ne ravnata prav, če se samo potita, garata in delata, duša pa večidel medli. Brez božje besede in molitve lahko vekomaj zaspi. Zlati nauk velja vsem ljudem: Moli in delaj!«*⁸¹

Slika 28: Kapela sv. nadangela Mihaela

(Vir: družinski arhiv)

⁸⁰ <http://www.todponikva.si/znamenitosti/osebnosti/mihael-zagajsek> 11. 1. 2020.

⁸¹ Slomšek, 1849, 96.

Slika 29: Notranjost kapele sv. nadangela Mihaela

(Vir: družinski arhiv)

Kapela sv. Mihaela stoji izven cerkvenega prostora in obzidja. Vhod je zavarovan z dvodelnimi železnimi mrežastimi vrati. Strop je kupolast s slikami svetnikov: sv. Lovrenc, diakon in mučenec, sv. Štefan, diakon in mučenec, sv. Janez Krstnik in sv. Peter. Ob kipu sv. Mihaela sta naslikana sv. Matej, apostol, in sv. Barbara, mučenka. Okna so nad vrati in na vsaki strani. Tla so tlakovana z zidano opeko. Na oltarju je v zelo slabem stanju velik kip sv. Mihaela. Po svetopisemskem izročilu je nadangel Mihael kot bleščeč vojak na čelu nebeške vojske premagal satana in ga pahnil v peklenko brezno. Po ljudskem verovanju bo nadangel Mihael ob poslednji sodbi tehtal duše. Upodobljen je kot vitez, ki stoji ob premaganemu Satanu z mečem v eni in tehenco v drugi roki. Kipu sv. Mihaela so odpadli zaščitni simboli.⁸² Kapelica je prepotrebna obnove.

Med letoma 1850 in 1861 je služboval Jožef Virk (1850–1880). Po mašniškem posvečenju je bil kaplan po raznih župnijah, med drugim tudi v Vuzenici, kjer je bil tedaj za nadžupnika Anton Martin Slomšek, s katerim je bil vseskozi tesno povezan. Jožef Virk je pisal tudi poezijo, za kar ga je navdušil Matija Čop, ki je bil njegov profesor. Njegove pesmi so še danes znane in priljubljene, saj je pesnil preproste in spevne pesmi. Ljudje so mu nadeli vzdevek Marijin pesnik, saj je največ pesmi posvetil ravno njej, npr.: »*Sladko, sladko je Marija, tvoje ime!*«, *Spet kliče nas venčani maj* (1861), *Veš, o Marija*, kjer se v zadnji kitici poslavlja od zemeljskega življenja. Virkovo zelo pomembno delo pa je bilo uvajanje šmarnične pobožnosti. Ponosni smo lahko, da je bila na njegovo pobudo prav kalobška župnija prva v slovenskem prostoru, ki je šmarnično pobožnost prvič obhajala leta 1855.⁸³

⁸² Ocvirk, 2015, 36.

⁸³ <https://si.aleteia.org/2019/05/31/ali-veste-kje-so-prvic-na-slovenskem-brali-smarnice/>.

»Žlahtno ko trtica, milo kot lunica, sonce deklet je, slovensko dekle.«

(*Jože Virk, odlomek iz pesmi Slovensko dekle*)⁸⁴

O Kalobju pa največ izvemo po zaslugi svetniškega škofa Antona Martina Slomška, ki je v svoji mladosti sam večkrat hodil na božjo pot na Kalobje. O tem je v svojih Drobtinicaх napisal tudi daljšo zgodbo.⁸⁵

3.2.1.2 Kužno znamenje

Baročno kužno znamenje iz sredine 17. stoletja je eno najstarejših znamenj na našem območju. To znamenje nas spominja na leto 1646, ko naj bi kuga pomorila okrog tisoč ljudi s tega območja. Je stebraste oblike s krepko posnetimi ogli in dvema nišama s kipom Matere božje in Križanega.⁸⁶

Slika 30: Kužno znamenje na Kalobju

(Vir: <https://www.sentjur.si/objava/60066>, 1. 3. 2020)

3.2.1.3 Marijina romarska pot

Na Kalobje vodi romarska pot, ki v kraj privabi ljudi od daleč in blizu. Največji shod romarjev je vsako leto za praznik Marijinega imena, tako imenovana kalobška nedelja, ki je 12. septembra oziroma na prvo nedeljo po tem prazniku. Leta 2015 so se župljani zbrali ob praznovanju 250-letnice župnije Kalobje. Ob tej priložnosti so izdali knjigo z naslovom *Župnija Kalobje*, v kateri je natančno popisana zgodovina župnije.⁸⁷

⁸⁴ https://www.narodne-pesmi.si/?lang=&option=audio_list&stran=Narodne%20pesm, 3. 3. 2020.

⁸⁵ <https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/all/CD4A995E27322A9FC1257330003B4AD0>, 11. 1. 2020.

⁸⁶ <https://www.sentjur.si/objava/60066>, 11. 1. 2020.

⁸⁷ <https://si.aleteia.org/2019/05/31/ali-veste-kje-so-prvic-na-slovenskem-brali-smarnice/>, 10. 1. 2020.

3.2.1.4 Kalobški rokopis

Zelo znan je *Kalobški rokopis* (*Liber cantionum Carniolicarum* oziroma *Knjiga kranjskih pesmi*) iz 17. stoletja, ki je nastal v letih 1643–1651. Avtor ni znan. V njem najdemo 40 slovenskih pesmi z versko vsebino, tri latinske pesmi, eno z napevom na notah, ki so večinoma v zvezi z Marijinim čaščenjem. Predstavlja najznamenitejšo zbirko poezije slovenskega baroka. Zapisane pa so tudi molitve za vse nedelje v letu in za velike praznike.⁸⁸

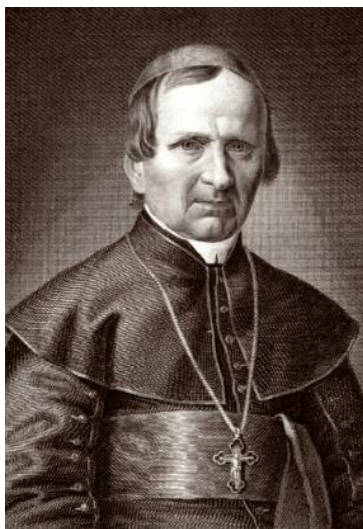
Pisatelj se je poimenoval zbiratelj (Colector), ki priznava, da je samo eno pesem spisal sam v čast Imenu Jezusovemu. Gre za pisca, ki je pisal z gosjim peresom. Po mnenju Franca Kovačiča je bil zbiratelj nedvomno duhovnik, zbirka pa naj bi nastala v Celjski grofiji. Rokopis je bil del Zagajškove zapuščine Slomšku, ki ga je posodil koroškemu duhovniku, narodopiscu, jezikoslovcu in narodnemu buditelju Matiju Majerju – Ziljskemu. Majer je menil, da je napisan v »lepi slovenščini«, kar so potrdili tudi strokovnjaki, ki so primerjali knjižni jezik 18. stoletja z jezikom v *Kalobškem rokopisu*.⁸⁹

V rokopisu sta tudi dve pesmi iz starejšega ljudskega izročila, in sicer legendi o *Teofilu in sv. Margareti*. Knjiga naj bi služila kot priročnik za duhovnika. Delo naj bi bilo že tedaj namenjeno za tisk, vendar do tega ni prišlo zaradi nezaupanja cerkvenih oblasti do slovenskega jezika.⁹⁰

Rokopis danes hranijo v Univerzitetni knjižnici Maribor.

3.2.1.5 Slomškova romarska pot

Skozi Kalobje poteka tudi Slomškova romarska pot, ki povezuje kraje, povezane z življenjem in delovanjem Antona Martina Slomška. Vodi od rojstne hiše na Slomu pri Ponikvi do Nove Cerkev. Je pohodniška pešpot v štirih odsekih. Prva etapa poteka od Bizeljskega do Olimja, druga od Olimja do Kalobje, tretja od Kalobje do Rifnika in Sloma ter četrta od Sloma (Ponikva) do Nove Cerkev. Dolga je 70 km, povprečen pohodnik pa jo prehodi v 28 urah.⁹¹

Slika 31: Anton Martin Slomšek (1800–1862)

(Vir: <http://ad-dominum.blogspot.com/2014/11/bl-anton-martin-slomsek-hvali-svet.html>, 1. 3. 2020)

⁸⁸ Leksikon Cankarjeve založbe, Slovenska književnost, 1985, 138.

⁸⁹ Kovačič, 1930, str. 22.

⁹⁰ <https://www.turizem-sentjur.com/Kulturna-dediscina/Kalobski-rokopis/>, 10. 1. 2020.

⁹¹ <http://www.pespoti.si/obhodnica.php?id=32>, 2. 3. 2020.

3.3 JURKLOŠTER

Jurklošter (355 m) leži na jugovzhodnem delu občine Laško. Na vzhodu meji na občini Šentjur in Dobje, na jugu na občino Sevnico. Po površini obsega 42 km², kar predstavlja 21 odstotkov površine občine Laško. Na tem območju je po podatkih Statističnega urada RS 1. 1. 2016 živel 753 prebivalcev.⁹²

Slika 32: Kartuzijanski samostan Jurklošter

(Vir: družinski arhiv)

Jurklošter, do leta 1972 Mišji Dol (od »meniški«), je razloženo naselje v dolini ob sotočju Gračnice in Lahovgrabnice (Lahomščice), ki priteče izpod Lisce. Leži v občini Laško, ki meji z občino Dobje. Od 1802 do 1860 je v Jurkloštru obratovala glažuta, iz katere je izšla sedanja Steklarna Hrastnik, nato pa papirnica, ki je bila ukinjena pred prvo svetovno vojno. V centru Jurkloštra je krajevni urad, pošta, bencinska črpalka, trgovina in gostilna. Podružnična šola Osnovne šole Antona Aškercia iz Rimskih Toplic pa je pri nekdanjem samostanu. Pouk v šoli v tem kraju se je začel leta 1859. Prebivalci se največ vozijo na delo v Laško in Celje.⁹³

Skozi Jurklošter je vodila rimska cesta iz Celeie (Celje) v Neviodunum (Novo mesto) v Posavju.

V drugi polovici 12. stoletja je krški škof ustanovil samostan kartuzijancev. Začela se je zanimiva zgodovina kartuzije, ki je predstavljena v naslednjem podpoglavju *Kartuzijanski samostan Jurklošter*. Leta 1848 je odpravljeno kmečko podložništvo in državno gospostvo v Jurkloštru je izgubilo svoj pomen. Po marčni revoluciji je bil Jurklošter z novimi upravnimi spremembami imenovan za občino, ki je delovala vse do leta 1952. Občani so želeli imeti svojo župnijo, ker bi tako pridobili tudi šolo, matični urad in svoje pokopališče. Samostojno župnijo je ustanovil Anton Martin Slomšek, leta 1856. Posredoval je pri cesarju Francu Jožefu. Župnija

⁹² <http://www.jurkloster.si/sl/>, 2. 3. 2020.

⁹³ <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955>, 3. 3. 2020.

je takrat imela približno 1200 faranov, ki so dobili tudi svoj matični urad. Zunaj obzidja pa so dobili tudi svoje pokopališče. Čez tri leta so dobili zasilno šolo v enem izmed župnijskih prostorov. Šola je bila v kraju že pred tem, kar nam priča podatek, da je nadvojvoda Karel že leta 1564 izrazil željo, da bi v samostanu ponovno ustanovili šolo. Leta 1863 je enorazredno šolo odprla občina. Do leta 1890 je delovala v občinskih prostorih. Leta 1870 je graščino in posest kupilo tržaško podjetje lesne veletrgovine Zündl in comp. Za varovanje pred požari je bilo leta 1880 v Jurkloštru ustanovljeno Prostovoljno gasilsko društvo. Leta 1881 pa je kupil graščino s posestvi Gustav Edvard Geipel, nemško-češki tovarnar iz Sudetov. Najprej je ponovno obudil steklarstvo, nato pa je dal zgraditi tovarno za izdelavo sukna za vojaške uniforme, ki jo je kmalu preuredil v papirnico. Sledile so zamenjave lastništva. Leta 1910 je graščino kupil poljski Žid Henrich Falter, ki je za dediščino dobil tovarno pohištva in žago. Pred 2. svetovno vojno je vse prodal in se pred nevarnostjo z družino umaknil v Kanado. Graščino sta potem kupila (1940) zakonca Šarič. Med vojno je bil v graščini občinski urad. Leta 1944 so partizani graščino požgali.⁹⁴

Izvor krajevnega imena je povezan s prvotno *Jur(i)jeva dolina* ali *Jur(i)jev dol*, kar vsebuje narečni svojilni pridevnik iz svetniškega osebnega imena Jurij, ki je bil prvi posestnik v Jurkloštru. Zemljo mu je dodelila krška škofija. Sv. Jurij je bil popularen srednjeveški svetnik, je zavetnik Ptuja in Pirana. Drugi del imenskega sklopa je slovenski *klošter* v pomenu samostan. V starih listinah se kraj prvič omenja okoli leta 1145 kot *Geyrowe* in leta 1203 kot *Gyriov*.⁹⁵

Jurklošter -tra m, zem. i. (û) v ~u

jurkloštrski -a -o (û)

Jurkloštrčan -a m, preb. i. (û)

Jurkloštrčanka -e ž, preb. i. (û)⁹⁶

3.3.1 Kulturne znamenitosti Jurkloštra

3.3.1.1 Kartuzijanski samostan Jurklošter

Kartuzijanski samostan Jurklošter ali Kartuzija Jurklošter (latinsko *Domus Vallis sancti Maurittii*) je bil eden izmed štirih kartuzijanskih samostanov na območju današnje Slovenije. Leta 1170 ga je ustanovil krški škof Henrik I. Prvotni redovniki so bili Francozi in Italijani, ki so postavili kot običajno dva samostana (enega za patre in enega za brate). Samostan zaradi pomanjkanja discipline ni uspeval in je bil kmalu razpuščen.⁹⁷ Leta 1189 je v samostan prišel Odon iz Novare, ki ga je ponovno obudil. Ob njegovem prihodu je živel v kartuziji v lesenih poslopjih 29 menihov. Samostan je bil dve leti po njegovi smrti (1198), torej leta 1200 razpuščen. Samostansko cerkev so zidali do leta 1227 in stoji še danes. Kartuzijancem so bili zelo naklonjeni celjski grofje (še posebej Friderik II.), zato so jim odstopili desetino, jih denarno

⁹⁴ Gržan, 2006, 98–99.

⁹⁵ <https://sl.wikipedia.org/wiki/Jurklo%C5%A1ter>, 4. 3. 2020.

⁹⁶ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=Jurklo%C5%A1ter>, 6. 1. 2020.

⁹⁷ <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955>, 3. 3. 2020.

podpirali, jim darovali nova posestva in jim potrjevali sodno imuniteto. V samostanski cerkvi je bila leta 1428 na željo Friderika II. verjetno pokopana Veronika Deseniška.⁹⁸

Leta 1471 so samostan izropali Turki. Po urbarju iz leta 1542 je imel samostan na svojih posestvih 450 podložnikov. Med reformacijo je disciplina spet popustila, zato so kartuzijanci izgubili. Leta 1591 jim ga je odvzel cesar Ferdinand II. in ga dodelil jezuitom, ki so z njegovimi dohodki vzdrževali gojence svoje šole v Gradcu. Upravljali so ga do leta 1773, ko je bil jezuitski red razpuščen. Samostan je postal državna last.⁹⁹

Leta 1775 je cesarica Marija Terezija ustanovila v prostorih samostana mesto vikarja, ki je bil podrejen laškemu nadžupniku. Leta 1780 so ga porušili in k cerkvi prizidali graščino v poznobaročnem slogu. Postala je sedež državnega okrajnega sodišča in komisariata – ohranjen je zanimiv primer ječe. Sodno pravico so imeli pred tem že kartuzijani in jezuiti. Anton Martin Slomšek je leta 1856 v Jurkloštru ustanovil samostojno škofijo. Graščina je bila delno porušena med NOB, nepoškodovana pa sta ostala poznoromanska cerkev sv. Mavricija in obrambni stolp. Posebna zanimivost cerkve je kamnit gotski strešni stolpič iz 14. stoletja, na Slovenskem sicer nekaj posebnega.¹⁰⁰

Oblika cerkve je ozka in dolga, tipično samostanka, njena posebnost je rebrast križni obok – arhitekturna posebnost, imenovana »laška skupina«, ki se je nato pojavila še pri nekaterih drugih cerkvah v laškem okolišu. Zanimiva je tudi zunanost cerkve, v nišah neoromanske fasade so upodobljene tri osebe, ki so povezane s preteklostjo samostana in cerkve – kip krškega škofa Henrika I. in kip sv. Janeza Krstnika, kip v osrednji niši pa naj bi upodabljal Leopolda VI. Babenberškega ali sv. Mavricija.¹⁰¹

3.3.1.2 Jurklošter v literaturi

V srednjem veku je tu živelo nekaj latinskih cerkvenih piscev, med njimi Mihael Praški, Mihael Kemph, Odon iz Novare, ki je napisal zbirko pridig *Pridige učenika Odon*, ki žal ni ohranjena. O samostanu je posredno pisal tudi znani pesnik slovenskega realizma Anton Aškerc (1856–1912), doma iz Globokega pri Rimskih Toplicah. Napisal je pesem *List iz kronike Jurjevega kloštra* (*Izbrane pesmi*. Mladinska knjiga. Ljubljana. 2014, 9–16). V pesmi z besedami učenega, a nekoliko čudaškega meniha izpove prepričanje o čistosti narave (priloga 4). V romanu *Zeleno izgnanstvo* Alojza Rebule (1924–1918), ki je izšel leta 1981 pri Slovenski matici v Ljubljani, se tržaški škof Enej Silvij Piccolomini za nekaj časa inkognito zateče v osamo jurkloštrske kartuzije in o tem piše v dnevniških zapiskih (222–227, 235–240, 246–252). Domačin Franc Tovornik pa je leta 1924 napisal preprosto povest z naslovom *Stara pravda nekdanj*, ki opisuje kmete iz Jurkloštra in Laškega, ki so sodelovali v savinjsko-laškem kmečkem puntu leta 1635. Povest je dostopna v NUK.¹⁰²

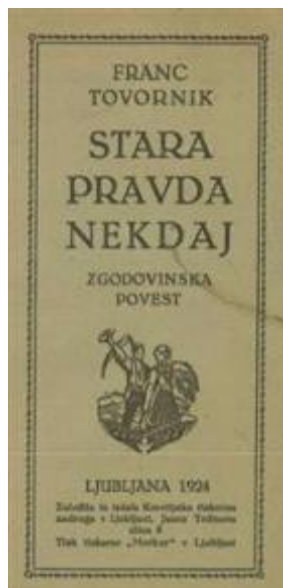
⁹⁸ <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955>, 3. 3. 2020.

⁹⁹ <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955>, 3. 3. 2020.

¹⁰⁰ Gržan, 2006, 99.

¹⁰¹ <http://www.jurkloster.si/sl/zanimivosti.html>, 7. 3. 2020.

¹⁰² Orožen in drugi. 1991, 57.

Slika 33: Naslovnica povesti

(Vir: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-ID6RG9QU>, 1. 3. 2020)

S samostanom in njegovo zgodovino (po legendi naj bi bila tu pokopana Veronika Deseniška) se je ukvarjal tudi pater Karel Gržan, o čemer je napisal kar nekaj knjig: *Skrivnosti starodavne kartuzije*, *V znamenju Oriona*, *Friderik in Veronika*.

Ljudsko izročilo ugiba, ali je Veronika pokopana v stolpu, cerkvi ali samostanskem hodniku. Pater Gržan meni, da obstaja velika verjetnost, da je bila Veronika pokopana na mestu, kjer so leta 2005 našli podstavek grobnice. Eno najlepših ljubezenskih zgodb je popisal v zgodovinski povesti *Friderik in Veronika*, ki je izšla let 2006 in tako z besedami oživel ljubezen mogočnega Celjana in preprostega dekleta.

V romanu *Danes grofje Celjski in nikdar več* pa je pisateljica Ana Wambrechtsamer zapisala zgodbo, da so v samostanu v Jurkloštru pokopali Veroniko in da je kot gojenec tu živel Veronikin in Friderikov sin. Spodnji odlomek prikazuje Veronikin pogrebni sprevod od Braslovč do Jurkloštra ter njen pokop. Konec odlomka nakazuje nadaljevanje zgodbe o njenem sinu Anzeku, ki ga je Veronika rodila na begu. Zgodbo pa mojstrsko prepleta z dogajalnim prostorom, pri čemer posebej poudarja reko Gračnico in zidove kartuzije.

»Tisto, kako so iz surovih desk zbito krsto gospe Veronike med molitvijo in oblaki kadila iz zemlje vzdignili in jo v bogato izrezljano rjavo skrinjo položili pa jo potem na prelepem vozu odpeljali, se mi je prej grozno kakor slovesno zdelo.

Sprevod duhovščine, ki se je bila iz vse grofije zbrala in je prepevaje stopala okoli voza, za katerim je gospod Friderik v sijajni opravi na lepo obrzdanem vrancu jahal, je bil videti tako bogat in razkošen, kot da so se duhovniki Veroniki na čast z vsemi volili in darili celjske hiše okitili.

V vsaki vasi, skozi katero smo hodili, so se pridružili molivci, ki so nas spremljali vse dotlej, dokler niso pri naslednjih hišah pristopili novi. In v vsaki cerkvi, mimo katere je stopal bogati sprevod, so zvonili zvonovi in novi duhovniki in menihi so zamenjali prejšnje, tako da je vse

ljudstvo od Braslovč do Jurjevega kloštra za zapoznelim pogrebom stopalo, kot da hoče počastiti svojo umrlo knežjo vladarico.

V celjskem trgu so čakale najlepše žene in mladenke iz grofije, s Štajerskega, iz Hrvaškega Zagorja in iz kranjske dežele v bogatem lišpu in s cvetličnimi šopki v rokah.

Trajalo je do noči, da smo med petjem in molitvami dospeli pred Jurjev klošter.

Od daleč smo videli ob Gračnici zidove kartuzije, ki so se v žaru plamenic in siju vsenaokoli razpostavljenih smolnic svetili kakor pravljичni grad.

Resno zvonjenje nas je pozdravljalo. Ko smo prišli bliže, sem videl menihe, kako so klečali v mrkih vrstah pred vrati in ob grobu, ki je bil pred oltarjem za gospo Veroniko pripravljen.»

»Prinesite več plamenic!« je ukazal gospod Friderik glasno, da se je jasno razložil njegov glas iz šuma molitev in zvonjenja. »Zakaj če mi je Veronika noč z vročo srečo napolnila, naj ji ob poslednjem slovesu tisoč plamenic sveti, da se vse naokoli do temnih host v svetlobi rdečega ognja pokaže,

Gospoda Friderika oči so se strmo upirale v krsto, kot da bi naj njihova sinja sončna moč mrtvo gospo Veroniko prebudila, da bi še enkrat njena podoba predenj stopila, kakor jo je svoje dni v srečnih časih gledal.

Ko so zdaj njegovo ženo drugič k počitku in večnemu miru polagali, je z lastnimi rokami trosil drage cvetlice v njeno kamnitno hišo in sipal najlepše, opojno dišeče cvetove na krsto, kot da bi ji hotel omamno ljubezensko ležišče pripraviti.

Zvonovi so umolknili, menihi so bili odpeli. Nihče ni dihnil v tišini, ko je osem krepih delavcev počasi spuščalo težki, umetelno in bogato izklesani kamnitni pokrov na grobnico.

Tedaj je zadonel gospoda Friderika glasni klic po obokani cerkvi in venkaj v razsvetljeno noč, kjer je ob gozdnem robu zamolklo žuborela Gračnica v zeleni strugi:

»Zdaj, gospa Veronika, te hočem pozdraviti s skrivnostnega vrha tega življenja, ki si na njem svoj čas z menoj v neizrekljivi slasti plavala, ko sva v nasladi in sreči kot bog in boginja ajdovske Klavdije Celeje bila visoko nad vsemi sencami tega sveta v najsvetlejši, najčistejši nebeški sreči.«

Potem si je vzel k zabavi najlepšo razcvetelo ženo iz spremstva. Šla sta v izbo, ki so mu jo bili za to noč pripravili molčeči kartuzijani izven kloštrske zapore. Menili so nemara, da jo bo gospod v pobožni zbranosti in vroči molitvi prebil.

Tako je našla gospa Veronika svojo drugo, zadnje počivališče. Gospod Friderik je mislil, da bo večno, pa je bilo le prekmalu žrtev minljivosti; kakor vse drugo, kar je bil gospod Friderik za svojo veliko ljubezen storil, tudi to ni imelo obstanka.

Moj gospod je moral izpolniti še živo dolžnost do umrle gospe Veronike.»

(Ana Wambrechtsamer, odlomek iz romana Danes grofje Celjski in nikdar več, 243–244)

3.3.1.3 Sončna ura

Na dvorišču kartuzije je sončna ura, ki jo je izdelal Jurij Maria (Georg) Keindl iz Kartuzije Pletarje. Ura je tehnično bolj dovršena kot klasična srednjeveška ploščata sončna ura s senčnim trnom. Kaže čas s pomočjo vrtečega strmena v središču obodne urne številčnice. Strema z dvojnim paličnim jarmom zavrtimo tako, da se ovojna senca zloži v enojno. Mesto enojne sence je trenutni čas. Uro odčitamo na urni skali na obodnem obroču sončne ure. Osišče ure mora biti s svojim podaljškom usmerjeno natančno v smer sever. Nagib oboda ure pa mora biti nagnjen proti severu za 46° , kolikšna je približno severna širina Jurkloštra. Zapis o sončni uri je pripravil Zavod Odon.¹⁰³

Slika 34: Sončna ura

(Vir: domači arhiv)

3.3.1.4 Svetlana Makarovič v Jurkloštru

Mnogo stoletij po Frideriku in Veroniki, ki sta se ljubila v Jurkloštru, se je v gotski stolp na robu pokopališča za nekaj časa naselila (1983–1985) znana sodobna slovenska pisateljica, pesnica, igralka, šansonjerka, ljubiteljica mačk in zelo karizmatična osebnost Svetlana Makarovič. Zanja je značilno, da se je v življenju veliko selila in tako se je nekega dne znašla v Jurkloštru, kjer se ni najbolje počutila. V intervjuju za Delovo prilogo Ona marca 2009 je na vprašanje o bivanju v Jurkloštru in o tem, da v življenju obstajajo dobri ljudje, odgovorila:

»Po Jurkloštru sem bila še dolgo zagrenjena, ker sem bila pod vtisom vsega hudega, kar sem tam doživljala. Dolgo nisem mogla priti k sebi. Še zdaj ne pripovedujem najtežjih stvari, ki so se mi takrat dogajale, temveč gledam na to kot na nekaj, kar se je moralo zgoditi, da sem opravila s svojim sentimentalnim gledanjem na preproste ljudi. Zdaj vem, da preprostost ni v tem, da si nepismen, da nikoli ne prebereš knjige, da si neolikan, neizobražen. Preprostost mora biti žlahtna. Veliki ljudje so v resnici žlahtno preprosti. Zato niso nikdar domišljavi, ampak so dostojanstveni. To ne pomeni, da se morajo nositi zviška. Krono imaš ali pa je nimaš. Ni ti je

¹⁰³ Zapis na tabli ob sončni uri na dvorišču kartuzije.

treba imeti ves čas na glavi, da se vidi. Zato se mi zdi popolnoma samoumevno, da živim preprostost, da nimam elegantnega stanovanja, ne luksuzne hiše, avtomobila. Mene ni nič manj zato, če se vozim s kolesom. Je preprosto nekaj spontanega. Če pa nisi sam v sebi suveren, potrebuješ luksuz, glamur in naslove. To je znak, da s seboj nisi skladen.»¹⁰⁴

O svojem bivanju v Jurkloštru se je razpisala tudi v (avto)biografiji Luciferka (162–168). Celoten zapis o bivanju v jurkloštrski tihoti, ki za Svetlano Makarovič ni bila ravno tihota, je v prilogi (priloga 5).

3.3.1.5 Orionova pot

Orionova pot je zgodovinsko-naravoslovna tematska pohodna pot, speljana po sledih starodavnih kultur, ki je v letu 2015 prejela priznanje za 1. mesto na regijskem tekmovanju za »Naj pot«, ki ga podeljuje Turistična zveza Slovenije v sodelovanju z Zavodom za gozdove in Gospodarskem interesnem združenjem za pohodništvo ter kolesarjenje. Pot z izhodiščem v Jurkloštru pri obrambnem stolpu poteka čez Mrzlo Polje, Pojerje, Blatni Vrh, Puršnico, Marof, Mrzlo Polje in se konča v Jurkloštru.¹⁰⁵

Pot je med svojim službovanjem odkril in jo postavil na zemljevid znani slovenski duhovnik pater dr. Karel Gržan, ki je na območju doline Gračnica odkril sistem med seboj povezanih kamnitih neolitskih gradišč, ki so popolna kopija ozvezdja z našega nočnega neba, saj odslikavajo zvezdna znamenja, od katerih je najbolj viden ravno Orion.¹⁰⁶

Astronomsko znanje naših prednikov preseneča, natančna razmerja med ozvezdji, pozitivno delovanje energijskih polj na človeka, presenetljiva velikost sistema. Ozvezdja so kot prerisana. Kamnite linije, veliki osamelci, stene, skalni spodmoli so v prostor dejansko postavljeni po zvezdnih koordinatah in vsekakor ne naključno.¹⁰⁷

Gračnica kot sveta reka Eridan povezuje prastara gradišča. Nebo se je s svojo močjo in svetlimi znamenji vedno znova sklanjalo k človeku. Na svetih mestih se je ta povezanost dogajala še posebej intenzivno. Prav zato so naši davni predniki odslikavali kozmična razmerja v zrcalnih likih ali simbolnih upodobitvah k svoji stvarnosti, o čemer danes pričajo številna gradišča (lokacije s človeško roko postavljenih velikih kamnov – megalitov). Že samo ime Gračnice pripoveduje, da ta reka povezuje gradišča, ob katerih je dolgo šumela svojo pesem, preden so bila ponovno odkrita.¹⁰⁸

Tako kot reka Eridan na nebu doživi tudi Gračnica na zemlji številne padce in vijuge, ko se vije po slikoviti pokrajini, ki jo je soustvarila. Z veliko verjetnostjo menijo, da je prav Gračnica predstavljala to rečno ozvezdje, saj so ga v starem veku imenovali kar po reki, ki je tekla po deželi ali določenem, posebej pomembnem območju. Kdor bo prehodil pot, ki jo opravijo vodovja Gračnice, bo doživel zelo lepo življenjsko izkušnjo, npr. Marofski slap.¹⁰⁹

¹⁰⁴ <https://www.delo.si/kultura/svetlana-makarovic.html>, 3. 3. 2020.

¹⁰⁵ <http://www.jurkloster.si/sl/zanimivosti.html>, 7. 3. 2020.

¹⁰⁶ <https://marjankogelnik.wordpress.com/2017/03/09/orionova-pot-po-sledih-starodavnih-kultur-do-sredisca-sveta-v-dolini-gracnice/>, 3. 3. 2020.

¹⁰⁷ Gržan, 2008, 6–15.

¹⁰⁸ http://www2.arnes.si/~gljsentvid10/orion_primerjava_gracnica_karta2.html, 5. 3. 2020.

¹⁰⁹ Gržan, 2008, 14.

Slika 35: Marofski slap

(Vir: družinski arhiv)

Kjer se nebo in zemlja povezujeta, je sveti prostor Oriona, kar je podrobno raziskal in nato leta 2008 popisal pater Karel Gržan v knjigi *V znamenju Oriona*.

3.3.1.6 Spomenik Narodne osvobodilne borbe (NOB)

Jurklošter je imel med NOB pomembno vlogo. Jeseni 1941 se je tam na svojem znamenitem brežiškem pohodu prebija 1. štajerski bataljon, da bi z akcijami okupatorju preprečil preseljevanje Slovencev iz Posavja. Od jeseni 1942 je na širšem območju Jurkloštra deloval Kozjanski bataljon. Na bližnjem Volušu in v Lahovem Grabnu pod Lisco sta bili partizanski bolnišnici, ki nista bili nikdar izdani. Skozi Jurklošter in po dolini Gračnice se je 12. in 13. februarja 1944 po globokem snegu prebija del XIV. divizije na svojem zgodovinskem pohodu na Štajersko. Poleti 1944 je Kozjanski odred zavzel in uničil orožniško postajo v Jurkloštru. Ko je bilo jeseni 1944 to območje osvobojeno, sta bila v Jurkloštru poveljstvo Kozjanskega odreda in poveljstvo območja. Decembra 1944 je nemška vojska zasedla Jurklošter, požgala hiše in izgnala prebivalce.

V Jurkloštru so 18. junija 1989 v spomin na partizansko saniteto in kmete, ki so veliko prispevali k zmagi nad okupatorjem, odkrili spomenik. Na njem piše:

*»Iz krhkosti mesečine in sanj,
vonja lipe in kruha,
je treba ljubiti svet in ljudi.
V spomin partizanski saniteti in kmetom
na Kozjanskem.«¹¹⁰*

¹¹⁰ http://www.gradovi.net/grad/jurkloster_samostan_dvorec, 3. 3. 2020.

3.4 PLANINA

Planina pri Sevnici (584 metrov nadmorske višine) je gručasto naselje, ki leži na severovzhodnem robu posavskega hribovja med Savinjo in Sotlo, na Kozjanskem, med Bohorjem in Lisco, na izredno lepi razvodni planoti Gračnice in Sevnice, visoko nad ozkimi dolinami, kjer je pomembno križišče cest proti Sevnici, Kozjemu, Šentjurju pri Celju in Jurkloštru. Pestra pokrajina poživlja njeno okolico. Krasijo jo gričevja, gozdovi, njive, pašniki, čist zrak, mir ...¹¹¹

Arheološko je področje Planine zelo zanimivo, saj so tod našli več bogatih naselij iz pozne antike (Gradec na Praprotnem). Prvi sledovi naseljenosti sežejo v mlajši paleolitik in neolitik, kar potrjuje najdba predzgodovinske kamnite sekire v Šentvidu pri Planini. Na rimsko ali poromanjeno prebivalstvo v teh predelih opozarjajo tudi številne najdbe novcev iz drugega stoletja z upodobljeno glavo Marka Avrelija (v bližini gradu, Fužine, Vejice).¹¹²

Planina ima bogato zgodovino. V starem veku je čez preval peljala rimska cesta iz Celeie (Celje) v Neviodunum (Novo mesto). Zaradi ugodnega položaja je bila na tem kraju rimska postojanka. Na kraju nekdanje rimske postojanke so na skali nad današnjo Planino v 12. stoletju zgradili grad, ki je bil prvič omenjen leta 1190.¹¹³

Naselje Planina je začelo nastajati tik pod skalo z gradom. Prvič je bilo omenjeno leta 1190 in 1209 kot vinogradniška vas. Leta 1345 je Planina postala trg, leta 1588 kot trg z obzidjem. Sprva so bili v njem trije letni sejmi, od leta 1793 pa jih je bilo šest. Turki so veliko prihajali v te kraje. Leta 1494 so trg izropali. Leta 1646 je kuga na Planini in njeni ožji okolici zahtevala tisoč žrtev. V spomin na ta dogodek so postavili kamniti steber v Visočah. Trg je skozi zgodovino večkrat pogorel, zadnjič leta 1862.¹¹⁴

Prvo šolo je ustanovil graščak Jožef Protasi, ki je bil od 1769 do 1823 najemnik gradu. Šolsko stavbo so postavili leta 1822. Planinski grad so v obdobju kmečkih uporov večkrat napadali uporni kmetje. Prvi večji upor je bil leta 1515. Leta 1573 je kmečka vojska pod vodstvom Ilije Gregoriča zavzela Planino, močno utrjenemu gradu pa ni bila kos. Množičen upor je bil tudi leta 1635, ko so uporni kmetje zavzeli grad. Zadnji upor je bil leta 1790, vendar je bil zaduščen že pod gradom.¹¹⁵

O upor leta 1573 je pisala tudi pisateljica Ana Wambrechtsamer. V slovenščini je napisala igro *Za staro pravdo*, ki jo je leta 1938 priredil Niko Kuret. Prikazuje upor tržanov, ki se pridružijo Iliji Gregoriču, a jih najemnik gradu in valpet uženeta z izmišljeno novico, da se bližajo Turki.¹¹⁶

Število prebivalcev se je v zadnjih sto letih povečalo za 100 odstotkov. Planina je postala pomembnejša tudi za širšo okolico. Tam so tovarna Tajfun – proizvodnja strojev, zdravstveni dom, pošta, lekarna, osnovna šola, otroški vrtec, kmetijska zadruga, kmetijsko podjetje MEJA,

¹¹¹ Turistično društvo Planina pri Sevnici, 1981, 2.

¹¹² <https://www.sentjur.si/objava/55832>, 25. 2. 2020.

¹¹³ <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955>, 3. 3. 2020.

¹¹⁴ Turistično društvo Planina pri Sevnici, 1981, 4.

¹¹⁵ <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955>, 3. 3. 2020.

¹¹⁶ Orožen in drugi. 1991. 57.

bencinski servis ter več trgovin, gostiln in obrtnih delavnic. Vsak dan vozi iz Celja na Planino več avtobusov.

Nekoč so Planino imenovali Urwald ali pragozd, verjetno zato, ker je bilo tod okoli veliko neprehodnih gozdov in divjadi v njem. Pozneje se je kraj imenoval Montpreis. Gre za izpeljanko iz latinskega oziroma starega romanskega imena, ki se je nato ohranilo v nemški obliki (Monparies, Montparis, Montpreis). Ime kraja se je torej skozi zgodovino večkrat spremenilo. Po ljudski pripovedki pa je ime kraja povezano s prebeglo francosko plemkinjo, ki si je postavila grad z imenom Monte Paris kot spomin na domovino. Iz tega naj bi bilo nastalo francosko ime za Planino – Montparis.¹¹⁷

Planína pri Sévnici -e ~ ~ ž, zem. i. (í ê) na ~i ~ ~, neurad. na ~i

planínski -a -o (î)

Planínec -nca in **Planínčan** -a m, prva oblika s -em preb. i. (î; î)

Planínka -e ž, preb. i. (î)

Planínčev -a -o (î)¹¹⁸

Vse bolj sem tvoja

*Še sama nisem vedela, kako rada te imam!
Bolj, ko minevajo leta, bolj ti pripadam.
Vse bliže si mi moj planinski kraj
in vse in vsi, kar z menoj bilo
v našem skupnem času je tedaj.*

*Zato reči ti želim, Planina,
zame največja si postala.
Vsi tvoji bregi, hoste, griči,
zelenje tvojih korenin, neba sinjina,
uteha moja, moja si edina.*

*Bregi in vzpetine, sadno drevje,
bršljan večen je okras,
kot na Planini življenje je za nas.*

*Farna cerkvica sred trga,
kako si ljuba mi in sveta,
tam naužije duša si miru,
uteho daje sv. Marjeta,
vse čase in vsa leta.*

*Enkrat pa, ko pride tisti čas,
ko zrel pšenični klas mora v zemljo,
kali pognale nove, mlade korenine ...*¹¹⁹

Ivica

¹¹⁷ Turistično društvo Planina pri Sevnici, 1981, 4.

¹¹⁸ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=Planina+pri+sevnici>, 5. 1. 2020.

¹¹⁹ Uduč, 2014, 4 (prepis rokopisa pesmi Ivanke Uduč).

3.4.1 Kulturne znamenitosti Planine

3.4.1.1 Planinski grad

Na kraju nekdanje rimske postojanke so na 33 metrov visokim strmim grebenu nad današnjo Planino v 12. stol. zgradili grad, ki je bil v listinah prvič omenjen leta 1190. Po ljudski pripovedki je sem pribežala francoska plemkinja in si postavila grad z imenom Monte Paris. Tako je nastalo francosko ime za Planino Montparis. Grad je bil last krške škofije na avstrijskem Koroškem. V njem so do sredine 13. stol. gospodarili gospodje Planinski. Ko so izumrli, so jih nasledili Ostrovharji – Svibenski (1249). Od 1345 do 1456 je bil grad v lasti celjskih grofov. Najbolj znana sta bila celjski grof Friderik II. in njegova Veronika, ki bi se naj po legendi poročila v cerkvi sv. Vida v bližnjem Šentvidu pri Planini. Ko pa so izumrli tudi grofje Celjski, so bili njegovi lastniki različni rodovi deželnih knezov in njihovih najemnikov, med katerimi so bili najbolj znani Mosconi (1588–1768) in Protazi (1823).¹²⁰

Grad je bil zadnjič obnovljen leta 1865, po letu 1884 pa je začel propadati, ker so mu sneli streho. Danes je po večini v ruševinah, a se zadnja leto močno prizadevajo za obnovo. Ohranjen in obnovljen je vhodni arkadni del, v katerem sta zdaj gostišče in kapela. S terase se ponuja lep razgled na Planino, Sv. križ in proti Lisci ter Bohorju. Jedro gradu je romansko (del severne, vzhodna in zahodna stena), južna stena pa je gotška. Na severni steni je mogoče opaziti zanimivo zidavo v obliki ribje kosti oziroma žitnega klasa, ki je značilna za antiko oziroma zgodnjo romaniko. Grad je bil grajen kot podolžno oblikovano poslopje – palacij (38 metrov) z velikimi kletmi, v dveh nadstropjih in z velikimi podstrešnimi prostori. Na zahodnem delu je stal ob vhodu visok okrogel stolp, na severu pa 100 metrov vstran še en stolp, ki je ščitil staro obvozno cesto na grad. Grad je varovalo obzidje na zahodni, severni in vzhodni strani.¹²¹ O gradnji gradu pa obstaja še ena legenda, in sicer naj bi grad zidali velikanski ajdinji (velikanki), ki sta na koncu gradnje vzeli največji kamen v obliki nakovala in ga postaviti na tla tako, da ga nihče več ni mogel izruvati.¹²²

Pogled z višine na trg je idiličen, saj so pod njim hiše, med katerimi kraljuje kompleks zelo uspešnega podjetja Tajfun, v ozadju pa vidimo cerkev sv. Križa.

Janko Orožen je v zbirki *Gradovi in graščine* v narodnem izročilu zapisal več pripovedk o nastanku gradu Planina. Ena govori o zmaju in njegovih zakladih:

»Grad Planino je imel nekoč v svojih rokah zelo priden in delaven graščak. Ta graščak je nekoč začel kopati vodnjak. Ko je prišel do velike globine, je naletel na ogromne žile zlata. Graščak je začel zlato kopati, toda nepričakovano se je prikazal zmaj in mu je rekel, da lahko koplje zlato samo po potrebi, ako pa bo potreboval njegove pomoči, naj ga pokliče. Na gradu se je začelo lepo življenje. Toda to ni dolgo trajalo, ker so pridrvili v deželo sovražniki, ki so hoteli zavzeti grad. Graščak je bil v veliki stiski in se je spomnil na zmaja. Zmaj se je zbudil in je pridrvel na dan s tolikšno silo, da se je zemlja tresla. Vse sovražnike je pregnal, nato pa se je zopet vrnil v podzemlje. Še dandanes se vidi rov, po katerem je prišel zmaj na dan. Sicer pa

¹²⁰ Turistično društvo Planina pri Sevnici, 1981, 6.

¹²¹ Turistično društvo Planina pri Sevnici, 1981, 6.

¹²² <https://www.sentjur.si/objava/55832>, 8. 3. 2020.

zmaj še zdaj čaka, kdaj ga bo kdo poklical na pomoč proti sovražnikom. Kdor pride blizu jame, lahko čuti sapo, ki jo izdihava speči zmaj.»¹²³

Slika 36: Planinski grad

(Vir: družinski arhiv)

3.4.1.2 Turška lipa

V grajskem parku raste stara lipa iz časov turških vpadov. Njeno deblo obsega 460 centimetrov. Posadili so jo zato, ker je na tem mestu med bitko za grad padel turški poveljnik, zato se ta lipa imenuje turška lipa. Deblo je danes votlo in razklano zaradi udara strele.¹²⁴

Slika 37: Turška lipa

(Vir: družinski arhiv)

¹²³ https://sl.wikisource.org/wiki/Planinski_grad#10.Zmaj_in_njegovi_zakladi, 29. 2. 2020.

¹²⁴ <https://www.sentjur.si/objava/55832>, 8. 3. 2020.

3.4.1.3 Sv. križ

Cerkev sv. Križa se nahaja na razglednem hribu Sv. križa nad Planino. Omenjena je bila že leta 1414, v sedanji obliki pa je od začetka 18. stoletja. K cerkvi vodi križev pot dvanajstih kapelic, ki so bile pozidane leta 1801. Zgraditi so jih dali vaščani Doropolja.¹²⁵ Na tem mestu je stal nekoč križ kot spomin na padle domačine v bojih s Turki leta 1474.¹²⁶ Decembra 2019 so člani Robičevega sorodstva ob vznožju hriba napravili Pravljичni gozd (lučke, novoletno okrasje, jaslice), ki je med prazniki razveseljeval Planinčane in okoliške prebivalce, zlasti otroke.

Slika 38: Zadnja od dvanajstih kapelic križevega pota

(Vir: družinski arhiv)

3.4.1.4 Cerkev sv. Marjete

Cerkev sv. Marjete v trgu na Planini je bila v gotskem slogu sezidana leta 1357, del cerkve je bil pozneje dozidan in prezidan.¹²⁷ Na stenah gotsko obokanega prezbiterija je opaziti sledove slikarij iz 15. stoletja.¹²⁸ Cerkev je primer sožitja arhitekturnih sestavin iz različnih časovnih obdobij s kvalitetno baročno opremo. Je enoladijska cerkev. Zvonik je iz prve polovice 17. stoletja. Okrog leta 1700 so ladji na vzhodnem delu prizidali nižji kapeli, v istem obdobju so cerkev podaljšali in banjasto obokali. Leta 1871 so notranjščino ponovno predelali. Oprema cerkve je večino iz baroka (18. stoletje).¹²⁹

¹²⁵ <https://issuu.com/mcsentjur/docs/od-obcana-do-zupana/53>, 5. 1. 2020.

¹²⁶ <https://www.sentjur.si/objava/55832>, 5. 3. 2020.

¹²⁷ <https://www.sentjur.si/objava/55832>, 5. 3. 2020.

¹²⁸ <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955>, 3. 3. 2020.

¹²⁹ <https://www.sentjur.si/objava/60081>, 1. 2. 2020.

Slika 39: Cerkev sv. Marjete

(Vir: <https://www.geago.si/sl/pois/8749/cerkev-sv-marjete-planina-pri-sevnici>, 24. 1. 2020)

Planinska cerkev stoji nekoliko višje kot talna višina trga. Obdana je z visoko škarpno.

3.4.1.5 Grajska kašča

V 16. stoletju je bila sezidana nadstropna grajska kašča, ki je v obokanem kletnem delu ohranjena do danes.¹³⁰ Ana Wambrechtsamer je v *Kroniki planinskega gradu in trga* zapisala, da zidava te kašče sega v obdobje turških časov. Včasih so jo imenovali tudi »kašta«.¹³¹ Po drugi svetovni vojni je ploščat nad grajsko kaščo velikokrat služila kot prostor za izvajanje telovadbe in plesnih vaj za valetu učencev osnovne šole. Prostor grajske kašče so po vojni večinoma služili za gostišče, ki se je leta 1963 imenovalo Gostišče na starem gradu. Najemniki gostišča so se menjavali. Danes je kašča pod okriljem podjetja Tajfun, ki jo daje v najem za zabave, predstavitve in druženja. Od leta 2008 grajska kašča služi kot prostor za opravljanje porok.¹³²

¹³⁰ <https://www.turizem-sentjur.com/Kulturna-dediscina/Grad-Planina/>, 1. 3. 2020.

¹³¹ Wambrechtsamer, 1929, 37.

¹³² Uduč, 2014, 21–23.

Slika 40: Grajska kašča

(Vir: družinski arhiv)

3.4.1.6 Sramotilni steber

Na trgu pod gradom nasproti cerkve sv. Marjete se nahaja kopija sramotilnega stebra ali prangerja. Na mesto, kjer je nekdanj stal, so ga postavili leta 1999.¹³³ Poimenovanje izhaja iz nemške besede *Pranger*. Je steber, na katerega so predvsem v srednjem veku za kazen privezovali storilce nekaterih sramotnih dejanj in jih izpostavljali javnemu posmehu in sramotenju. Včasih so bili prangerji pogosti in so bili znamenje nižje sodne oblasti.

¹³³ <https://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/lipa-za-turskega-poveljnika>, 5. 3. 2020.

Slika 41: Sramotilni steber

(Vir: družinski arhiv)

3.4.1.7 Etnološka zbirka Šmid

Stalna etnološka razstava je na ogled v starem zdravstvenem domu na Planini. Janez Šmid je z zbiranjem etnološke dediščine želel preprečiti odtujevanje, ki se je začelo po potresnem letu 1974. V tridesetih letih je zbral različne predmete, ki označujejo materialno in duhovno kulturo ljudi, ki so živeli na Planini in v njeni širši okolici. Zbirko sestavljajo predmeti in orodja, ki so jih ljudje na Planini in v njeni okolici v 19. in 20. stoletju uporabljali pri vsakdanjih opravilih, kot je priprava hrane v črni kuhinji, pri kmečkih opravilih, vinogradništvu itd. Posebej so prikazani tudi predmeti, ki ponazarjajo pustovanje in druge običaje.

Janez Šmid se je rodil leta 1942 v Celju in svojo mladost preživel v Črnllici pri Šentjurju. Po končani gimnaziji je v Ljubljani študiral medicino in se kot splošni zdravnik najprej zaposlil v Straži na Humu, 1. novembra 1969 pa je odšel na Planino pri Sevnici, kjer je bil zdravnik vse do upokojitve.¹³⁴

3.4.1.8 Razstava Nika Kureta

V objektu nekdanje šole so leta 2014 odprli stalno razstavo, s katero so se želeli pokloniti življenju in delu znanega etnologa Nika Kureta (glej poglavje o Niku Kuretu). Po Kuretu se imenuje nagrada za prispevek k razvoju vizualne antropologije in etnografskega filma v Sloveniji, in sicer v sklopu mednarodnega festivala Dnevi etnografskega filma.¹³⁵

¹³⁴ <https://www.pokmuz-ce.si/sl/razstave/zunanje-razstave/etnoloska-zbirka-smid/>, 3. 3. 2020.

¹³⁵ <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SKMGDOYG>, 5. 3. 2020.

3.4.1.9 Ana Wambrechtsamer (1897–1933)

Na Planini je rojstna hiša nemške pisateljice slovenskega rodu Ane Wambrechtsamer s spominsko ploščo, na kateri je njen portret in napis: »*Ne iz častihlepnosti, temveč samo iz ljubezni do Planine, naše ožje domovine, ki je najlepši kraj na vesoljnem svetu.*« Pod gradom je njen doprni kip, delo Iva Vrečka iz Šentjurja.¹³⁶

Na Planini je obiskovala osnovno šolo, meščansko šolo pa v Celju in Mariboru, kjer je zaradi bolezni končala samo dva letnika učiteljišča. Službovala je kot poštna uradnica na Zgornjem Štajerskem. Umrla je 1933. leta v Gradcu, pokopana pa je v rojstnem kraju na Planini. Že z osemnajstimi leti je začela z literarnimi poskusi in se kmalu razvila v nemško pisateljico. Toda nemški je bil samo njen jezik, duh, ki njena pisateljska dela preveva, snovi, ki jih oblikuje, pa so slovenske. Večina njenih del se godi na slovenskih tleh, na Planini in njeni okolici, kjer je bila rojena in kamor je redno prihajala na oddih. V nemščini je napisala več zelo znanih del, kot je roman *Danes grofje Celjski in nikdar več*, ki ga je v slovenščino prevedel Niko Kuret. V slovenščini je napisala dvojce črtic: *Gospod prefekt* in *Gospodič Jurij*, zgodovinsko igro *Za staro pravdo* in *Kroniko planinskega trga in gradu*. Mnogo je tudi prevajala iz slovenščine v nemščino.¹³⁷

Slika 42: Kip Ane Wambrechtsamer

(Vir: družinski arhiv)

3.4.1.10 Spomenik NOB

Narodnoosvobodilno gibanje se je na Planini začelo kmalu po okupatorjevi zasedbi. Že poleti 1941 je tam delovala 1. celjska četa. Leta 1942 je imel v bližini Planine sedež okrožni odbor

¹³⁶ <https://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/lipa-za-turskega-poveljnika>, 5. 3. 2020.

¹³⁷ http://www.os-planina.si/wp-content/uploads/2019/08/PLANIN%C4%8CANKI-KI-STA-SE-ZAPISALI-V-ZGODOVINO-2011_compressed.pdf, 3. 3. 2020.

OF za Kozjansko. Preko teh hribov in globač se je prebijal I. štajerski bataljon, Kozjanska četa, Kozjanski bataljon, Kozjanski odred ter končno legendarna XIV. divizija. Sredi tega ozemlja se je, pa čeprav ne dolgo, širilo svobodno Kozjansko (od 18. avgusta 1944 do 10. decembra 1944), ki ga je izbojeval Kozjanski odred. V vseh naseljih so izvolili vaške narodno-osvobodilne odbore. Med zadnjo nemško ofenzivo za novo leto 1945 je bil trg skoraj v celoti požgan. Na NOB zdaj spominjajo na več hišah vzdane spominske plošče in spomenik 115 padlim borcem NOV ter žrtvam fašizma.¹³⁸

Po osvoboditvi Planine, avgusta 1944, je v kraju in v Šentvidu pričela delovati partizanska šola. V tem času je na Planini nastal tudi pevski zbor. Na partizanskem mitingu v Šentvidu je nastopila okrožna igralska skupina s Klopčičevo enodejanko »*Mati*«. Takrat so na Planini ustanovili tudi »*Dom ljudske prosvete*« s knjižnico in čitalnico, vaško godbo in vaškim odrom. V tem času je na Netopirju v Bohorju nastala večja partizanska bolnica, ki sta jo vodila dr. Adolf Drolc in dr. Pogrujc.¹³⁹

Slika 43: Spomenik NOB

(Vir: družinski arhiv)

3.4.1.11 Guzajeva pot na Planini pri Sevnici

Guzajeva pot na Planini pri Sevnici je dolga štirinajst kilometrov. Poteka ob vznožju Bohorja in zaokrožuje dvanajst raznolikih točk, na katerih boste spoznali bogato zgodovinsko, etnološko in naravno dediščino tega znamenitega kraja Kozjanskega.¹⁴⁰

¹³⁸ <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955>, 3. 3. 2020.

¹³⁹ <https://www.sentjur.si/objava/55832>, 7. 3. 2020.

¹⁴⁰ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 3. 3. 2020.

Slika 44: Guzajeva pot na Planini

(Vir: <https://www.guzaj.si/pohodna-pot/pot-po-planini/>, 3. 3. 2020)

1. Planinski grad s kaščo
2. Cerkev sv. Marjete
3. Etnološka zbirka Šmid (muzej NOB)
4. Etnološka zbirka Šmid (muzej NOB)
5. Gostišče Montparis (že nekaj časa ne obratuje)
6. Svetokriško brezno
7. Cerkev sv. Miklavža
8. Glija jama (v Gliji jami izvira reka Bistrica)
9. Kužno znamenje na Marofu
10. Gauge (obešanje obsojencev)
11. Cerkev sv. Vida (v cerkvi sv. Vida v Šentvidu naj bi se poročila Veronika Deseniška in Friderik II. Celjski)
12. Ekološka kmetija Kovač¹⁴¹

3.5 PREVORJE

Prevorje je krajevna skupnost, ki sodi med manjše krajevne skupnosti občine Šentjur in ima malo več kot 730 prebivalcev ter se nahaja med razgibanimi kozjanskimi griči. Krajevno središče je naselje Prevorje na Lopaci, kjer je tudi trgovina, urad krajevne skupnosti, pošta, sedež krajevnih društev, POŠ Prevorje (zgrajena je bila leta 1999, vanjo so se preselili 6. marca 2000, predstavlja center dogajanja v kraju, saj je v njej večji večnamenski prostor za kulturne prireditve, npr. zelo znane Anine večere), enota vrta Šentjur in cerkev sv. Ane s pokopališčem, kjer je tudi grob Franca Guzeja – razbojnika Guzaja. Ime je kraj dobil zaradi številnih prevalov oziroma prevojev. Najvišji vrh Prevorja je Puhorje, ki meri 618 metrov.¹⁴²

¹⁴¹ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 3. 3. 2020.

¹⁴² <http://www.prevorje.si/predstavitev-krajevne-skupnosti-prevorje>, 5. 1. 2020.

Prevórje -a s, zem. i. (ô) na ~u

prevórski -a -o (ô)

Prevórčan -a m, preb. i. (ô)

Prevórčanka -e ž, preb. i. (ô)¹⁴³

Gričevnata pokrajina ustvarja pogoje za razvoj sodobne kmetijske proizvodnje s poudarkom na vinogradništvu in živinoreji. Dobre prometne povezave so v preteklosti omogočile prebivalcem hitrejši dostop do služb in šol v mestnih središčih. Ker je naravno okolje zadovoljivo ohranjeno in nudi številne možnosti za aktivno preživljanje prostega časa (kolesarjenje, pohodništvo, konjenišтво, lov, taborjenje ...), zadnja leta beležijo porast turistov, ki radi obišejo Prevorje in okoliške kraje.¹⁴⁴

Slika 45: Prevorje

(Vir: https://www.kam.si/prevorje_zeleni_raj_sredi_kozjanskega/, 1. 3. 2020)

O življenju nekoč na Prevorju in v okolici je pisala gospa Marija Gubenšek v knjigi *Prevorje in Prevorjani* (po veljavnem pravopisu Prevorčani), ki je izšla leta 2014 pri Literarnem društvu Šentjur. Tu je popisala lepe in manj lepe zgodbe prevorske preteklosti, od kmečkih in družinskih dogodkov do vaških čenč in tudi temnega opomina vojne. V zgodbah je zaslediti veliko starinskih in narečnih besed, zato ima knjiga tudi pomembno vlogo pri ohranjanju narečja. Kot uvod v knjigo pa je avtorica zapisala naslednjo misel: »*To knjigo podarjam potomcem kot spomin na prednike in na minule čase.*«¹⁴⁵

Marija Gubenšek je v svoji knjigi napisala tudi zgodbo o zgodovini šole na Prevorju.

¹⁴³ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=prevorje>, 3. 3. 2020.

¹⁴⁴ <http://www.prevorje.si/predstavitev-krajevne-skupnosti-prevorje>, 5. 1. 2020.

¹⁴⁵ Gubenšek, 2014, 3.

ŠOLA NA PREVORJU¹⁴⁶

»Na Prevorju ima šolstvo bogato zgodovino, saj je že leta 1838 takratni župnik Janez Vister učil trikrat na teden brati, pisati in računati tiste otroke, ki so jih starši poslali k njemu v cerkovnikovo hišo. Ta je stala tam, kjer še danes stoji prva prevorska šola iz leta 1863. V tistih časih je pri vsaki hiši bilo več otrok, zato je ta šola hitro postala premajhna. Leta 1889 so zgradili šolo, ki je danes ni več, saj so jo zaradi dotrajanosti leta 2000 porušili in že leto prej malo nad njo zgradili novo moderno šolsko stavbo. Med drugo vojno sta na prevorski šoli kar nekaj časa učili nemški učiteljici Inga in Truda. K pouku so morali hoditi tudi starejši ljudje. Ukaz je bil, da se morajo vsi naučiti nemško. Učiteljice so bile še kar prijazne, a kaj ko nobena ni znala niti besede slovensko. Ljudje so s težavo pobirali nemške besede. Učenje je trajalo nekaj časa, potem so šolo zaprli za eno leto. Po vojni se je redni pouk začel septembra 1946. Takrat nas je hodilo v šolo veliko otrok. Posebno za pogorelce je bil to drugi topel dom. V vsakem razredu so bile visoke peči, ki so pozimi dobro grele. Na vsako stran peči smo nanosili veliko drv. Po drveh so otroci obesili mokre fece. Nekateri otroci so imeli do šole tudi uro in pol hoda po visokem snegu in k pouku so prišli povsem premočeni. Učiteljice niso pustile, da bi imeli mokra oblačila na sebi. Do konca pouka so se cote na drveh lepo posušile. Še danes, po toliko letih, premišljujem, kako so naše predobre tovarišice zmogle vse to in prenašale smrad, ki se je širil iz umazanih cunj. Prehrana v šoli je bila zelo dobra. Vsak otrok se je lahko najedel, koliko je hotel in vse je bilo brezplačno. Kuharice so pekle kruh doma in iz mleka v prahu pripravile kakav. Na kruhu smo dobili tudi različne namaze; bila je pašteta, neka rastlinska mast in dosti sira. Vse je država takrat dobila od UNRE ali kot so starejši ljudje rekli Undre. Tudi Rdeči križ nam je razdelil veliko oblačil. Prvo leto smo zjutraj pred poukom vedno molili. Na steni je v kotu visel križ. Kar naenkrat ni bilo več treba moliti in tudi križ je izginil s stene. Na steni sta bila tudi dva velika portreta. Na prvem je bil predsednik Jugoslavije, maršal Josip Broz Tito, na drugem pa predsednik Sovjetske zveze Stalin. Tudi Stalin je kmalu nekam izginil. Ko smo tovarišico vprašali, zakaj ni več slike brkatega strička, je odgovorila: »Premajhni ste, da bi razumeli politiko.« Maršal Tito je ostal in njega smo častili kot Boga, saj so nas tako učili. Od veliko ljudi smo poslušali: »Zakaj Tito ni prišel že pred 50. leti na oblast, ko smo bili taki reveži, zdaj je pa vse drugače?!« Na začetku smo v šoli iz vsega grla peli same partizanske pesmi: Hej brigade hitite, Na juriš, na juriš, Stoji tam v gori partizan, Na oknu glej obrazek bled, Le naprej odred kozjanski, le naprej od zmag, do zmag in seveda še veliko drugih. Vsa leta smo v šoli na veliko prirejali proslave. Največ smo peli, deklamirali in prirejali razne igre. Ljudje so nas radi prihajali poslušat in bili so navadno do solz ganjeni. Srečni smo bili v naši prevorski šoli. Pri pouku smo imeli naslednje predmete: slovenščino, računstvo, zgodovino, zemljepis, prirodopis, risanje, ročno delo, petje, telovadbo in moralno vzgojo. Ur moralne vzgoje smo se vedno veselili, ker nam je tovarišica povedala veliko poučnih stvari. Veliko teh naukov nam je v življenju zelo prav prišlo. Osebno imam na prevorsko šolo same lepe spomine in tudi na učiteljice, ki so tam poučevale. To so bile Cilka Kok Polšak, Josipina Milanež Štukelj in Jelka Kantušar Kolman. Vsi moji vrstniki najbrž nimajo tako dobrega mnenja o tovarišicah, saj so takrat za kazen uporabljale tudi palico, navadno za dečke. Marsikateri jih je pošteno dobil po riti in to največkrat upravičeno.«

¹⁴⁶ Gubenšek, 2014, 108–112.

Slika 46: Stara šola na Prevorju

(Vir: arhiv POŠ Prevorje, letnica posnetka ni znana)

Kraj namreč skriva še mnogo drugih zanimivosti, ki si jih je vredno ogledati. Tu najdemo staro kozjansko hišo, krito s slamo, tipični kozjanski kozolec, na okoliških kmetijah pa še vedno hranijo stare kmečke pripomočke in orodje za delo na kmetiji. V kraju so še žive domače obrti, kot so pletarstvo, šivanje na platno, kvačkanje in pletenje z volno. Mlinarstvo, ki je bilo včasih živahno ob potoku Bistrica, je žal zamrlo, a stari mlini na vodo so še na vpogled.¹⁴⁷

Zaradi svoje razgibanosti in slikovitosti Prevorje domači literati opevajo v pesmih in marsikdo kraj imenuje kar »Kozjanski raj«.¹⁴⁸

*»Slovenski košček zemljice
Kozjansko je njegovo ime,
kjer hrib nad hribom se baha,
Kozjancu moč, zavetje da.«¹⁴⁹*

(Majda Rezec, odlomek iz pesmi Pesem o Kozjanskem)

3.5.1 Kulturne znamenitosti Prevorja

3.5.1.1 Cerkev sv. Ane

Osrčje Prevorja krasi idilična baročna cerkev sv. Ane z lepimi baročnimi freskami. Prvotno cerkveno stavbo so požgali Turki. Prvič je bila omenjena 1545 kot pilštanjska fara. Današnja stavba je na lokaciji prejšnje. Zgrajena je bila 1806–1807. Zvonik je bil nadzidan leta 1901 v neogotskem slogu. Oprema je iz 19. stoletja.¹⁵⁰

¹⁴⁷ https://www.kam.si/prevorje_zeleni_raj_sredi_kozjanskega/, 4. 1. 2020.

¹⁴⁸ https://www.kam.si/prevorje_zeleni_raj_sredi_kozjanskega/, 4. 1. 2020.

¹⁴⁹ Turistični prospekt Občine Šentjur. V tej lepi deželi. Občina Šentjur in razvojna agencija Kozjansko, 2010.

¹⁵⁰ <https://turizem-sentjur.com/Sakralni-objekti/Cerkev-sv.-Ane-na-Prevorju/>, 6. 1. 2020.

Slika 47: Župnijska cerkev sv. Ane na Prevorju

(Vir: <https://druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/zupnija/zupnija-prevorje>, 1. 3. 2020)

3.5.1.2 Astronomski observatorij

Astronomski observatorij oziroma opazovalnica zvezd ima odprt pogled na južno nebo. Zaradi odsotnosti svetlobne onesnaženosti je na Prevorju idealna lokacija za astronomska opazovanja in raznovrstne tabore. Prevorsko kulturno društvo v sodelovanju z Astronomskim društvom Kosci iz Šentjurja, ki ima v upravljanju tamkajšnji observatorij, že več let zapored zadnjo soboto v juliju tradicionalno organizira Astronomsko noč. Srečanje pod zvezdami je obarvano s strokovnim predavanjem o astronomiji, temu pa sledi opazovanje zvezd skozi teleskop pozno v noč. Prireditev je namenjena širši množici.¹⁵¹

Slika 48: Šola in observatorij s cerkvico sv. Ane

(Vir: https://www.kam.si/prevorje_zeleni_raj_sredi_kozjanskega/, 1. 3. 2020)

¹⁵¹ https://www.kam.si/prevorje_zeleni_raj_sredi_kozjanskega/, 4. 1. 2020.

3.5.1.3 Kužno znamenje

Kužno znamenje stoji v Žegru in je iz leta 1644. O tem kužnem znamenju ni ničesar zapisanega in tudi starejši ljudje ne vedo povedati, kaj se je tu pravzaprav zgodilo. Eni domnevajo, da je razsajala kuga, drugi pa menijo, da je to znamenje spomin na turške vpade. Vsekakor se je v kraju zgodilo nekaj hudega, da so postavili znamenje, izklesano iz kamna. Za tiste čase je bilo to obeležje prava umetnina.¹⁵²

Slika 49: Kužno znamenje v Žegru

(Vir: družinski arhiv)

3.5.1.4 Spominsko obeležje graditeljem ceste

V Žegru je ob cesti spomenik, ki nas spominja na izgradnjo ceste. Do leta 1915 so bili v kraju samo blatni kolovozi, zato so se odločili, da bodo zgradili cesto. Delali so ročno, zato je gradnja trajala dolga leta. Pri gradnji so jim pomagali tudi ruski vojni ujetniki, s katerimi nadrejeni niso lepo ravnali. Še več desetletij se je govorilo o njihovem trpljenju. Cesto so za promet odprli leta 1929. Za kraj je bila ta cesta resnično velika pridobitev.¹⁵³

¹⁵² Gubenšek, 2014, 94–95.

¹⁵³ Gubenšek, 2014, 94.

Slika 50: Spominsko obeležje graditeljem ceste

(Vir: družinski arhiv)

3.5.1.5 Kapelica ob cesti v Žegru

V neposredni bližini kužnega znamenja stoji kapelica, ki ima posebno zgodbo. Dva soseda se nikakor nista mogla sporazumeti glede mejnika. Ko ga je prvi postavil, ga je ponoči drugi izpulil in obratno. To je trajalo kar nekaj časa. Naposled prizadeti sosed pripravi vse potrebno in prosi dva zidarja, da sta na sporno mesto postavila kapelico v čast Materi božji. Kapela stoji na tem mestu že več kot sto petdeset let.¹⁵⁴

3.5.1.6 Guzajeva pot na Prevorju

Označena pešpot na Prevorju poteka mimo petnajstih točk, ki vam bodo približale bogato kulturno in naravno dediščino tega kraja. Pot je dolga trinajst kilometrov.¹⁵⁵

1. Observatorij
2. Guzajev grob (glej poglavje Franc Guzej in Guzajeva pot)
3. Cerkev sv. Ane
4. Spomenik NOB
5. Gostišče Rezec
6. Lapršekov mlin
7. Žlofov mlin (pri Žlofovem mlinu je živela Guzajeva izvoljenka Barbara s svojim očetom, takrat se je imenoval Amonov mlin)
8. Drobnetov mlin
9. Puhorje (razgledišče, 618 m)
10. Vogel (kjer je bil Guzaj ustreljen)
11. Kužno znamenje
12. Spomenik graditelju ceste

¹⁵⁴ Gubenšek, 2014, 95–96.

¹⁵⁵ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 3. 3. 2020.

13. Gostišče Obrez
14. Čebelarstvo Majcen
15. Kovačija Obrez¹⁵⁶

Slika 51: Guzajeva pot po Prevorju

(Vir: <https://www.guzaj.si/pohodna-pot/pot-po-prevorju/>, 3. 3. 2020)

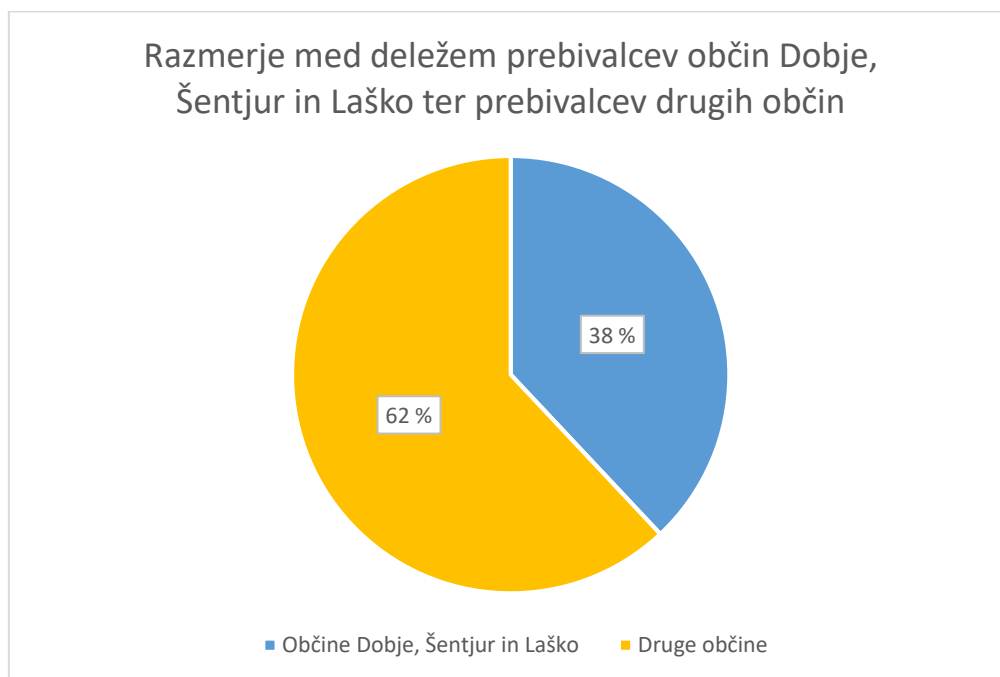
¹⁵⁶ <https://www.guzaj.si/o-guzaju/>, 3. 3. 2020.

4 RAZISKOVALNI DEL

4.1 ANALIZA ANKETE

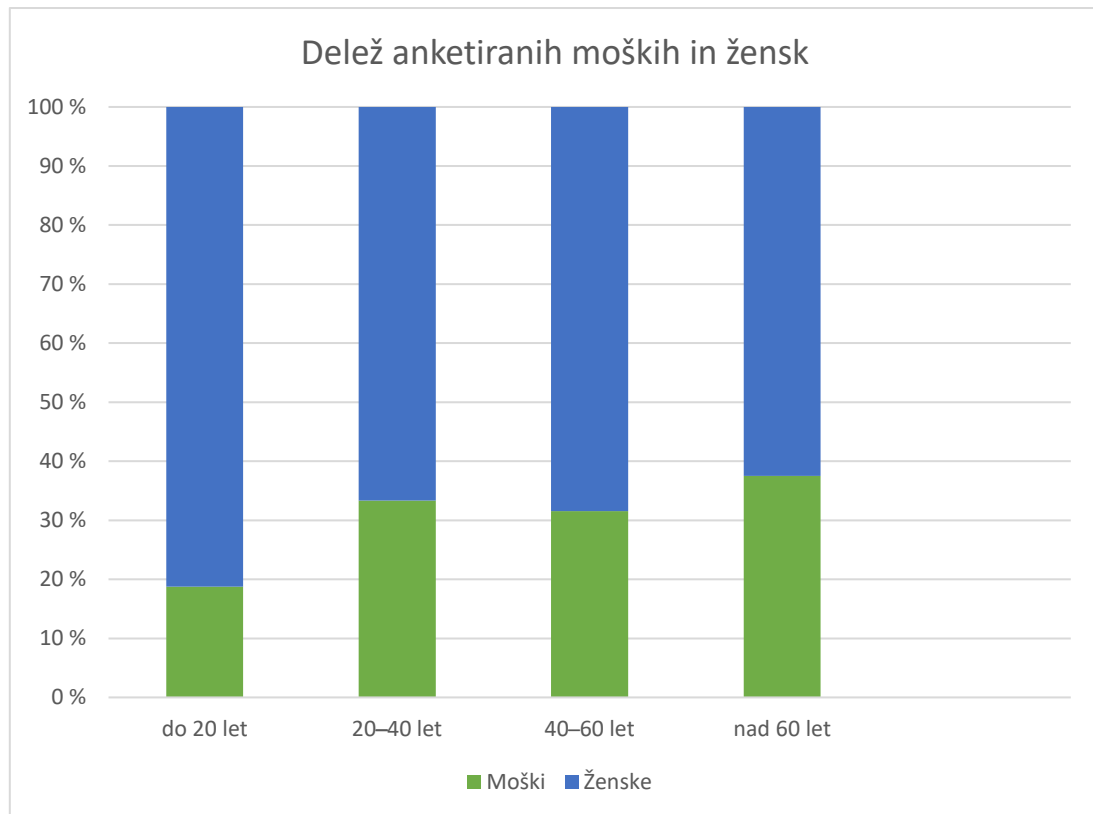
Raziskovalni del naloge temelji na anketnem vprašalniku, s katerim sva lahko potrdila ali ovrgla postavljene hipoteze. Anketo sva izvedla v prvi polovici februarja 2020. Razdelila sva 100 anket. Vse so bile ustrezno rešene. V vzorec sva vključila dijake in profesorje I. gimnazije v Celju, svoje vrstnike, različno stare prebivalce občine Dobje in naključne prebivalce drugih občin. Manjši vzorec vprašanih je iz občine Dobje in sosednjih občin Laško ter Šentjur, večji del pa iz drugih občin.

Pri raziskovanju sva uporabila kvantitativno raziskovalno metodo. Na začetku sva anketirance povprašala po spolu in starost. Lahko so izbirali med naslednjimi kategorijami: do 20 let, od 20 do 40 let, od 40 do 60 let, nad 60 let. Označiti so morali občino, iz katere prihajajo. Izbirali so med občino Dobje, občino Šentjur, občino Laško, četrto možnost pa so vpisali sami. V nadaljevanju pa je bil vprašalnik sestavljen iz sedmih vprašanj. Štiri vprašanja so bila zaprtega tipa, dve vprašanji sta bili odprtega tipa, eno pa je vsebovalo ocenjevalno lestvico.

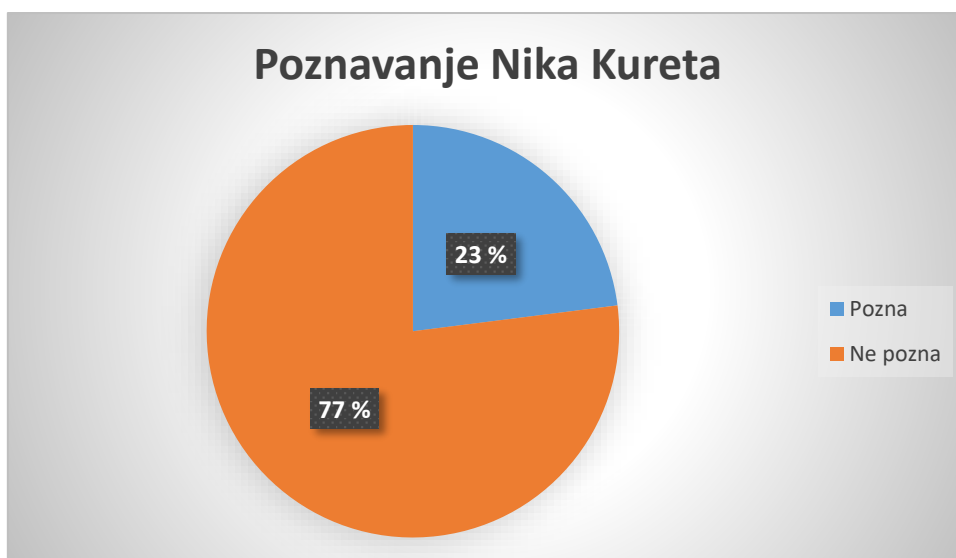
Graf 1: Razmerje med deležem prebivalcev občin Dobje, Šentjur in Laško ter prebivalcev drugih občin

Graf 1 prikazuje, da je vseh 100 oseb anketo ustrezno izpolnilo: od tega je 38 oseb iz občin Dobje, Šentjur ali Laško, 62 oseb pa je iz sedemnajstih drugih občin (Žalec, Celje, Sevnica, Radeče, Šmarje pri Jelšah, Slovenske Konjice, Vojnik, Rogaška Slatina, Polzela, Tabor, Braslovče, Šoštanj, Šmartno ob Paki, Štore, Zreče, Velenje, Prebold).

Graf 2: Razmerje med deležem anketiranih moških in žensk

Graf 2 prikazuje sestavo anketirancev glede na starost in spol. Največ anketirancev je ženskega spola (76 %). Več kot polovica (52 %) je žensk, ki so stare do 20 let. Moških anketirancev pa je 24 %, od tega je prav tako polovica (12) tistih, ki so stari do 20 let. 19 % je anketirancev, ki so stari med 40 in 60 leti (13 žensk in 6 moških), 9 % je tistih med 20. in 40. letom (6 žensk in 3 moški), najmanj anketirancev pa je starih več kot 60 let (le 8 %, in sicer 5 žensk ter 3 moški).

Graf 3: Poznavanje Nika Kureta

Anketiranci so morali v anketi napisati, kdo je bil Niko Kuret, ovrednotiti njegov pomen ter utemeljiti njegovo povezavo z občino Dobje in bližnjo okolico (Jurklošter, Kalobje, Prevorje, Planina).

Za pravilni odgovor je veljalo, če je anketiranec napisal, da je bil Niko Kuret etnolog/pisatelj/da je pisal o praznikih ter da je živel v Dobju/na Dežnem/v Lažišah. Večina anketirancev (77 %) na to vprašanje ni znala odgovoriti ali pa je odgovorila napačno. Pravilno je odgovorilo le 23 % anketirancev.

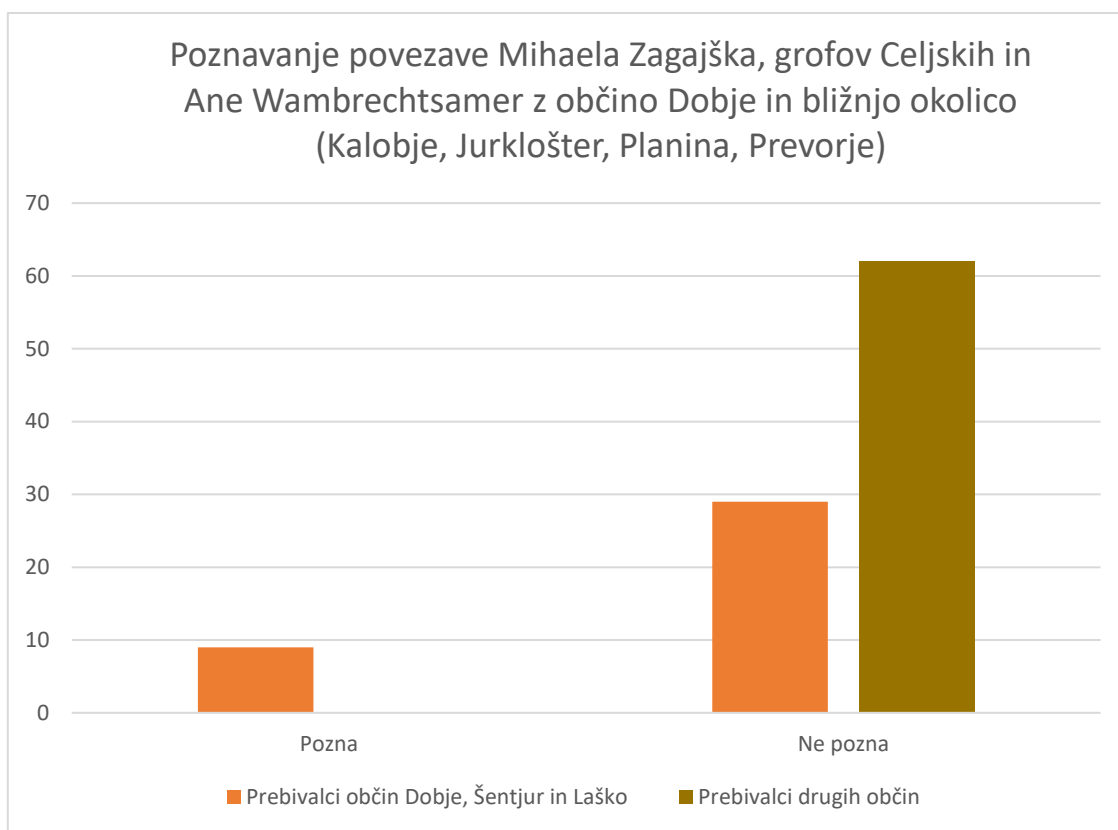
SKLEP

Hipoteza 1:

Večina anketirancev ne pozna Nika Kureta in ne ve, da je povezan z občino Dobje.

Graf 3 prikazuje, da velika večina anketiranih ne pozna Nika Kureta. Nekaj je bilo tudi napačnih odgovorov, celo šaljivo obarvanih, npr. *kurent, pust, človek*.

Hipoteza 1 je potrjena.

Graf 4: Poznavanje povezave Mihaela Zagajška, grofov Celjskih in Ane Wambrechtsamer z občino Dobje in bližnjo okolico (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje)

Anketiranci so morali za vsako navedeno osebo (Mihaela Zagajška, grofe Celjske in Ano Wambrechtsamer) napisati, kdo so oziroma s čim so se ukvarjali. Razmisliti so morali, ali so povezani z občino Dobje in bližnjo okolico (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje) ali ne ter povezavo ustrezno utemeljiti.

Pričakovani odgovori so bili:

- Mihael Zagajšek: duhovnik/slovničar/Slomškov prijatelj, povezava s Kalobjem;
- grofi Celjski: plemstvo/Veronika Deseniška/Legenda o nastanku Dobja, povezava s Planino, Jurkloštom ali Dobjem;
- Ana Wambrechtsamer: pisateljica/kronistka, povezava s Planino.

Opomba: Za pravilno rešitev veljal tudi vsak pravilni odgovor, čeprav ni pričakovan. V 10 % delež so všteti vsi tisti, ki so za vse tri osebe pravilno odgovorili. Rezultat bi bil verjetno bistveno drugačen, če bi odgovarjali ločeno za vsako osebo.

Zelo velika večina anketirancev (91 %) na to vprašanje ni odgovorila ali ni odgovorila pravilno. Pravilno je na to vprašanje odgovorilo manj kot 10 % (9) anketirancev, od tega so vsi prebivalci občin Dobje, Šentjur ali Laško. Iz odgovorov lahko sklepamo, da anketiranci najslabše poznajo Mihaela Zagajška, sledi Ana Wambrechtsamer, grofe Celjske pa je večina vprašanih povezala z gradom na Planini ali Veroniko Deseniško.

SKLEP

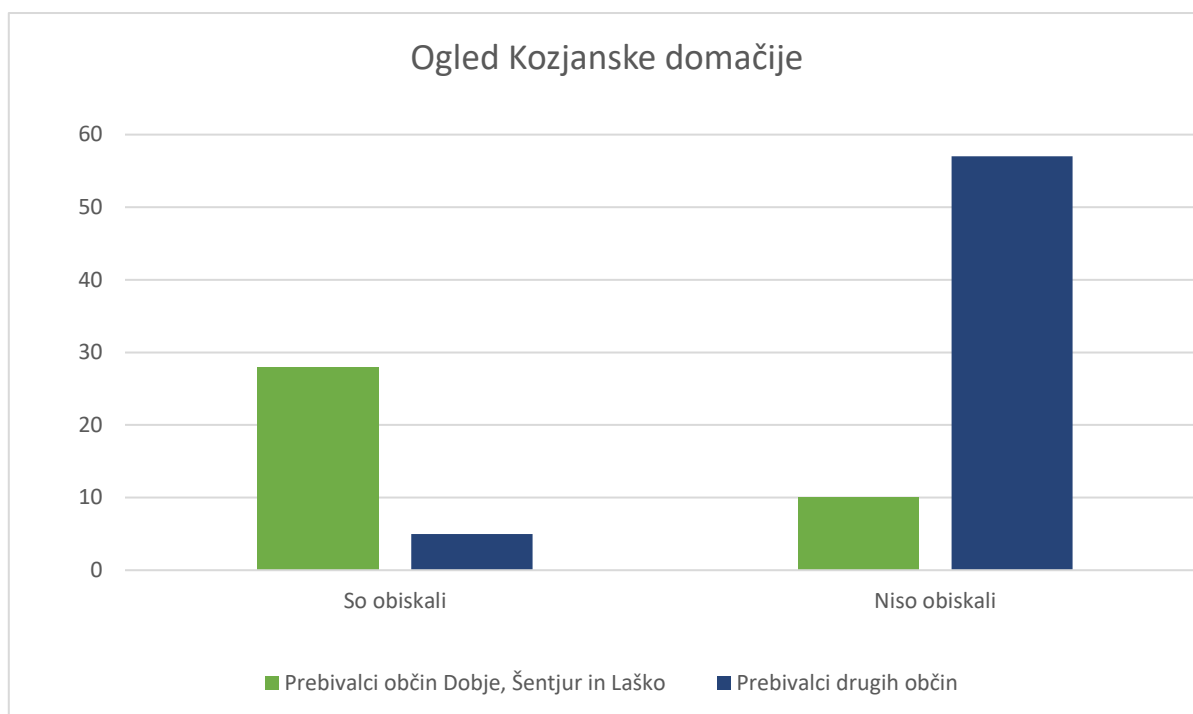
Hipoteza 2:

Dobjani in prebivalci sosednjih občin (Laško in Šentjur) bolje vedo, kako so Mihael Zagajšek, grofje Celjski in Ana Wambrechtsamer povezani z občino Dobje in bližnjo okolico (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje) kot drugi anketiranci.

Ugotovila sva, da zelo malo anketirancev pozna navedene osebe in njihovo povezavo z občino Dobje in bližnjo okolico. Manjšino, ki je na to vprašanje pravilno odgovorila, predstavljajo Dobjani in prebivalci sosednjih občin (Laško in Šentjur), kar je bilo pričakovano, saj so na anketo odgovarjali Šentjurčani in Laščani, ki živijo neposredno ob meji z našo občino.

Graf 4 prikazuje, da večina anketirancev ni znala pravilno odgovoriti na vprašanja v povezavi s pomembnimi osebami, ki so povezane z Dobjem in okolico (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje).

Hipoteza 2 je potrjena.

Graf 5: Ogled Kozjanske domačije

Anketiranci so morali v anketi odgovoriti na vprašanje, ali so že kdaj obiskali Kozjansko domačijo v Dobju. Več kot polovica (67 %) je odgovorila, da si Kozjanske domačije še niso ogledali. Od tega je bilo največ prebivalcev drugih občin (57 %) in le 10 % prebivalcev občin Dobje, Šentjur ali Laško. Kozjansko domačijo je že obiskalo 33 % anketirancev, od tega je bila večina (28 %) prebivalcev občin Dobje, Šentjur in Laško ter le 5 % prebivalcev drugih občin.

SKLEP:

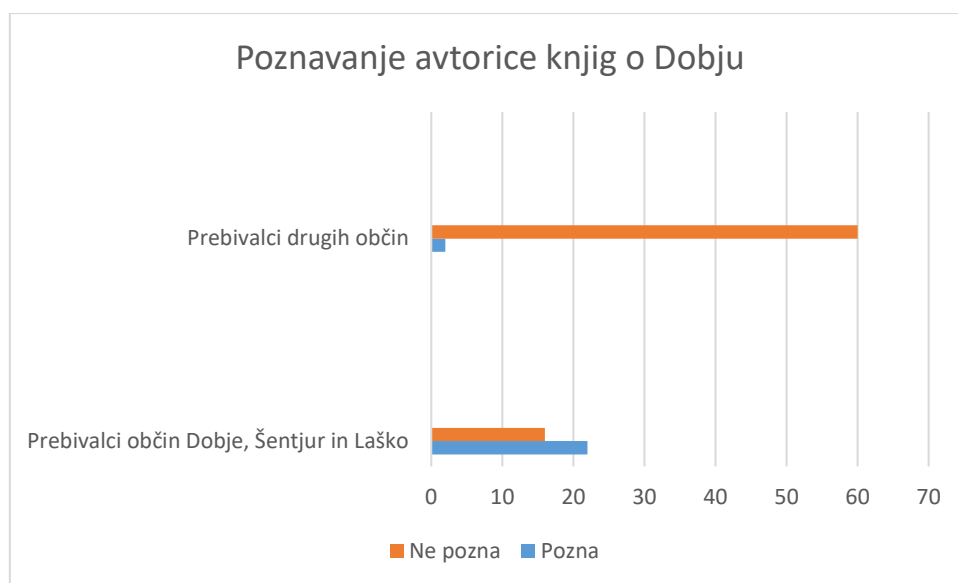
Hipoteza 3:

Anketiranci, ki niso iz občine Dobje ali sosednjih občin, si še niso ogledali Kozjanske domačije.

Večina prebivalcev drugih občin si Kozjanske domačije še ni ogledala, obiskalo jo je le pet anketirancev iz drugih občin.

Graf 5 prikazuje, da večina prebivalcev drugih občin še ni obiskala Kozjanske domačije.

Hipoteza 3 je potrjena.

Graf 6: Poznavanje avtorice knjig o Dobju

Anketiranci so morali v anketi napisati, kdo je avtorica knjig *Zgodbe s Handila* in *Legenda o nastanku Dobja*. Pravilni odgovor je Marija Plemenitaš. Pravilno je odgovorilo le 24 % anketirancev, od tega 22 % prebivalcev občin Dobje, Šentjur in Laško ter le 2 osebi iz drugih občin. Večina (76 %) je na to odgovorila napačno ali ni odgovorila, od tega je bilo več (60 %) prebivalcev iz drugih občin in 16 % prebivalcev občin Dobje, Šentjur in Laško.

SKLEP:

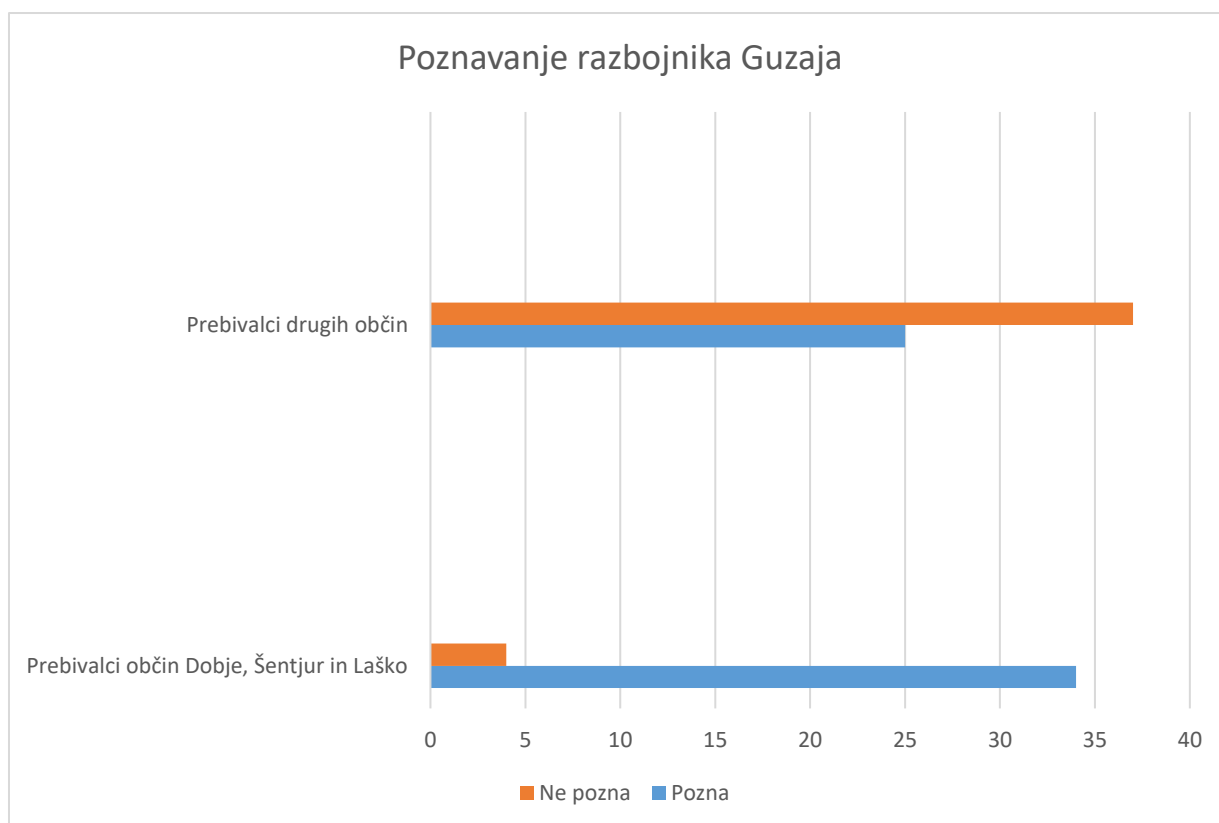
Hipoteza 4:

Manj kot polovica anketirancev ve, kdo je napisal Legendo o nastanku Dobja in Zgodbe s Handila.

Le manjšina anketirancev (24 %) ve, kdo je avtorica knjig *Legenda o nastanku Dobja* in *Zgodbe s Handila*.

Graf 6 prikazuje, da večina anketirancev ne pozna avtorice knjig.

Hipoteza 4 je potrjena.

Graf 7: Poznavanje razbojnika Guzaja

Anketiranci so morali v anketi izbrati pravilni odgovor na vprašanje, kdo je bil Franc Guzej. Na izbiri so imeli več možnosti, med katerimi je bil pravilni odgovor *razbojnik* oziroma odgovor c). Večina (59 %) je odgovorila pravilno, od tega je bilo več (34 %) prebivalcev občin Dobje, Šentjur in Laško, 25 % pa je bilo prebivalcev drugih občin. Nepravilnih odgovorov je bilo 41 %, od tega je bila večina (37 %) prebivalcev drugih občin in le 4 prebivalci občin Dobje, Šentjur in Laško.

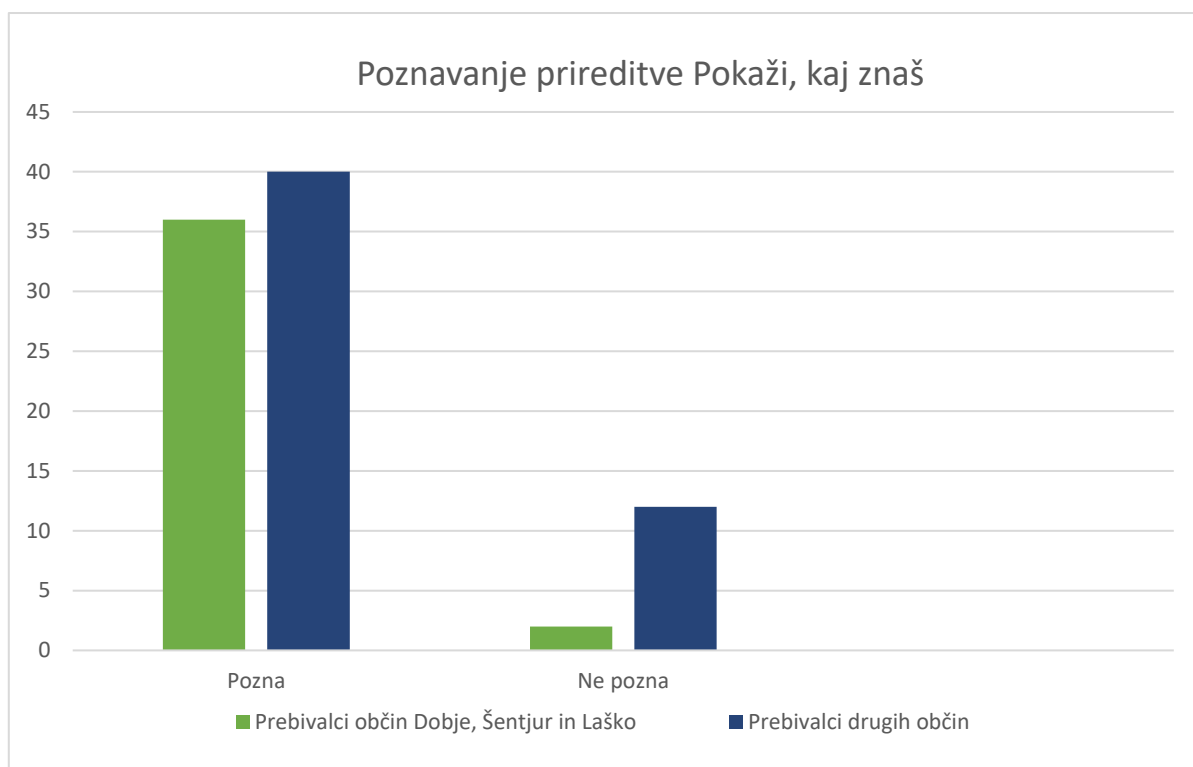
SKLEP:

Hipoteza 5:

Večina anketirancev ve, da je bil Franc Guzej razbojnik.

Graf 7 prikazuje, da večina anketirancev ve, kdo je bil Franc Guzej. O Guzaju so še danes poznane številne zgodbe, ki jih lahko obudimo na pohodu po Guzajevi poti, ki povezuje Dobje, Prevorje in Planino. Raziskovalci naše preteklosti so mu nadeli ime slovenski Robin Hood, temno slavo pa si je prislužil kot razbojnik Guzaj. Za mnoge ljudi na Kozjanskem v tistem času ni bil razbojnik, temveč ljudski junak, ki je jemal bogatim in dajal revnim.

Hipoteza 5 je potrjena.

Graf 8: Poznavanje prireditve Pokaži, kaj znaš

Anketiranci so morali v anketi odgovoriti na vprašanje, kdo se predstavlja na prireditvi Pokaži, kaj znaš. Na izbiro so imeli štiri odgovore, od katerih je bil pravilen odgovor *glasbeniki* oziroma odgovor *b*). Večina anketirancev (76 %) je na to vprašanje odgovorila pravilno, od tega je bila 40 prebivalcev drugih občin in 36 prebivalcev občin Dobje, Šentjur in Laško. Napačno je odgovorilo le 14 % anketirancev, od tega večina prebivalcev drugih občin in le 2 prebivalca občin Dobje, Šentjur ali Laško.

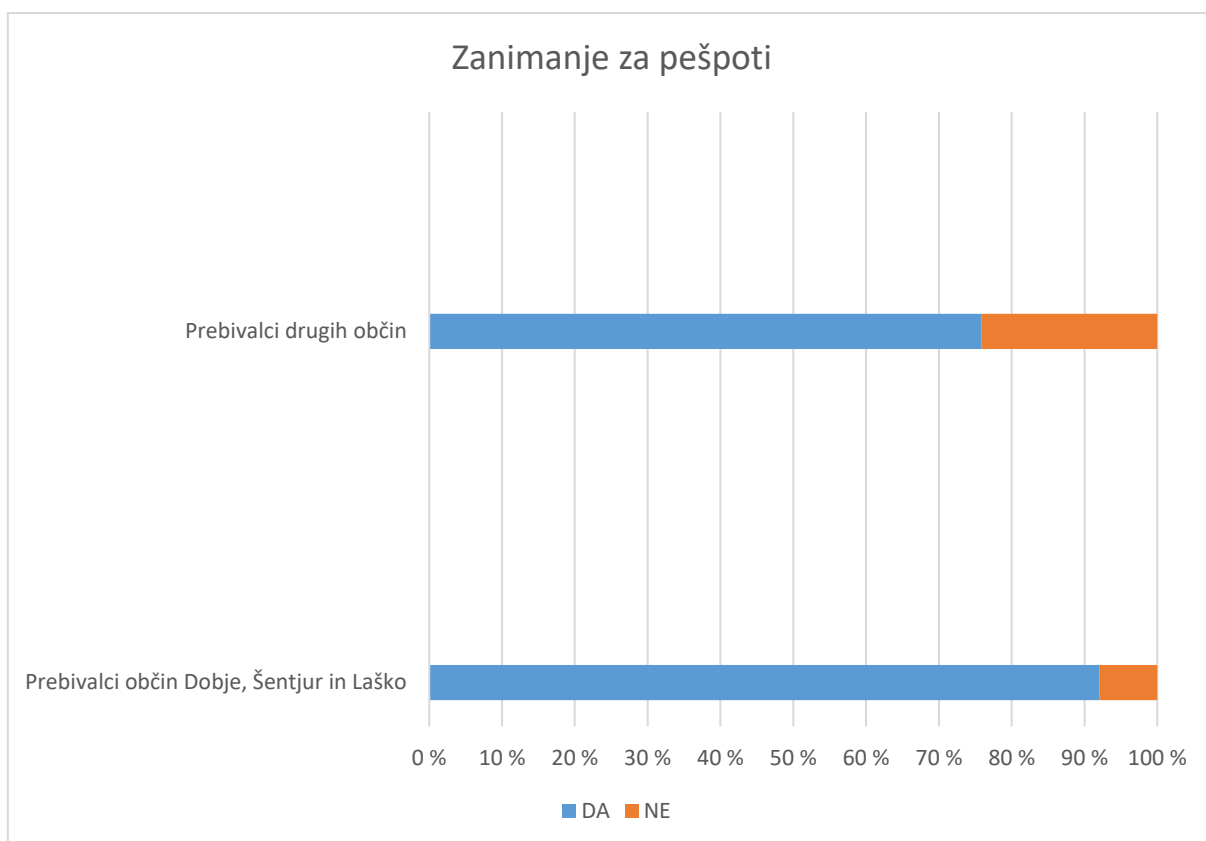
SKLEP:

Hipoteza 6:

Anketiranci vedo, da se na tradicionalni prireditvi Pokaži, kaj znaš predstavljajo glasbeniki.

Graf 8 prikazuje, da večina anketirancev ve, kdo se predstavlja na prireditvi Pokaži, kaj znaš.

Hipoteza 6 je **potrjena**.

Graf 9: Zanimanje za pešpoti

Anketirance sva v anketi vprašala, če se jim zdi smiselno zasnovati zgibanko s pešpotmi, ki bi Dobjane in obiskovalce poučila o kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnje okolice (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje). Velika večina (82 %) se je s tem strinjala, le 18 % vprašanih se ni strinjalo, od tega je bilo več prebivalcev drugih občin.

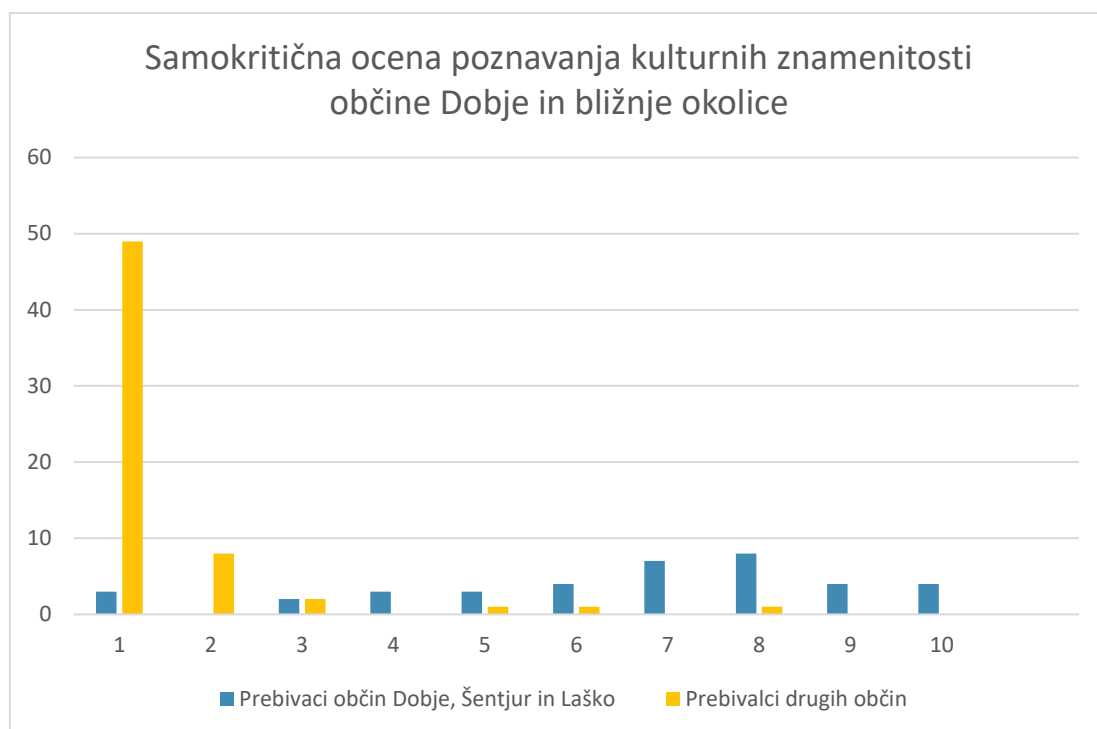
SKLEP:

Hipoteza 7:

Večina anketirancev podpira idejo o zgibanki s pešpotmi po kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnji okolici (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje).

Graf 9 prikazuje, da se večini anketirancev zdi smiselno zasnovati zgibanko s pešpotmi.

Hipoteza 7 je potrjena.

Anketiranci so lahko samokritično ocenili svoje vedenje o kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnje okolice (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje). Z rumeno barvo sva označila prebivalce drugih občin, z modro pa prebivalce občin Dobje, Šentjur, Laško. Veliko anketirancev (49 + 3) je svoje znanje ocenilo z najnižjo oceno, torej z oceno 1, kar pomeni, da o raziskovani temi ne vedo ničesar. Ta podatek naju ni presenetil, saj marsikdo od anketirancev (prebivalci drugih občin) niti ne ve, kje se nahaja Dobje ali kateri drugi raziskovani kraj. Najvišje so svoje znanje ocenili le 4 vprašani, vsi iz občine Dobje oziroma sosednjih občin Šentjur in Laško. Tudi na teh anketah niso bili pravilni vsi odgovori. Komentarji vprašanih domačinov so bili, da niso nikoli razmišljali o kakšni krajevni znamenitosti/osebi oziroma so priznali, da preprosto nimajo tega znanja.

4.2 PEŠPOTI DO BLIŽNJE OKOLICE

V najini raziskovalni nalogi sva si zastavila cilj, da bi raziskala in predstavila kulturne znamenitosti občine Dobje in bližnje okolice (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje). Ker oba rada kolesariva in pešačiva po lepi neokrnjeni pokrajini, ki je v naših krajih precej razgibana (hribi, ravnine, doline, poraščenost z gozdovi, polja, pašniki, strjena naselja in osamele hiše ...), sva si zamislila pešpoti od posamezne do posamezne kulturne znamenitosti. Pri tem bi rada poudarila, da nisva pozorna samo na predragocene materialne vire, kot so stare stavbe, sakralni objekti, kužna znamenja, mostovi, obcestni kamni ..., ampak sva dovzetna tudi za lepoto narave in naravno dediščino, ki je zaradi mogočnosti in starosti postala pomembna priča o preteklem življenju v naših krajih, kot sta primera turških lip v Dobju in na Planini ter slapovi na mogočni reki Gračnici.

Odraščala sva ob branju in pripovedovanju pravljic ter zgodbic iz starih časov. Vedno sva bila vedoželjna in prava »zakajčka«. V najinem spominu je tako nastala zakladnica zgodb iz domačih logov. Babica nama je večkrat povedala tudi kako zgodbo o vražah in verovanju naših prednikov, o tem, da se čarovnice prikradejo do hiše v podobi krastač, da je skovikanje sove slabo znamenje, da zdrobljene lupine pisanic odganjajo kače in podobno. Spomniva se, da sva s starši pešačila na Handil, kjer je gospa Marija Plemenitaš predstavila knjigo Zgodbe s Handila.

Vsako leto sva aktivno sodelovala pri Tednu domačih obrti in običajev, ki ga je deset let zaporedoma organiziral lastnik Kozjanske domačije, in tako bogatila svoje vedenje o življenju in navadah naših prednikov.

Živimo v času, ko se ljudje bolj zavedamo zdravega načina življenja in gibanja na svežem zraku. To dokazujejo številni pohodniki, ki pešačijo tudi med tednom. Ljudje si vedno pogosteje vzamejo čas zase in se odpravijo na pohod. Vse to so dejstva, ki so botrovala najini ideji o pešpoteh po kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnje okolice (Kalobje, Jurklošter, Planina in Prevorje).

Zamislila sva si štiri pešpoti. Izhodišče vseh je center Dobja, kjer je sedež Občine Dobje (številka 26), cerkev, Kulturni dom, Gasilski dom, ki ga krasi podoba sv. Florjana, zaščitnika gasilcev, in Gostilna pri Urški. Najprej sva si ogledala Cerkev Karmelske Matere božje, prebrala informativno tablo o Marijini romarski poti, v okvir katere spada tudi naša cerkev. Ob cerkvi je župnišče, ki je poslikano z motivi iz biblijskih zgodb. Slike so nastale v okviru vsakoletnega oratorija, ki ga pripravijo v drugi polovici avgusta. Gre za petdnevni projekt župnije, ki je namenjen verskemu pouku, športnim igram, petju, dramatizaciji, različnim ustvarjalnim delavnicam, krajšim pohodom, piknikom. Animatorji se skozi celo leto aktivno pripravljajo na ta dogodek, ki v kraj privabi otroke s Kalobja, Planine in drugih krajev. Tudi midva sva se udeleževala oratorijev, najprej kot člana, pozneje pa sva se preizkusila v vlogi animatorja.

Slika 52: Likovno ustvarjanje oratorijcev

(Vir: družinski arhiv)

4.2.1 Peš od Dobja do Kalobja

Občina Dobje (Dobje 26)–Cerkev Marijinega imena (Kalobje 12)

Dolžina poti: 5,09 km

Čas hoje: 1 ura in 16 minut

Pot sva načrtovala z Dobja na Kalobje. Že v preteklosti so ljudje dostikrat hodili na tej relaciji. Zelo aktualno je bilo vsakoletno romanje na Kalobje za Marijin praznik sladkega imena, Kalobčani pa so prihajali v Dobje, ko so tu praznovali škapulirsko nedeljo. Najprej sva šla pod pokopališčem proti Senam, kjer sva si ogledala turško lipo. Pot sva nadaljevala do glavne ceste Šentjur–Planina. Ko sva prispela do Jezerc, sva videla kažipot za Kalobje. Pot sva nadaljevala po cesti. Šla sva mimo stare hiše na Požerikah, ki je lep dokaz starih idiličnih hišic. Take hišice imajo zelo veliko vrednost.

Slika 53: Stara hiša na Požerikah

(Vir: Plemenitaš, Marija, Ko spregovorijo ptice, Spomini na otroštvo na Jazbin Vrhu, mojem Prijaznem Vrhu, Literarno društvo Šentjur. 2008, str. 126)

Ko sva prispela na Kalobje, sva bila nagrajena z zelo lepimi razgledi daleč naokoli. Ti so še posebej lepi ob jasnem vremenu. Sprehod mimo kužnega znamenja do cerkve Marijinega imena in kapelice sv. Mihaela.

Ob tem se spomniva na pesem *Slovensko dekle*, ki jo je napisal Jožef Virk (psevdonim Ločki), ki je služboval na Kalobju od 1850 do 1861. Pesem je bila 8. avgusta 1849 objavljena v Kmetijskih in rokodelskih novicah (priloga 6). »*Jožef Virk ne sodi med velike pesnike, a med boljše Slomškovega kroga. Njegove pesmi so preproste, ljudsko ubrane v lepem jeziku, dobro rimane, da se tako rekoč same pojo; zato so se tako prikupile ljudstvu.*«¹⁵⁷

Od njegovih cerkvenih pesmi pa je zagotovo najbolj znana *Spet kliče nas venčani maj*, ki je namenjena za izvajanje bogoslužja v mesecu maju – t. i. šmarnice. Nastala je leta 1861. Na Kalobju pa so brali nasploh prve šmarnice na Slovenskem, in to leta 1855.

»*Spet kliče nas venčani maj,
k Mariji nas kliče v svet raj:
cvetlice goščave
si venčajo glave,
raduje se polje in gaj.*«

(Jožef Virk, *Spet kliče nas venčani čas*, 1. kitica)

¹⁵⁷ <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi792575/>, 8. 3. 2020.

Slika 54: Kalobje iz zraka

(Vir: information-slovenia.com)

4.2.2 Peš od Dobja do Jurkloštra

Občina Dobje (Dobje 26)–OŠ Antona Aškerca, PŠ Jurklošter (Jurklošter 23)

Dolžina poti: 8,72 km

Čas hoje: 2 uri in 10 minut

Če ob vročih dneh želite pohajkovati po senčni pokrajini, se lahko z Dobja odpravite v Jurklošter. Precejšen del poti nas namreč vodi ob reki Gračnici, ki te v vročih dneh prijetno hladi. Imeti morate malo več časa, saj morate prehoditi okoli devet kilometrov. Midva sva se na pot odpravila v dopoldanskem času. Začela sva v Dobju pri cerkvi in se spustila v dolino do šole, kjer sva šla mimo spominskega obeležja veteranov, ki so sodelovali v osamosvojitveni vojni za Slovenijo. Pot sva nadaljevala proti Planini, vendar le do odcepa za Jurklošter in Rimske Toplice. Napotila sva se po tej cesti in prišla do Dežnega, kjer je ob cesti hiša, v kateri je večkrat počitnikoval znani etnolog Niko Kuret. Na hiši je spominska plošča, s katero smo se Dobjani poklonili njegovim prizadevanjem za ohranjanje kulturne dediščine.

Par korakov in že smo v Mrzlem Polju, ki je razloženo obcestno naselje v občini Laško. V vasi živi okoli 60 prebivalcev. Do Jurkloštra je še približno eno uro. Če skreneva na levo čez travnik proti Gračnici, prideva do najinega najljubšega kotička narave – do Počerej (Počerenski slap). Ta slap rada pokaževa prijateljem in znancem, ki naju obiščejo. Voda pada iz zgornjega tolmana v slapovih po koritasti strugi v večje zajetje, nato pa se reka umiri in nadaljuje svojo pot proti Marofu.

Slika 55: Počerenški slap

(Vir: <http://www.dedi.si/dediscina/283-slap-na-potoku-gracnica-v-blizini-marofa-pri-jurklostu>, 1. 3. 2020)

Tudi midva prideva do Marofa, kjer je več ribnikov, za katere skrbi Ribiška družina Laško. V njih so lovili ribe že menihi iz Jurkloštra in celjski grofje. Tudi ljudsko ime kraja je iz tega obdobja; tam je bila pristava (marof) jurkloštrskega samostana. Pri ribnikih je gostinski objekt, ki pa žal od leta 2019 ne deluje več. Upava, da bodo našli gostinskega ponudnika, saj na tako dolgi poti že prav pride kakšno okrepčilo. Ob ribnikih sva vedno rada posedela, saj je okolje tu zelo lepo. Če se malo sprehodiš, lahko uživaš v lepoti enega izmed slapov reke Gračnice. Tu mimo vodi tudi Orionova pot.

Slika 56: Ribnik Marof

(Vir: https://krajie.eu/slovenija/ribnik_marof/slo, 1. 3. 2020)

Center Marofa je v smeri Jurkloštra, kjer je trgovina in bife. V Marofu ob cesti je izvir pitne vode, t. i. Žegnan studenec, namenjen za okrepitev žejnim popotnikom.

Kmalu prideva do slapa pri Šmidovem mlinu – tu vladata mir in spokojnost. Tik ob domačiji se iz mogočne kamnite stene spušča osemmetrski slap Marof. Zvok vode te sprosti in napolni z dodatno energijo. Največji užitek pa je poskakovati po kamnih rečne struge.

Slika 57: Šmidov mlin in slap Marof

(Vir: družinski arhiv)

Ob slapu je že od časa kartuzijanov stal mlin, ki je bil prislonjen ob breg. Po ustnem izročilu so mlinske kamne več stoletij poganjala različna lesena vodna kolesa, na začetku 20. stoletja pa jih je zamenjala vodna turbina, izdelana v Železarni Štore. Skozi stoletja je potok poganjal mlinsko kolo in žago na starem mlinu. Tega je pozneje zamenjal novejši mlin, pa tudi struga potoka se je nekoliko spremenila. V spodnjem delu objekta se zdaj vrtijo obnovljeni trije mlinski kamni, stanovanjski del pa je obnovljen v sodobnem, a še vedno domačem slogu, ki priča o zlatih časih mlina. Mlin so obnovili leta 2010, leta 2011 pa je pridobil status kulturnega spomenika lokalnega pomena.¹⁵⁸

Pot nadaljujeva po cesti ob reki Gračnici vse do kartuzije v Jurkloštru. Najprej ob pokopališču zagledava obnovljeni obrambni stolp in se spomniva na Svetlano Makarovič, ki je nekaj časa bivala v njem. Če malo pomisliva, ta karizmatična umetnica res ni spadala v mirno okolje jurkloštrske kartuzije. Verjetno je pričakovala mir za ustvarjalni navdih, a ga, kot je zapisala v avtobiografiji *Luciferka*, ni našla, nasprotno, bivanje v Jurkloštru je bila zanj ena hujših izkušenj. Nama pa se zdi zanimivo, da je avtorica tudi najinih pravljič (Pekarna Mišmaš, Sapramiška, Sovica Oka ...) bivala v skrivnostnem Jurkloštru, ki je tako blizu najinega doma.

V celotnem kompleksu kartuzije se nahaja obnovljeno gospodarsko poslopje, v katerem ima Zavod Odon prostor za kulturne prireditve, kot so Kloštrski večer, literarni večeri (tu sva že bila na predstavitvi literarnega opusa znanega patra Karla Gržana). Ogledamo si lahko Sončno uro, samostanski zeliščni vrt, ribnik, cerkev sv. Mavricija, ostanke mogočnega dvorca ter prisluhnimo večni ljubezni Friderika in Veronike, ki je še vedno živa in aktualna.

¹⁵⁸ <http://www.mlin-marof.si/zgodba>, 5. 3. 2020.

Slika 58: Ribnik s kipcem

(Vir: družinski arhiv)

Slika 59: Skrivna knjižnica

(Vir: <http://frenkb.blogspot.com/2012/05/veronika-in-friderik-jurkloster.html>, 1. 3. 2020)

4.2.3 Peš od Dobja do Planine

Občina Dobje (Dobje 26)–Kmetijska zadruga Planina (Planina pri Sevnici 10)

Dolžina poti: 5,86 km

Čas hoje: 1 ura in 27 minut

Pot do Planine je dolga okoli šest kilometrov. Najino izhodišče je spet v Dobju. Do Planine imava dve možnost. Lahko se spustiva v dolino do gostilne in nadaljujema po cesti Šentjur–

Planina. Druga možnost nama je ljubša. Z Dobja se napotiva proti vasi Brezje pri Dobjem, kjer tudi živiva, nato pot nadaljujeva po kolovozu in gozdu v Ravenski log ter naprej do Gračnice, ki je že v občini Šentjur. Prečkava glavno cesto Šentjur–Planina in se po stari cesti povzpneva do centra Planine. Ta pot nama je ljubša, saj vodi po kolovozu, gozdu ali ob njem. Tu ni prometa oziroma je zelo redek. Tak pohod je zelo umirjen.

Najprej se ustaviva pred cerkvijo sv. Marjete. V njeni neposredni okolici se nahaja sramotilni steber ali pranger in graščina. Pred nama se razprostre lep pogled na visoko skalo in grajsko obzidje, ki je prepleteno z bršljanom, kar daje ostankom gradu še mogočnejši videz. Te zidove obrašča najlepši bršljan daleč naokoli. Na zelenici je informativna tabla o Guzajevi poti, klopca in miza. Zagotovo pa je najpomembnejši spomenik planinske pisateljice Ane Wambrechtsamer, ki je kljub temu da je v glavnem pisala v nemščini, globoko v sebi ostala zvesta rojstnemu kraju. Rada se je poglobljala v zgodovino Planine in bližnjih krajev. Pisala je o socialno naravnem razbojniku Guzaju in o celjskih grofih (roman *Danes grofje Celjski in nikdar več*). Planinčani jo ljubkovalno poimenujejo »naša Anika«. Njeno najpomembnejše delo v povezavi s Planino pa je zagotovo *Kronika planinskega gradu in trga*, ki jo je napisala v nemščini leta 1926. To delo hranijo v deželni arhiv v Gradcu in ima za Planinčane neprecenljivo vrednost. Leta 1929 pa je prevedla dva izvoda v slovenščino, od katerega hrani enega pokrajinski arhiv v Mariboru, drugega pa je poklonila svojim rojakom – Planinčanom.¹⁵⁹

Povzpela sva se na grad, na teraso, od koder je lep razgled po Planini in okolici. Posebej lepo je videti kapele križevega pota in cerkvico sv. Križa. V teh lepih razgledih je verjetno uživala tudi Veronika Deseniška, ki jo je razjarjeni Herman II. zaradi iskrene ljubezni do njegovega sina Friderika II. obsodil čarovništva in jo po kratkem postopku dal umoriti na gradu Ojstrica, svojega sina pa je zaprl.

Pot sva od gradu nadaljevala do turške lipe in se po isti poti vrnila v trg. Šla sva do gostilne Vermina in fotografirala spominsko ploščo, posvečeno Ani Wambrechtsamer. Nasproti te hiše, je spomenik borcem narodnega osvobodilnega boja.

Pred nama se vedno bolj izostruje podoba sv. Križa. Dvanajst kapelic naju vabi na pot do vrha. Danes se hoji na hrib odpovedujeva, čeprav to pot največkrat prehodiva. Z vrha Sv. križa je čudovit razgled po okolici.

Planina pa je v sodobnem času dobila novo pisateljico. To je gospa Ivanka Uduč, ki piše pesmi, v katerih izpoveduje svoj odnos do splošnih človeških problemov in ljubezen do Planine. Zagotovo pa je njeno najpomembnejše delo kronika z naslovom *Planina od davnine do danes*, ki je izšla leta 2014. Gospa Ivanka Uduč je o Planini zapisala naslednje verze:

»PLANINA – moj dom! Moja solza sreče, solza ljubezni in bolečine. Moj pristan, moj košček kruha, moje sonce in tolažba – moje zavetje.«¹⁶⁰

¹⁵⁹ Wambrechtsamer, Beseda na pot prvi razširjeni izdaji, 1928.

¹⁶⁰ Uduč, 2014, 9.

Slika 60: Pogled s planinskega gradu

(Vir: družinski arhiv)

4.2.4 Peš od Dobja do Prevorja

Občina Dobje (Dobje 26)–Župnijska cerkev sv. Ane (Lopaca 1a)

Dolžina poti: 9,37 kilometra

Čas hoje: 2 uri in 20 minut

Najdlje od Dobja je Prevorje. Za to pot sva z vmesnimi postanki porabila več kot tri ure. Šla sva z Dobja v smeri Presečnega. V prvem gozdu sva zavila levo in šla do lovskega doma Lovske družine Handil, ki ima ime po najvišjem hribu v občini Dobje. Pri lovskem domu je preža, na katero se vedno rada povzpneva in opazujeva lepote dobjanske pokrajine. Od tod je izredno lep razgled. Dobje imava kot na dlani. Malo pod nama je pokopališče in center Dobja, kjer zagotovo izstopa cerkev Karmelske Matere božje. V dolini se vije cesta Šentjur–Planina, ob kateri se nahaja domača gostilna Pri Olgi, ki je poznana daleč naokoli po gostoljubnosti, domačnosti in odlični kulinariki. Lastnica je gospa Marjana Škoberne, ki se zelo dobro zaveda, da je počutje gosta najpomembnejše.

Nasproti lovskega doma se dviga mogočni hrib – Handil. Na vrhu hriba je manjša koča, za katero skrbijo prijazni domačini. Če naletiš nanje, ti obvezno ponudijo okrepčilo in pijačo. O tem Hribu in naših prednikih, ki so bili obsojeni na zahtevno in težaško delo, je pisala Marija Plemenitaš v Zgodba s Handila.

Pogled seže precej dlje, vse do Kalobja, Planine in do drugih okoliških hribov. Zelo lepo so vidne kapelice križevega pota, ki vodijo do cerkve sv. Križa. Razgled z lovskega doma te navda z novo energijo, ki jo zagotovo potrebuješ do zastavljenega cilja – Prevorja.

Najina naslednja točka je Kozjanska domačija, ki obsega kompleks dveh hiš, kozolec in skedenj. Na parkirišču Kozjanske domačije stoji informativna tabla o Guzajevi poti.

Pot nadaljujeva po cesti do Repuša, kjer je križišče cest: levo proti vasi Suho in glavni cesti (Planina–Šentjur) ter proti Turnčam (domače poimenovanje za Paridol). Mistično pripovedko o Turnčah sva zapisala pri predstavitvi Dobja. Tokrat nisva zavila na Turnče, saj bi nama to vzelo preveč časa. Je pa blizu omenjenega križišča postojanka za fotolov, ki so ga v Dobje vpeljali s projektom Z objektivom na lov v okviru LAS od Pohorja do Bohorja, ki deluje pod okriljem Razvojne agencije Kozjansko. V naših krajih se zaradi poraščenosti z gozdovi da pogosto v objektiv ujeti motiv gozdnih živali, največ srn in lisic.

Iz križišča desno vodi cesta skozi vas Repuš, vse do ribnikov v Tajhtah, ki spadajo v šentjursko občino. Midva se odpraviva naprej, po sredinski cesti do Presečnega, kjer se spustiva v dolino in nato strmo navzgor do Žegra, do ceste Gorica pri Slivnici–Prevorje. Takoj ob cesti je kužno znamenje, kapelica, spomenik graditeljem ceste in informativna tabla o Guzajevi poti ter gostilna Obrez Žegar. Po glavni cesti se odpraviva do Lopace, kjer se nahaja cerkev sv. Ane, šola in astronomski observatorij. Dosegla sva zastavljeni cilj. Mogoče se sprehodiva še do groba znanega razbojnika Guzaja, ki je precej časa preživel na Prevorju, saj je tukaj imel ljubezen svojega življenja.

...»Mi daš še enkrat roko za slovo.«
Barbka se je zdrznila, naenkrat je bila ob njem,
Prijela ga je za obe roki.
»Nikamor ne boš šel sam. S teboj ostanem.
Kje boš ti, tam bom jaz. S teboj bom.«
»Navkljub vsemu me ljubiš?! Čeprav veš. Kdo sem?!«
»Jaz nič ne vem. Nič nočem vedeti. Samo to vem,
da te imam rada, da te bom rada imela do konca.
Da grem v pekel s teboj, če rečeš.«
Guzaj jo je divje strastno prižl k sebi:
»Barbka! Moja Barbka!«
»Da. V pekel, če hočeš ...«¹⁶¹

¹⁶¹ Tiran, *Razbojnik Guzaj*: podlistek, Celje, Novi tednik, 1984–1985, 76.

Slika 61: Prevorje

(Vir: <https://mapio.net/pic/p-27773067/>, 1. 3. 2020)

4.2.5 Sklepni komentar

Navedene pešpoti (Dobje–Kalobje, Dobje–Jurklošter, Dobje–Planina, Dobje–Prevorje) sva od točke do točke prehodila in ob tem doživela veliko prijetnih občutij. S pomočjo portala Najdi.si, Zemljevid, izračun poti sva zapisala podatke o dolžini poti in času hoje. Ta čas je preračunan za normalno hojo brez postankov, midva pa sva si vzela nekoliko več časa. Na poti sva večkrat postala za krajši čas, si privoščila lep razgled po okolici, poklepetala z ljudmi, ki sva jih srečala, in uživala v lepi naravi.

Na poti sva naletela še na več manjših sakralnih objektov ali znamenj, ki jih tokrat nisva vključila v opis, sva pa razmišljala, da zagotovo imajo za sabo bogato zgodovino, ki bi jo morda bilo smiselno kdaj raziskati in zapisati.

Z navedenimi pešpotmi bi tako ohranila tudi tradicijo iz preteklosti, saj sva v zapisih lokalnih pisateljic zasledila (Marija Plemenitaš – Dobje, Marija Gubenšek – Prevorje in Ivanka Uduč (rojena Deželak, 1949) – Planina), da v spominih iz otroštva in mladosti pogostokrat omenjajo bolj ali manj ustaljene pešpoti po domačem kraju in bližnji okolici. V 20. stoletju, ko so omenjene avtorice preživljale svoje otroštvo in mladost, so v življenju preprostega človeka zelo velik pomen imela romanja ob večjih cerkvenih praznikih. Ob takih priložnostih so se ljudje množično odpravili na pot do romarskega shoda v posamezni župniji. Za otroke so to bili vznemirljivi dogodki, saj so takrat v kraj prišli tudi potujoči trgovci s stojnicami in so tako dobili kakšno manjšo pozornost, najpogosteje kaj iz vinskega testa, medenjake ali lectovo srce. Na tak dan so se tudi praznično oblekli in zato so se takih praznikov posebej veselili.

Marija Plemenitaš (rojena Salobir, 1947) je v knjigi spominov na otroštvo in rano mladost *Ko spregovorijo ptice* opisala svojo romarsko pot z babico od Kalobja do Planine (priloga 7), pisala pa je tudi o svojem prvem lectovem srcu (115–116).

Marija Gubenšek (rojena Lah, 1939) pa se v knjigi *Prevorje in Prevorjani* spominja dogodkov, ko je bila šolarka v zgodbi *Po poteh v šolo in domov* (112–115). Pri tem velja omeniti dejstvo, da so bile pešpoti šolarjev nekaj posebnega, saj se je na poti zgodilo vedno kaj zanimivega, druženje otrok pa je bilo pristno in zabavno.

Pater Karel Gržan (rodil se je v Celju leta 1958 in leta 2004 sprejel soupravo Župnije Jurklošter, kjer je v starodavnih ostankih kartuzije s pomočjo strokovnjakov odkril pomenljive pomnike, med drugim tudi podstavek grobnice – verjetno mesto pokopa Veronike Deseniške, skrivno knjižnico ...; pisal pa je tudi o doslej številnih neznanih gradiščih, ki so umeščena v prostor po zvezdnih koordinatah¹⁶²) je v knjigi *Skrivnosti starodavne kartuzije* slikovito opisal pot v smeri Šentjur–Jurklošter v poglavju *Svet čarobnih lepot* (priloga 8).

S pešpotmi sva skušala združiti prijetno s koristnim, in sicer se gibati na svežem zraku, hkrati pa opazovati in razmišljati o kulturnih ter naravnih znamenitostih Dobja in bližnjih krajev, ki predstavljajo bogato zakladnico dokazov o življenju in načinu razmišljanja naših prednikov.

¹⁶² <https://www.dnevnik.si/1042310501>, 4. 3. 2020.

5 ZAKLJUČEK

Kdo bi pomislil, da tako preprosti kraji (Dobje, Kalobje, Jurklošter, Planina in Prevorje), za katere marsikateri Slovenec sploh ne ve, v zavetju narave varno skrivajo materialne ostanke, ki dokazujejo, da je tu nekoč živelo veliko ljudi, ki so za sabo pustili pomembne sledi.

Njihovo življenje je bilo mirno in skromno. V tej razgibani gričevnato-hriboviti pokrajini so bili obsojeni na ročno težaško delo (npr. Handil), preživljali so se s kmetovanjem, redili živino, nekateri pa tudi izstopali na povsem izviren način, kot je bil znani razbojnik Guzaj – kozjanski Robin Hood. Preprosti ljudje so v sebi skrivali bogato zakladnico zanimivih individualnih zgodb in tudi skrivnostne pripovedi o vražah, neizživetih prepovedanih ljubeznih (Friderik in Veronika Deseniška, Guzaj in Barbka), strahu, verovanju, ljudski etimologiji (zgodbe o poimenovanju krajev) ...

Nekaj teh pripovedi se je prenašalo iz roda v rod po ustnem izročilo do naših krajevnih zapisovalk zgodb. Še dobro, da so slišano zapisale in tako zagotovile njihov obstoj še vnaprej. Marija Plemenitaš, Marija Gubenšek in Ivanka Uduč so ponosne Slovenke, ki se zavedajo, da je narod kot tudi posameznik utemeljen na zgodovinskih dejstvih in tradiciji. Ljubezen do domovine, domačega kraja, svojih ljudi je ključna za ohranjanje kulturne dediščine, kar so dokazovali tudi Ana Wambrechtsamer (*Danes grofje Celjski in nikdar več, Kronika planinskega gradu in trga*), Niko Kuret (*Praznično leto Slovencev*), Mihael Zagajšek (slovnica), Anton Martin Slomšek (pesnik in pisec priročnikov, razširjevalec slovenske besede), Andrej Lukanc (skrben zapisovalec župnijske kronike) in še mnogi drugi.

Tudi midva sva se lotila raziskovanja in zapisovanja dejstev ter zanimive zgodbe. Podrobno sva proučila veliko knjižnih, spletnih in ustnih virov, šla na teren in v fotografski objektiv ujela še trdne obstoječe dokaze, jih celo posnela. Vse sva skušala povezati v smiselno celoto, ki bi mogoče koga spodbudila, da bi prebral to zgodbo in prehodil načrtovane poti. K temu so naju spodbudili izsledki ankete, ki so potrdili najine domneve o slabem poznavanju kulturnih znamenitosti našega območja.

Zastavila sva si sedem hipotez:

- Večina anketirancev ne pozna Nika Kureta in ne ve, da je povezan z občino Dobje. (*Potrjena.*)
- Dobjani in prebivalci sosednjih občin (Laško in Šentjur) bolje vedo, kako so Mihael Zagajšek, grofje Celjski in Ana Wambrechtsamer povezani z občino Dobje in bližnjo okolico (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje) kot drugi anketiranci. (*Potrjena.*)
- Anketiranci, ki niso iz občine Dobje ali sosednjih občin, si še niso ogledali Kozjanske domačije. (*Potrjena.*)
- Manj kot polovica anketirancev ve, kdo je napisal Legendo o nastanku Dobja in Zgodbe s Handila. (*Potrjena.*)
- Večina anketirancev ve, da je bil Franc Guzej razbojnik. (*Potrjena.*)
- Anketiranci vedo, da se na tradicionalni prireditvi Pokaži, kaj znaš predstavljajo glasbeniki. (*Potrjena.*)
- Večina anketirancev podpira idejo o zgibanki s pešpotmi po kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnji okolici. (*Potrjena.*)

Raziskovalno nalogo sva še obogatila z odlomki iz literarnih besedil. Vključila sva pesmi, spominske zgodbe krajevnih pisateljic in odlomke iz literarnih del znanih slovenskih avtorjev.

Na turški lipi v Dobju piše: *»Šumenje listov je poezija.«* S tem napisom želijo mimoidoče opozoriti na pomembnost narave in ohranjanje njene pristnosti. Lipa je sicer del naravne dediščine, vendar njena častitljiva starost in zanimiva zgodba jo povežeta s kulturo in umestita med pomembne zgodovinske dokaze.

Naravi je vedno treba prisluhniti. Je večer element našega minljivega bivanjskega prostora, vir našega življenja. Eden najlepših citatov iz Malega princa pravi: *»Kdor hoče videti, mora gledati s srcem. Bistvo je očem skrito.«* Na poti se ustavimo, postojmo za hip, prisluhnimo pticam, melodiji vode in se prepustimo lepim razgledom, ki jih ima Dobje z okolico veliko na razpolago.

Najino raziskovanje se tu na tej točki zaključuje, kar pa ne pomeni, da ni več raziskovalnega gradiva. Ko sva hodila po najinih poteh, sva videla še številne manjše kapelice, velike lesene križe. Tudi ti imajo vsak svojo zgodbo. S tem bi v prihodnje še nalogo lahko dopolnila. Nadgradila bi jo lahko z zbirko starih fotografij in razglednic – prepričana sva, da se skrivajo kje v temnih kotih dobjanskih podstrešij. Mogoče bi se v prihodnje lahko lotila jezikovne analize starih zapisov in ugotavljala posebnosti v razvoju našega narečja. Nekatere teme kar kličejo po raziskovanju. Upava, da bo še kdo zbral pogum in se lotil raziskovanja ter tako obogatil naš kraj še s kakšnim novim spoznanjem.

Del najine raziskovalne naloge je tudi krajši filmski zapis, ki sledi načrtanim pešpotem po kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnje okolice: do Kalobja, Jurkloštra, Planine in Prevorja. Ta videoposnetek najdete na naslednji povezavi:

<https://www.youtube.com/watch?v=itN1m71sRs4>

Upava, da ga boste pogledali in se tudi vi odločili za sprehod po kateri od načrtanih poteh. Razmišljava, da bi najino delo v prihodnje nadgradila z brošuro in s spletno predstavitevijo v okviru občinske spletne strani. Smiselno se nama zdi, da zbrane informacije deliva z drugimi in tako ozaveščava pomen kulturne dediščine. Kot aktivna člana Kulturnega društva Dobje bova najino delo predstavila tudi drugim članom.

*»Tista dežela, v kateri je bil kdo rojen, se imenuje rojstna dežela ali domovina. Vsakdo dobiva od svoje domovine mnogotere in velike dobrrote. Zato je svoji domači deželi dolžan hvalo, ljubezen in pomoč.«*¹⁶³

(Anton Martin Slomšek)

¹⁶³ https://sl.wikipedia.org/wiki/Slom%C5%A1kova_romarska_pot, 9. 3. 2020.

6 VIRI IN LITERATURA

KNJIŽNI VIRI:

- Člani Turističnega društva Planina pri sevnici, *Planina skozi čas*, Turistično društvo Planina pri Sevnici, 1981.
- Ferlež, Urh, *Guzej, Dimež, Hace – trije slovenski razbojniki v zgodovini in literaturi*, Klio, revija študentov in študentk zgodovine, Ljubljana: Glasilo društva študentov zgodovine, oktober 2019, XVIII.
- Gubenšek, Marija, *Prevorje in Prevorjani, Spomini in zgodbe iz davnih dni*, 2014.
- Gržan, Karel, *Skrivnosti starodavne kartuzije*, Družina, d. o. o., 2006.
- Gržan, Karel, *V znamenju Oriona*, Zavod Odon, Jurklošter, 2008.
- Jakopin, Franc in Logar, Tine ter drugi: *Leksikon Cankarjeve založbe, Slovenska krajevna imena*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1985.
- Jesenovec, France, Mihael Zagajšek, *Celjski zbornik*, 1960. Letnik 5, številka 1. Hajnšek, Odilo, *Marijine božje poti*. Celovec, 1971.
- Kuret, Niko, *Praznično leto Slovencev II*, Družina, Ljubljana, 1989.
- Kovačič, Franc, *Kalobški rokopis slovenskih pesmi iz leta 1651*, Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 25, številka 3/4.
- *Leksikon Cankarjeve založbe, Slovenska književnost*, 1985.
- Makarovič, Svetlana in drugi, *Luciferka*, Beletrina, Ljubljana. 2019.
- Ocvirk, Maja, *Župnija Kalobje, Praznovanje ob 250-letnici ustanovitve župnije*, Tiskano v Sloveniji, 2015.
- Orožen, Božena, *Slovstveni in kulturnozgodovinski vodnik po Slovenij, Štajerska z obrobjem, Na Kozjansko*, Zavod RS za šolstvo in šport, Ljubljana, 1991.
- Plemenitaš, Marija, *Ko spregovorijo ptice, Spomini na otroštvo na jazbin Vrhu, mojem Prijaznem Vrhu*, Literarno društvo Šentjur. 2008.
- Ravnikar, Tone, *V primežu medplemiških prerivanj*, Pedagoški inštitut, Ljubljana, 2010.
- Slomšek, Anton Martin, *Drobtinice*, 1849, letnik 4.
- Strašek, Milenko in Tiran, Ernest, *Razbojnik Guzaj*, Celje: Perfekta, 1995.
- Vrabl, Tone, *Dobje, gnezdo talentov, Pokaži, kaj znaš – 30 let*, Kulturno društvo, 2011.
- Tiran, *Razbojnik Guzaj*: podlistek, Celje, Novi tednik, 1984–1985.
- Wambrechtsamer, Ana, *Guzej. Povest iz spodnještajerskega hribovja*, Knjižnica Šentjur, 2013.
- Uduč, Ivanka, *Planina od davnine do danes*, Literarno društvo Šentjur, Planina pri Sevnici, 2014.
- Wambrechtsamer, Ana, *Kronika planinskega gradu in trga*, Prosvetno društvo Planina ob 650-letnici trga Planina, 1995, Šentjur.
- Wambrechtsamer, Ana, *Za staro pravdo, Zgodovinska igra v šestih slikah iz časa kmečkih bojev*, Kranj, 1938.
- Wambrechtsamer, Ana, *Zbornik »Ana Wambrechtsamer 1897–1933,«* Turistino društvo Planina pri Sevnici, Ljubljana, 1998.

USTNI VIRI:

- Frece, Terezija, rokopis pesmi *Prav lepa je dobjanska fara*
- Završek, Cilka, daljna sorodnica, pripovedovalka zgodb.

SPLETNI VIRI:

- <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=Dobje+pri+Planini> (22. 12. 2019).
- <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=dob&AllNoHeadword=dob&FilteredDictionaryIds=133> (12. 1. 2020).
- <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=dob&AllNoHeadword=dob&FilteredDictionaryIds=134> (12. 1. 2020).
- <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=134&View=1&Query=dobje> (12. 1. 2020).
- <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=dobje&AllNoHeadword=dobje&FilteredDictionaryIds=133> (12. 1. 2020).
- <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2000-01-2929/odlok-o-istovetnostnih-simbolih-obcine-dobje/#11.%C2%A0%C4%8Dlen> (2. 2. 2020).
- <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED5> (19. 1. 2020).
- <https://www.stat.si/obcine/sl/2015/Municip/Index/27> (28. 12. 2019).
- osdobje.splet.arnes.si/files/2015/04/zelodkove-zgodbe.pdf (28. 12. 2019).
- <https://dobje.si/dobje/> (28. 12. 2019).
- <https://skupnost.sio.si/course/view.php?id=9621> (28. 12. 2019).
- https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/Slovenski_etnograf_47_kuret_dobje.pdf (2. 2. 2020).
- http://www.sistory.si/cdn/publikacije/60017000/6983/1972_2_Casopis_za_zgodovino_in_narodopis_je.pdf (1. 3. 2020).
- <https://www.sentjur.si/objava/59243> (29. 2. 2020).
- <https://isn2.zrc-sazu.si/sl/publikacije/car-izrocila#v> (1. 3. 2020).
- <https://www.sentjur.net/na-planini-postavljena-stalna-razstava-o-zivljenju-in-delu-dr-nika-kureta/> (1. 3. 2020).
- <https://www.sentjur.si/files/other/news/129/49499Uvodne%20strani%20vodnika%20s%20predstavitev%20celotne%20poti.pdf> (29. 2. 2020).
- <http://www.podezelje.com/vsebine/cerkev-marije-skapulirske/106/> (15. 1. 2020).
- http://www.mapnall.com/sl/Zemljevid-Dobje-pri-Planini_1470729.html (15. 1. 2020).
- <https://www.info-slovenija.si/sl/imenik/turizem/turisticne-kmetije/kozjanska-domacija-dobje-pri-planini> (15. 1. 2020).
- <http://www.sazu.si/clani/niko-kuret> (18. 2. 2020).
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Niko_Kuret (18. 2. 2020).
- http://rutars.net/sr_01_stefan_rutar/sr_2100_crknzadeve/sr_2101_laufzadeve/niko_kuret/ (1. 3. 2020).
- <https://www.guzaj.si/o-guzaju/> (22. 1. 2020).
- <https://www.dnevnik.si/1042784760> (1. 3. 2020).
- <https://www.guzaj.si/pohodna-pot/pot-po-dobju/> (12. 1. 2020).
- <https://www.guzaj.si/wp-content/uploads/2012/05/skupna-karta-Na-poti-z-Guzajem-3.pdf> (10. 2. 2020).

- https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/Slovenski_etnograf_47_kuret_dobje.pdf (2. 2. 2020).
- <https://zemljevid.najdi.si/kraj/POI49290/kalobje> (10. 1. 2020).
- <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=kalobje> (2. 2. 2020).
- <https://si.aleteia.org/2019/05/31/ali-veste-kje-so-prvic-na-slovenskem-brali-smarnice/> (10. 1. 2020).
- <https://zemljevid.najdi.si/kraj/POI49290/kalobje> (10. 1. 2020).
- <https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/all/CD4A995E27322A9FC1257330003B4AD0> (11.1. 2020).
- https://www.narodne-pesmi.si/?lang=&option=audio_list&stran=Narodne%20pesm (3. 3. 2020).
- <http://www.todponikva.si/znamenitosti/osebnosti/mihael-zagajsek> (11. 1. 2020).
- <https://www.sentjur.si/objava/60066> (11. 1. 2020).
- <https://www.turizem-sentjur.com/Kulturna-dediscina/Kalobski-rokopis/> (10. 1. 2020).
- <http://www.pespoti.si/obhodnica.php?id=32> (2. 3. 2020).
- <http://www.jurkloster.si/sl/> (2. 3. 2020).
- <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955> (3. 3. 2020).
- <https://sl.wikipedia.org/wiki/Jurklo%C5%A1ter> (4. 3. 2020).
- <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=Jurklo%C5%A1ter> (6. 1. 2020).
- <http://www.pespoti.si/izlet-tisk.php?id=9955> (3. 3. 2020).
- <https://www.delo.si/kultura/svetlana-makarovic.html> (3. 3. 2020).
- <http://www.jurkloster.si/sl/zanimivosti.html> (7. 3. 2020).
- <https://marjankogelnik.wordpress.com/2017/03/09/orionova-pot-po-sledeh-starodavnih-kultur-do-sredisca-sveta-v-dolini-gracnice/> (3. 3. 2020).
- http://www2.arnes.si/~gljsentvid10/orion_primerjava_gracnica_karta2.html (5.3. 2020).
- http://www.gradovi.net/grad/jurkloster_samostan_dvorec (3. 3. 2020).
- <https://www.sentjur.si/objava/55832> (25. 2. 2020).
- <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=Planina+pri+sevnici> (5. 1. 2020).
- <https://issuu.com/mcsentjur/docs/od-obcana-do-zupana/53> (5. 1. 2020).
- <https://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/lipa-za-turskega-poveljnika> (5.3. 2020).
- <http://www.prevorje.si/predstavitev-krajevne-skupnosti-prevorje> (5. 1. 2020).
- <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=prevorje> (3. 3. 2020).
- https://www.kam.si/prevorje_zeleni_raj_sredi_kozjanskega/ (4. 1. 2020).
- <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi792575/> (8. 3. 2020).
- <http://www.mlin-marof.si/zgodba> (5. 3. 2020).
- <https://www.dnevnik.si/1042310501> (4. 3. 2020).

VIRI SLIK:

- <https://dobje.si/dobje/> (14. 1. 2020).
- <https://zeljko-heimer-fame.from.hr/hrvat/si-obc03.html#si-dj> (14. 1. 2020).
- <http://www.o-fp.kr.edus.si/Muri02/Dobje.asp> (14. 1. 2020).

- <https://gams.uni-graz.at/o:polos.3029> (1. 3. 2020).
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dobje_pri_Planini_1959.jpg (1. 3. 2020).
- <https://www.etno-muzej.si/en/digitalne-zbirke/vekoslav-kramaric/f003716> (1. 3. 2020).
- <https://www.google.com/search?q=logotip+marijine+pot> (1. 3. 2020).
- <http://www.kozjanska-domacija.si/tsood.htm> (1. 3. 2020)
- <http://www.sazu.si/clani/niko-kuret> (1. 3. 2020).
- <https://www.sentjur.net/na-planini-postavljena-stalna-razstava-o-zivljenju-in-delu-dr-nika-kureta/> (1. 3. 2020)
- <https://www.slovenskenovice.si/kronika/doma/clanek/ustrahovanje-bogatih-kozjanski-robin-hood-in-barbika-166422> (1. 3. 2020)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Franc_Guzaj#/media/Slika:Franc_Guzaj.jpg (1. 3. 2020).
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Franc_Guzaj#/media/Slika:Franc_guzej_grob.jpg (1.3. 2020).
- <https://www.guzaj.si/wp-content/uploads/2012/03/Guzaj-zgibanka-DOBJE.pdf> (1.3. 2020)
- <https://www.guzaj.si/pohodna-pot/pot-po-dobju/> (5. 3. 2020).
- https://www.turizem-sentjur.com/f/pics/Sakralni-objekti/kalobje_cerkev_b.jpg (1.3. 2020).
- <https://www.sentjur.si/objava/60066> (1. 3. 2020).
- <http://ad-dominum.blogspot.com/2014/11/bl-anton-martin-slomsek-hvali-svet.html>, (1. 3. 2020).
- <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-ID6RG9QU> (1. 3. 2020).
- <https://www.guzaj.si/pohodna-pot/pot-po-planini/> (3. 3. 2020).
- <https://druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/zupnija/zupnija-prevorje> (1. 3. 2020).
- https://www.kam.si/prevorje_zeleni_raj_sredi_kozjanskega/ (1. 3. 2020).
- <https://www.guzaj.si/pohodna-pot/pot-po-prevorju/> (3. 3. 2020).
- information-slovenia.com (1. 3. 2020).
- https://kraji.eu/slovenija/ribnik_marof/slo (1. 3. 2020).
- Plemenitaš, Marija, Ko spregovorijo ptice, Spomini na otroštvo na jazbin Vrh, mojem Prijaznem Vrh, Literarno društvo Šentjur. 2008, str. 126.
- <http://frenkb.blogspot.com/2012/05/veronika-in-friderik-jurkloster.html> (1. 3. 2020)
- <http://www.dedi.si/dediscina/283-slap-na-potoku-gracnica-v-blizini-marofa-pri-jurklostru> (1. 3. 2020).
- <https://mapio.net/pic/p-27773067/> (1. 3. 2020)
- <https://www.geago.si/sl/pois/8749/cerkev-sv-marjete-planina-pri-sevnici> (24. 1. 2020)
- arhiv POŠ Prevorje
- družinski arhiv

Sliki na naslovnici sta iz družinskega arhiva.

Priloga 1: Anketni vprašalnik

ANKETA

Sva Lara Bezgovšek (4. č) in Anej Bezgovšek (1. c), dijaka I. gimnazije v Celju. V okviru raziskovalne dejavnosti Mladi za Celje izdelujeva raziskovalno nalogo o kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnje okolice (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje). Anketa je anonimna, odgovori pa bodo uporabljeni izključno za namen raziskave, zato prosiva, da odgovorite na vsa vprašanja.

Za sodelovanje se vam lepo zahvaljujema.

SPOL (obkrožite): M Ž

STAROST (obkrožite): a) do 20 let b) od 20 do 40 let

c) od 40 do 60 let č) nad 60 let

OBČINA BIVANJA (obkrožite): a) Občina Dobje b) Občina Šentjur

č) Občina Laško d) drugo (napišite občino): _____

1. Ovrednotite pomen navedenih znanih osebnosti in obkrožite črko pred tisto, za katero veste, da je kulturno povezana z občino Dobje ali bližnjo okolico (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje) ter na kratko pojasnite kako.

	Ime osebnosti	Pomen/poslanstvo	Če ste obkrožili črko, pojasnite povezavo z občino Dobje ali okolico.
a)	France Prešeren		
b)	Tone Pavček		
c)	Mihael Zagajšek		
č)	Niko Kuret		
d)	grofje Celjski		
e)	Josip Jurčič		
f)	Ana Wambrechtsamer		

2. V občini Dobje je tudi ohranjena in obnovljena Kozjanska domačija. Ali ste si jo že kdaj ogledali?

DA NE

3. Kdo je avtorica naslednjih literarnih besedil: Legenda o nastanku Dobja, Zgodbe s Handila?

4. Kdo je bil Franc Guzej? (en pravilni odgovor)

- a) duhovnik
- b) etnolog
- c) razbojnik
- č) gostilničar

5. V Dobju vsako leto zadnjo nedeljo v juliju poteka prireditev Pokaži, kaj znaš. Na njej se predstavijo (en pravilni odgovor):

- a) kolesarji
- b) glasbeniki
- c) kmetovalci
- č) motokrosisti

6. Koliko, od ena do deset, menite, da ste seznanjeni s kulturnimi znamenitostmi občine Dobje in bližnje okolice (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje)?

(1 – o tem ne vem ničesar, 10 – o tem vem zelo veliko)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

7. Menite, da bi bilo smiselno zasnovati zgibanko s pešpotmi, ki bi Dobjane in vedoželjne obiskovalce poučila o kulturnih znamenitostih občine Dobje in bližnje okolice (Kalobje, Jurklošter, Planina, Prevorje)?

DA NE

Priloga 2: Marija Plemenitaš, *Zgodbe s Handila, Dobra čarovnica Mima* (65–70)

DOBRA ČAROVNICA MIMA

Priznam in obžalujem, da sem tudi jaz še kot otrok verjela, da je naša daljna sosedka, ki je živela na oni strani Handila, čarovnica. Hvala Bogu je bila menda zadnja ženska, za katero smo zaradi njenega čudnega obnašanja in nenavadnega videza mislili, da je čarovnica. Nekaj pa je pripomogla miselnost časa. Človeška domišljija, strahovi, nevednost in praznovernost so dali še otipljivejše razloge in dokaze, da se je ženske prijelo tako ime.

Spominjam se, kako smo se otroci bali srečanja z njo, ko smo šli iz šole ali v šolo. Nismo se je upali pozdraviti, kaj šele pogledati ji v oči. Imela je moža Janžeka. Otrok nista imela, kar je bilo za tiste čase nenavadno.

Mima je bila suha, visoke postave, vedno je hodila sključeno. Njen koščen, upognjen videz je spominjal na ukrivljen gaber sredi gozda. Njena oblačila so bila črna. Na glavi je nosila ruto, zavezano naprej in potisnjeno nizko na čelo. Izpod dolgega krila so se videli visoko pošnirani punčehi, narejeni pri domačem čevljarju po meri noge. Imela je suh, šilast nos, ozke, stisnjene ustnice in koničasto, naprej potisnjeno brado. Nekaj posebnega so po mnenju ljudi oziroma sosedov bili njeni prsti na rokah, ki jih je kazala izpod vedno predolгих rokavov jakne.

Ljudje so pazili na vsak njen gib in besedo. Razmišljali in ugibali so, če je res čarovnica ali ne. Otroci pa smo se učili od odraslih in naivno verjeli. Bali smo se iti mimo njene hišice, ki je imela železne garkeljne na malih oknih temačne izbe. Še sreča, da nas je pot redkokdaj zanesla mimo, če pa smo morali mimo, smo tekli, kolikor so nas noge nesle.

Moj oče ni dal veliko na take »čvanke«, niti ni dovolil, da se take neumnosti pogovarjamo ali verjamemo. A kaj, ko ima strah tako velike oči in ušesa.

Zakonca sta kmetovala, tudi seno sta prodajala. Ljudje so se izogibali kupčij z njima, moj oče pa je rad kupil od njiju. Neke pomladi mu je zmanjkalo sena za živino, pa ga je kupil od Janžeka in Mime. Seno so tehtali s tehtnico na utež in štango. Ker je tehtnica ostala pri Mimi, me je oče poslal ponjo. Niti pisniti si nisem upala, da me je strah Mime, da ne bi rada šla po tehtnico. Prisopihala sem na vrh Handila, stopila v handilsko kočo, kjer je živela moja sošolka Mari in jo naprosila, da je šla z mano k Mimi.

Boječe, z negotovostjo sva vstopili v temačno lopo in odšli naprej v tavečjo hišo, kamor naju je povabila gospodarica. Velela nama je, naj se usedeva za mizo, ko sva ji povedali, po kaj naju je poslal oče. Ubogali sva. Pod mizo je ležalo malo ščene in kar naprej pogledovalo nenavaden obisk. Kakor hitro se je katera od naju premaknila, je že zarenčalo. Torej sva se znašli v lepi godlji.

Mima nama je ukazala, naj kar malo počakava, da stopi po neko stvar. Koprneli sva od strahu in groze, ko je bliskovito zaprla vrata za sabo in škripajoče obrnila ključ v zarjaveli ključavnici starih vrat. Slišati je bilo samo hitre korake, ki so odhajajoče odmevali po kamnitem podu lope. Prisluškovali sva in trepetali od strahu, ko je zaškripala stara lestev na podstrešje. Ostali sva kar brez besed v strahu, kaj bo sedaj z nama. Nisva se upali premakniti, ker je ščene takoj pokazalo zobe in zarenčalo na naju. Kar bo, pa bo!

Na podstrešju se je slišalo neko reškljanje, nato koraki, škripanje lestve in spet koraki po lopi, ki so se približevali vratom izbe, kjer sva se midve tresli od strahu. Kaj le namerava narediti z nama? Z očmi sva taval po hiši, kje bi bil kakšen zasilni izhod. Bili sva kot Janko in Metka, ujeti pri »čarovnici«. Na oknih, podobnih linam, so izhod preprečevali železni »garkeljni«. Vrata so bila trdno zaklenjena. Bilo je še samo vprašanje časa, kdaj se bo vrnila Mima in se bo pokazalo, kaj hoče od naju. Začutili sva, da trepetava od strahu. Spet so se zaslišali koraki, vse bliže in bliže. Prijeli sva se za potni ročici in začutili, kako nama utripa srce.

Vrata so zaječala, ko je Mima odločno škločnila ključ v vratih, da so se ta odprla. Spet je stala v polmraku temačne izbe sključena suhljata postava, ki je tako nisva več videli, saj se nama je kar mračilo od strahu. Nekaj je držala v roki. Šele ko je postavila trdo na mizo, sva opazili, da je zelena steklenica in poleg rebrast kozarec, kakršne smo takrat imeli doma za pijačo. Za naju je bil pomemben vsak njen gib. Prijela je za steklenico, odprla zatič in klock, klock nalila poln kozarec goste kot žolč zelene tekočine. Otrpnili sva od strahu, da niti solza ni več pritekla iz očesa, ko nama je pomolila pred nasek poln kozarec in nama velela: »No, zdaj pa izpijta do dna!«

»Strup, o mamica moja, kje si, da naju rešiš?!« Še nikoli mi ni nihče ponudil kaj podobnega za popit. Slišala sem že, da samo čarovnice delajo take zelene zvarke. Zelo sva se obe bali umreti, zato sva se samo z odkimavanjem branili pijače. »Pijta, pijta dekleti, bosta videli, kakšne so kačje sline,« naju je silila Mima.

Doma sva pili samo studenčnico. A kačje sline? Sigurno ima namočenega sivega modrasa in črno rumenega močerada, pa krastačo, vso krastavo, in zelenega kuščarja. Fej te bodi, v želodcu sem začutila kamen. Mima pa

je vztrajala, pomolila mi je kozarec čisto pred nos, da se me je dotaknila. »Teta, prosim, ne morem, nisem žejna. Trebuh me boli ... Prosim, spustite naju domov,« sem ihtela. »O ne, o ne,« je zateglo javkala okoli naju. »Tole bosta popili, potem pa lahko gresta kamor koli,« je odločno vztrajala Mima.

No, eno upanje se je le porodilo. Rekla je, da potem lahko greva, kamor hočeva. Spogledali sva se z grenkim nasmehom in se odločili, da popijeva to najgrenkejšo čašo najinega srečnega otroštva in potem odideva. Tako ali tako ne bova prišli dalje kot do prvega leskovega grma in umrli od strupa. S suho ročico sem prijela polni kozarec in popila prvi požirek čarovniškega zvarka. Opojna sladkost se mi je razlila po suhih ustih in stekla v grlo. Bilo je nebeško dobro, dišalo je po kafrni metici, ki jo je naša teta Eva gojila za zdravilne čajčke. Hitro sem še dvakrat potegnila, potem pa dala še moji prijateljici. Tudi ona se je opogumila in popila dolg požirek, ko je videla, kako sem se jaz sladko nasmejala. Izmenjaje sva popili zvarek do dna. Začeli sva se vračati v življenje po prestanem strahu.

»No, no, vidita, kako je dobro. Teta Mima ima samo sladke in dobre stvari, ali ne?«

»Ja, teta Mima, tako dobro je, kaj takega še nisva nikoli pili,« sem končno izdabila iz sebe.« Teta Mima, vi ste pa res tako dobri.« Ne vem, kaj mi je bilo, da sem začela s tem hvaljenjem.

»No, vidita, tako, tako se govori. Sedaj vama bom pa še enega natočila. Teta Mima ni noben šuft,« je zajavkala in nama natočila še en poln kozarec čarovniškega napoja.

»Le pijta, le pijta dekletci,« naju je ponujala s pijačo.

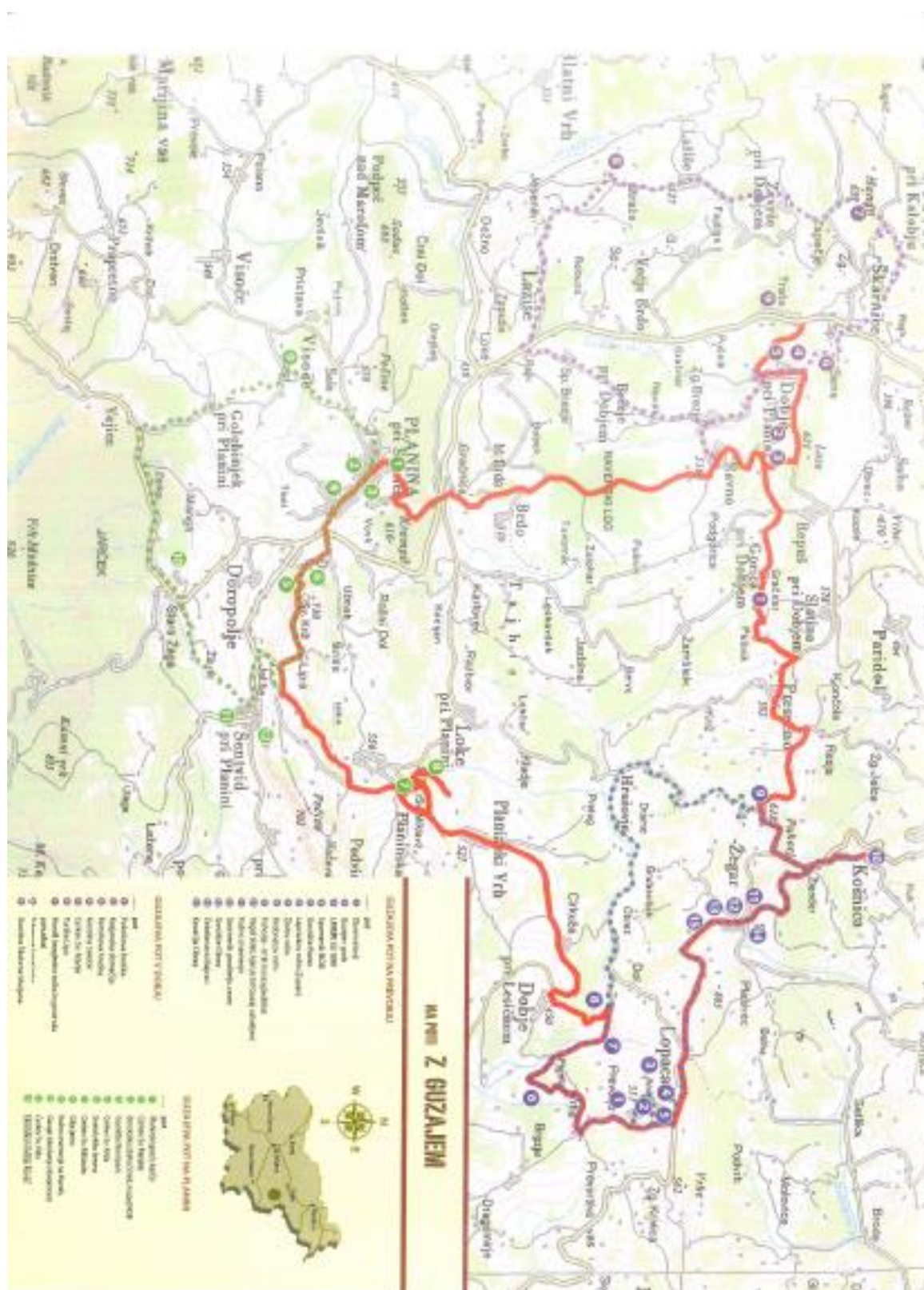
Dekletci sva pili in se oblizovali ter hvalili čarovniški napoj, kako je dober, in teto Mimo, ki smo se jo otroci drugače tako nezaslišano bali, ker naj bi bila čarovnica. Ampak čarovnice so lahko tudi zelo dobre. Počutili sva se že, kot bi bili brez nog, nekako tako, kot bi naju veter nosil med drobnimi belimi oblaki. Ne vem več, kako sva zapustili koč »čarovnice« Mime. Lotevala se naju je nenavadna blaženost, ko sva nesli tehnico domov. Lotevala se naju je sladka utrujenost. Bose, od prahu umazane nožice so nama začele klecati. Topel sonček naju je grel in nama po žilah raztapljal čarobni napoj tete Mime.

Tam vrh Handila je bil bukov gaj – gozdiček čisto blizu handilske koč, kjer je živela moja sošolka in prijateljica Mari s svojo mamo, očetom in bratom. Midve nisva prišli do hišice, nisva slišali klicev staršev, bratov in sester, saj sva že blaženo spali najslajši sen otroške domišljije na žametnem mahu.

Nisva umrli, le najina pot se je zavlekla tja pozno v večer, ko so naju domači našli in sva se prebudili iz omame. Potem pa so naju zasliševali in spraševali vse do potankosti, kako je bilo pri Mimi.

Teta Eva je rekla mami: »Gruška jaga, ta baba je res ena coprница, kar poglej, kakšni zmešani sta prišli od nje. Bog ve, kaj jima je dala piti, saj je namazana z vsemi žavbami. Bo že res, kar ljudje govorijo, da je ena coprница.« Oče pa je hitro pogruntal, kako se imenuje ta imenitna pijača, ki prija starim in mladim, otroci pa je ne smejo piti, ker je mentol liker, močna alkoholna pijača, od katere si pijan ko čep. Mima pa je bila ena redkih, ki si je privoščila v trgovini na Tratah kupovati ta »čarobni napoj.«

Priloga 3: zemljevid Na poti z Guzajem

Priloga 4: Anton Aškerc, *Izbrana dela, List iz kronike Jurjevega Kloštra* (9–16)

LIST IZ KRONIKE JURJEVEGA KLOŠTRA

»Počivaj v miru! ...

Danes pokopali

*sobrata Kuna tu smo navsezgodaj.
Kje bil doma je, menda sam ni vedel;
vsaj razodel o tern se ni nikomur.
Priromal bil pred sedmimi je leti k
nam v Jurjev klošter o veliki noči.
Čudak bil vedno je naš rajni brat.
Ostavljal včasi dom po ves je dan
pa blodil sam po hribih in dolinah,
in često našel ga je lovec kak
stoječega pod bukvijo košatoj,
zamaknjenega v sladko pesem tičjo.
— In prazen nikdar prišel ni domov
z izletov svojih naš pokojni Kuno!
Prinesel danes je s seboj cvetlic in
trav in koreninic košek poln, a jutri
hroščev, malih in velikih, metuljev
pisanih je naložil pa gadov in
modrasov, polžev, žab. A drugikrat
prinesel je domov vse žepe polne
raznih kamenčkov, ki zanje se ne
zmeni živa duša.*

*In vsa ta šara, ta navlaka pestra
ležala razmetana je potem
po celici njegovi križem kražem
v neredu strašnem — da se Bog usmili!*

*In če si stopil k njemu v celico,
si našel ga zamišljenega često,
pregledujočega to čudno zbirko
rastlin, živalic in ne vem še, česa ...*

*In tudi čital strašno je veliko!
Zasačil si ga lahko vsaki čas
beročega. Po mizah in po tleh
in po omarah in policah krog
ležalo v celici je raznih knjig.
Tu bil je Plinij, tam Horac, Homer,
tu Plato, Aristotel in Kernpan,
tam Sveto pismo ... In na oknu tamle,
na praproti in storžih smrekovih
odprt njegov brevir — in tako dalje!
Kdo bi se čudil, če neredkokrat*

*mu pripetilo se je, žalibog,
da je, zamišljen v svoje študije,
zamudil v koru z nami vespere
in matutinum in pa laudes Včasi
prebil poleti je na vrtu noč,
vso noč, kadar nebo je bilo jasno
in zvezde zlate so migljale gori.*

*Te zvezde gledal Kuno vso je noč;
vse poznal jih je baje po imenu,
ko brate svoje v samostanu našem.*

*In nekateri pravijo celé,
da zlagal pesmi je v jeziku tujem ...
Priroda šla mu zmerom je po glavi.*

*Z njoj živel je in dihal, njo
Bog ve, če sploh je imel pravo vero!
No, jaz ne sodim ga. Pravice nimam.*

*Sodnik nad nami si edino, Bog!
Ti vidiš v dušo, v srce naše grešno.
Ti veš, kdo ljubi te in kdo ne ljubi.*

*A po dejanju sodiš ti človeka
in po življenju ceniš ga njegovem,
ne pa po tern, kolikokrat na dan
ime kdo tvoje sveto vzame v usta!*

*In ne, da sodimo drug drugega,
ne, da bahamo se hinavski morda,
kdo vere tvoje več ima, o Jezus;
ne, da preganjamo se in črtimo,
ne, da preklinjamo drug drugega:
D4 ljubimo ko bratje se med saboj —
to želja tvoja je, zapoved tvoja!*

*Res bil čudak je naš pokojni Kuno,
posebnež bilje, toda dobra duša,
ki nikdar žalega ti rekel ni,
ne storil zlega nikdar ni nikomur ...*

*Zapisati pa moram še sedaj,
kar lani obsorej se je zgodilo!
Zakaj, odkar stoji nag Jurjev ldošter,
odkar živijo tukaj kartuzijanci,
odkar se piše kronika debela,
kaj takega še ni se prigodilo.*

*Vsaj v bukvah teh nikjer še čital nisem!
V soboto bilo je, na kresni večer,
na kresni večer, po večerji skupni.
Vsi zbrani še smo v refektoriju,
pa čakamo in čakamo še Kuna.*

No, Kuna ni pa ni ga od nikoder!
Končali že molitev smo večerno,
v globokem basu izzvenel je »amen«,
k počitku dal nam znamenje je prior
in vstajali že vsi smo izza miz:
tedaj odpro se vrata na stežaj!
V dvorano stopi zasopihan, bled —
prizora tega ne pozabim nikdar —
brat Kuno!

»Vse je čisto, vse!«
Tako pozdravi nas s skrivnostnim glasom.
Kaj mislil je, mi razumeli nismo.

Pristopi k nam, obriše pot si s čela,
ki curkoma mu lil je čez obraz,
ob mizo épre se z rokama in
navdušen začne govoriti nam:
»Ne veste li, kak večer je nocoj?
Nocoj je kres! In veste tudi, bratje,
kaj zdaj godi v naravi se vesoljni?
Nocoj vse stvarstvo božje govori
v jeziku razumljivem nam ljudem!
In jaz sem slišal govor 'čudni ta! ...
Pod hrastom sedel sem na travi mehki,
ko padati začel je bajni mrak.
Tedaj pa kres začaral mi je glavo,
dobil me čisto v svojo je oblast.
In legel vznak sem med cvetlice poljske
in slišal sem iz zemlje: ,Cista sem!'
In rože so se pripogibale
in čašice so nežno šepetale
in drevje je po gozdu tam šumelo
in potok žuborel je mimo mene
in ptice letale so nad menoj
in pevale čarobno pesem kresno ...
In vse živali, kar živi jih v gozdu,
vse videl tekati sem mimo tam —
in vse je govorilo, govorilo!
In veter bučal po dobravi je
in tudi veter je govoril isto.

In vse šumljanje to in žuborenje,
to petje, vetra piš, živalski jezik
pa to, kar govorila tla so zemska —
vse to v koral se zlivalo je čuden
in v simfonijo velikansko mi ...
In slušal sem zamaknjen in začaran.

*In kaj refren je bil te velepesmi,
te himne veličastne?
,Vse je čisto!*

*Vse, vse je čisto, kar tu vidiš, slišiš
in kar občutiš okrog sebe, Kuno!'
Čim dalje globlje padal v te sem sanje
in gledal sem prirode čuda sveta,
ki mi jih stvarnik kazal je z rokoj
In vsaka stvar je govorila glasno:
jaz čista sem iz božjih prišla rok
in čista sem!' ... A jaz sem sanjal, sanjal
In zdaj ničesar nisem slišal več.
Vse veličastno tiho naokrog!
Izginila dobrava sta in gozd,
izginile cvetlice in živali,
utihnilo je petje in šumljanje.*

*Pred manoj stal zdaj kip je velikanski,
je stala živa žena pred menoj!
Visoka bila je tako, tako,
da lahko bi dosegla sonce samo
in zvezde bi dosegla v rimski cesti.
A bila brez najmanjše je obleke;
V nagoti njeni gledal sem jo sveti.
Lepote njenega telesa pa
popisati ne mogel bi vam, bratje.
Ko sem v prahu klanjal se pred njoj
a žena gledala je veličastno.
Tedaj pa sem boječe zajeceljal:
Kdo, žena velikanska si prekrasna?
Priroda sem, vesoljnost sem, hči božja,
pramati vseh stvari sem, Sfinga večna ...
A ti si človek, moj najlepši sin!
In čista sem, vsa čista, čista, čista!`
Odgovor grmel ta je njen ko grom ...
Predramil se iz kresnih bil sem sanj.
A nad dobrovoj plavala je noč,
razpenjala svoj črni plašč nad manoj
In jaz sem tekel k vam — in tukaj sem!*

*Tako je pravil Kuno nam učeni
na kresni večer lani obsorej.
Besed apokaliptovskih njegovih
pa ni razumel nihče izmed nas ...
No, drugi dan ni vstal iz postelje.
Tri dni je ležal v celici bolan
med tistoj šaraj, med rastlinami*

*pa med cveticami, med kamenjem,
med hrošči in metulji mrtvimi,
med knjigami, debelimi folianti
in pa med pesmimi tam svojimi ...
In zmerom bledele je o ženi tisti,
ki videl baje jo je v kresni noči;
o čistosti nam njeni je govoril
do zadnjega vzdihljaja siromak.
No, tretji dan Bog rešil ga je muk*

*Čeprav bil nisi prior ne opat,
zapisal v kroniko sem tvojo smrt,
opisal sem življenje tvoje tiho
v spomin zanamcem kot prijatelj tvoj,
ki sem te ljubil in ki molim zate,
jaz brat Hilarius
Počivaj v miru!*

Priloga 5: Svetlana Makarovič, Matej Šurc in Kotik, Luciferka (odlomek iz (avto)biografije, 162–168)

»S prgiščem denarja, ki mi ostane, se znajdem v Jurkloštru. Moja svakinja, Gorazdova žena, najde star in razpadajoč samostanski stolp ob divji rečici na robu vasi. Kulturna skupnost iz Laškega mi predlaga, da bi ga z njihovo pomočjo lahko obnovila.

Res vložim vse svoje prihranke v tisto podrtijo — in takrat mi je nekaj reklo: Svetlana, ne hodi tja dol. Pobili te bodo! A svaril notranjega glasu ne poslušam. In spet jih fašem.

Pridejo delavci in tolčejo, žagajo, zabijajo. Nekaj sicer delajo, ampak večinoma ždijo v bližnji gostilni. Sama medtem prezebam v postarani avtomobilski prikolici, brez vode in elektrike. Čakam, da bo moje novo bivališče vseljivo.

Novembrsko nebo je vse bolj sivo, okolica puščobna, pritiskata vlaga in mraz, jaz pa se naposled iz tiste konzerve preselim v stolp. Toda delavci še niso zrihtali vsega.

Tik pod stolpom je pokopališki zid. Zadaj za samostanom je cerkva svetega Mavricija, vsa zapuščena in napol podrta. Pravijo, da se je župniku zmešalo in je razbil vse, kar se je razbiti dalo. Tudi orgle.

Cerkev molči, jaz pa igram klavir pri odprtem oknu. Glasba pride na uho cerkvenemu ključarju. Nekega večera potrkna na vrata in vstopijo ljudje iz Jurkloštra: »Gospa Svetlana, vi tak lépo špilate. A bi lahko v cerkvi pomagali za polnočnico?«

Navdušena sem, ampak kako bom igrala, če so orgle uničene? Vaščani v bližnji šoli najdejo klaviolo, električni klavirček, in ga prinesejo v cerkev.

Napoči sveti večer in ljudje, zaviti v zimske cunje, hitijo k polnočnici. Kmalu se iz zavržene jurkloštrske cerkvice v ledeno zimsko noč razlije božična pesmica:

*Tam stoji pa hlevček,
lepi hlevček Betlehem.
Notri je Marija,
detece povija.*

Lušno je in ljudje so zadovoljni. Pesmi jim ogrejejo srca. Starke in starci kar poskakujejo od veselja. In neka krevljasta ženska, o kateri pravijo, da je videla Marijo, mi prinese pismo za papeža. Moleduje, če bi mu ga jaz lahko odposlala. Vse to prenašam. Ko pa me v starem srednjeveškem stolpu obišejo tovariši, vrag odnese šalo.

A ne potrkajo plaho kot cerkveni ključarji. Po vratih udari gromko, da jih hoče vreči s tečajev. Skoraj polnoč je in vstopijo trije krepki možje.

»Tak to nè bò šlo!« takoj zahrešči najdebelejši med njimi. Začne mi predavati o tem, da so oni staruhi iz farovia neki domobranci, dā niso »tapravi« in se z njimi ni dobro družiti. Jezna jim rečem ... No, ne spomnim se več, kaj sem jim zabrusila. Vern le, da jo tisti možje — ne vem, ali so bili s krajevne ali kulturne skupnosti — nato jadrno odkurijo.

A nimam še miru. Čez nekaj časa spet pridejo tiste lokalne funkcionarske strukture in takoj dobim ukaz: »Zdaj boste pa vi na našem občinskem prazniku nastopili.«

»Ne, pa ne born!«

»Počakajte malo, to pa zaj ni več héc. A véte, da pride tovariš Mamic? Andrej Marinc !«

»Kaj me briga. Naj pride, kdor hoče, mene ne bo tam!«

Možje obmolknejo. Kot da ne morejo verjeti svojim ušesom. Jaz pa jih nekam pošljem in z njimi opravi.

Več dni ni nikogar več na spregled. Tudi delavcev ne, čeprav obnova stolpa še ni končana. Pišem pisma, naj mi vendar pošljejo najemno pogodbo, da si uredim status. Zaman tekam po uradih v Laškem in Celju.

Skozi okno iz kuhinje vidim naravnost na pokopališče. Včasih se sprehajam po njem. Pravzaprav sem zelo pogosto tam. Na zunanji strani zidu so menda pokopani samomorilci in drugi brezbožci, ki si niso zaslužili, da bi jih položili k večnemu počitku v blagoslovljeno zemljo cerkvenega pokopališča. Jaz pa grebem po neposvečeni prsti in sadim nageljčke.

*odgovoren, tako kot oče in mati za svojega otroka.
Najprej ustrelite mene!*

Všeč so mi stari nagrobniki, najbolj tisti, na katerih bršljan prerašča imena ali vklesano peterokrako zvezdo. Napišem pesem Pomlad na tvojem grobu:

*... iz mračnih zimskih sob
in spet po dolgem času
poromam na tvoj grob,
a vem, ko spet se vračam
po poti skozi vas,
da letos pozabila
tvoj grob born in obraz ...*

V bistvu sem zelo žalostno bitje. Zato se — naj zveni še tako absurdno — rada iz srca nasmejem. Najbolj sem žalostna, kadar trpijo mala, neboljena bitjeca.

Kaj meniš o samomoru?

Če nekomu preprečiš, da stori samomor, po mojem mnenju povzročiš zločin, brezobziren in sebičen zločin. Mislim, da večina ljudi zapusti samomorilca, potem ko ga reši. Ne! Tega ne smejo narediti. Če kdo reši samomorilca, je odtlej zanj odgovoren do smrti. Dolžan ga je preživljati, paziti nanj, mu delati družbo, ga zabavati in vse drugo, ker ga je na novo rodil. Zanj je

Ponoči mi razbijejo prvo šipo. Preideta gostilniška svojat, pomislim. Družbo mi delajo pes Valjhun ter mucka Lars in Lin. Valjhun na lepem polomi ograjo in v roko ugrizne fanta, ki je psa najbrž dražil. Hudo je, otroka odpeljem v bolnišnico, kjer mu zašijejo rano.

*Potem pride lovec s puško, da bi psa ustrelil. Jaz pa odločno stopim pred puškino cev:
»Najprej ustrelite mene !«*

Le tako ga pripravim do tega, da opusti svojo morilsko nakano.

Jurklošter mi postane mora najhujše vrste, zapor in mučilnica. Ponoči skozi priprto okno oprezam za sencami, ki se plazijo okrog stolpa.

Za nekaj dni zapustim to preideto jurkloštrsko zakotje. Ko se vrnem, najdem razmesarjenega Valjhuna v mlaki krvi. Vaška drhal ga je skozi ograjo tolkla z leseno lašto, ki je imela na enem koncu zabite žblje ...

Tečem čez Sveto trojico, čez neke rovte, gor in dol po bregu drvim kot nora. Pridem do veterinarja v Laškem in se z njim vrnem v Jurklošter k ranjenemu psu. Veterinar mu zašije rane in mu reši tudi ranjeno oko.

Spet mi razbijejo šipe. K meni pod stolp pošiljajo malopridneže iz popravnega doma v Radečah, ki mi grozijo in me ustrahujejo. In vaše pijandure. Jaz pa sama, še telefona nimam v tisti zakotni luknji.

Takrat še ne vem, pozneje pa se prepričam, da ima udba spet prste vmes, saj mi že nekaj časa streže po življenju. Ščuvaj9 tudi novinarje, da o meni pišejo vse mogoče laži. Tudi to, da se gola sprehajam po okolici. Motijo jih celo moje temne zavesa na oknih.

Prijateljici Bredi neka zarobljena opravljivka prav prihuljeno šepeta: »... z mački, ja ...«

Breda ne more verjeti, da to res sliši: »Da Svetlana občuje z njimi? Kako, pa saj mački ...?«
»Ona že ve, ona že ve ...«

»Kako pa ti veš?«

»Ih, kaj ne bi. Vsi tako pravijo.«

Potem pridejo. Neke noči ...

O tem ne born govorila, ni pomembno. Spet je to le podatek, nič drugega. Podatek, ki sem ga že skoraj pozabila.

Zato pa se vedno in znova dogajajo Srebrenice, grozote holokavsta, Au-schwitz in Guernice? Ker pozabljamo?

Ja. Ti simboli zla so večni. To je prihodnost sveta.

Skozi okence vidim ograjo, ki obdaja samostanski

stolp, in zagledam trupelce mojega Lina. Mucek je bele barve in se ga na daleč vidi. Bolečina mi trga srce in želim si le še ven. Stran iz te prekleto, zakotne luknje. Takšno je to preprosto podeželsko ljudstvo.

Nepismena drhal!

Zarukana, kmetavzarska drhal!

Tale svojat me ne bo več videla. Postanem še bolj nezaupljiva in nemara tudi bolj kritična do ljudi. Jurklošter me izučí: če ljudem ponudim kruh, oni pa me kamenjajo, moram tudi jaz usekati s kamnom. Na vso moč!

Potem pa pride šišenska fuk patrola

Potlačeni grenki spomini na Jurklošter mi vnovič udarijo na plano kakih dvajset let pozneje, ko gledam film Dogville Larsa von Trierja. Ta pošasten film — škoda le, da niso izbrali boljše glavne igralka — je verodostojna življenjska lekcija: če si dober z drhaljo, te ta prej ali slej potepta, pokonča, izniči. Tu se konča zgodba o sentimentalnem humanizmu.

Škoda, da tega nisem vedela prej, preden sem prišla v Jurklošter.

V snegu pianino. In kup polen.

Steklena skorja na vsem,

žled čez oči.

Železo kljuke se lepi v dlan.

On v snegu, on še topel,

on, negiben. Na gobčku,

še režečem, kri v kepicah

kot zmečkane šipkove jagode.

Zbogom, mali brat. Dobrodošla, kurba, v naš lepi jurklošter

Prijatelja Meta in Jernej mi pomagata, da čim prej izginem od tod. V avtomobil naložimo nekaj cunj in ropotije ter preživele muce. Tudi Valjhun gre z nami. Jernej mi ponudi začasno bivališče v podstrešni sobici svoje hiše na Bohinjski Beli.

Vnovič romam v Celje na Kulturno skupnost in jih rotim, naj jur-ldoštrski stolp spomeniško zaščitijo, preden domačini tam razbijejo vse šipe in ga uničijo.

Zahtevam, da mi v letu dni vrnejo ves denar, ki sem ga vložila v njegovo obnovo. Toda jasnega odgovora ne dobim. Leto dni je naokoli, a se ne zgodi nič, nakar mi prekipi. Pokličem gavnarje in jim rečem: »Fantje, tule so ključi jurkloštrskega stolpa. Pejte tja, odnesite vse, kar lahko odmontirate, in mi pripeljite sem. Ostalo razbijte! Tie mate pa za kišto pira.«

Pobje se potrudijo in na tovornjak naložijo pohištvo, težka stilna hrastova vrata in okna z okvirji vred pa štedilnik, bojler, banjo in drugo kramo. Potem vzamejo macolo in razbijajo. Uničijo vse, tudi električno

omarico. Po opravljenem delu napišejo na zid: šišenska fuk patrola.

Ko moje reči iz Jurkloštra pripeljejo na Bohinjsko Belo, jih razdelim

sosedom. Partijska ldika pa spet pokaže vse, kar zna. Napadejo me z vseh strani

izbirajo sredstev. Časopisni stolpci so polni obrekljivih zapisov o »nori ženski«, ki da uničuje

Dolgo časa moram prenašati takšne in podobne laži. Neznanci mi pošiljajo dopisnice z

Prasica, kradeš našo lastnino ...

To je pravi rdeči teror.

Prejemem poziv državnega tožilca iz Kranja. Pridem na zagovor in prinesem vse račune za opremo, ki sem jo nakupila za Jurklošter. Predložim tudi račune za plačilo zidarjem, tesarjem, mizarjem, monterjem, ki so mi obnavljali srednjeveški stolp. In rečem: »Vse, kar sem vzela ali uničila, je bilo moje !« Postopekse vleče in vleče. Spet grem v Kranj, kjer tožilec prebira papirje in me naposled pogleda: »V čem je tu problem?«

»Ne vem, pri meni problemov očitno ni.«

Končno me pustijo pri miru. Klevete pa potujejo naprej.

Rane iz Jurkloštra se postopoma celijo. Ostane pa senca dvoma v mojega nezvestega psa čuvaja Valjhuna. Zima je in na Bohinjski Beli se valjava po snegu. Kot majhna ščeneta se podiva po snežnem zametu, vržem kepo, se mu pačim in režim, on pa name — zarenči. Dvigne zgornjo čeljust in renči. V tistem trenutku mi odnese pokrov in ga začnem

pretepati. Pretepem ga huje kot psa. Dobi lekcijo, da bo vedel renčati name. A ne gre za to, maščujem se mu, ker me v Jurkloštru ni zaščitil pred nasilneži.

Ne, to ni bilo prav. To je drugo dejanje v mojem življenju, ki si ga ne born nikoli odpustila.

Kot tisto, ko mami Otiliji nisem preprečila, da bi nono Avrelijo odpeljala v hiralnico na Bokalce. Morala bi nekaj storiti, morala bi se vreči pred avto! Pa nisem imela dovolj moči.

No, takrat še nisem bila polnoletna, imela sem šestnajst, morda sedemnajst let. Zdaj sem pa zrela, prezrela.

Do smrti bom v sebi nosila to krivdo. Zaradi none Avrelije in psa Valjhuna. Tu ni opravičila, samo bedna tolažba, da bi ravnala drugače, če bi le čas lahko premaknila nazaj.

Priloga 6: Jožef Virk, Slovensko dekle

(Jože Virk (08.08.1849), Slovensko dekle, Kmetijske in rokodelske novice, letnik 7, številka 32, URN:NBN:SI:doc-J8G4V13Z, <http://www.dlib.si>)

Priloga 7: Marija Plemenitaš, Ko spregovorijo ptice, Peš od Kalobja do Planine (123–125)

Stari ljudje so včasih hodili na božje poti. To jim je bil menda edini izgovor, da so si lahko privoščili kakšen dan dopusta. Tudi moja babica, ugledna kmetica, ki je podpirala tri vogale pri hiši, si je privoščila romanje na Brezje k Mariji Pomagaj, po navadi v spremstvu katere od hčera.

Mislim, da je bilo daljnega leta 1952, meni je bilo takrat pet let. Babica se je odločila, da me to poletje vzame s seboj na romanje, pa ne na Brezje, ampak na Planino pri Sevnici, kjer je imela na domačiji pri Svetem Križu sestro Mico. Ta je bila gospodinja na ugledni kmetiji Robičevih. Na tej kmetiji je bilo še posebno lepo to, da so si že svetili z elektriko. Naša babica je vedno sanjari o prečudiviti luči, ki jo prižgeš s pritiskom na gumb. Bolj kot kar koli na svetu si je želela te elektrike, ker ta posveti v vsak kotiček, a je žal do svoje smrti ni dočakala. Seveda sva se z babico pripravili na dolgo pot, saj sva morali prepešati hribe in doline. Tudi daljne sosedje so bile obveščene, da prideva mimo njihovih hišic. Babica je bila daleč naokrog spoštovana ženska. Ne vem, če ji je bila katera v naših krajih enaka, in to prav zaradi blaginje na njihovi kmetiji in njene dobrote, s katero je obdarovala :številske siromake. Bila pa je tudi žena kalobškega župana, kar je takrat tudi nekaj štel.

Z velikim cekrom sva se podali na pot zgodaj zjutraj, da naju ne bi vročina ujela prav na beli cesti. Za najino potovanje je babica odločila šmarjetno nedeljo, ko imajo na Planini žegnanje. Seveda so me za to priložnost zakmašno oblekli. Ni mi prijalo, da sem bila obuta v nič kaj udobne čevlje, zato sem babico kmalu prosila, da mi jih dovoli sezuti in bosu nadaljevati pot. Babico pa je ovirala dolga žametna obleka, preko katere si je privezala svilen, s čipko obrobljen črn predpasnik. Najprej sva se ustavili pri Brglezovi kapelici, ker sem jaz tako želela. V njej je bil manjši Marijin kipec. Mariji sem podarila šopek travniških rož. Na začetku sva kar hitro hodili in kmalu prispeli v vas Podlešje, kjer naju je že čakala Grajnčka Karlina. Iz glinaste skodelice sem se odžejala z mrzlo vodo, stara mama pa je zvrnila kozarec brajdovca. Po krajšem postanku sva nadaljevali pot do Hribovske Rozike, suhljate ženice, ki je bila na naši kmetiji skoraj pri vsakem delu. Rozika naju je povabila v zidanico, kjer sva sedli na leseno stolico. Prinesla je v hodni prticek zavit kruh ter poliček šmarnice. Ljudje po naših hribih včasih niso imeli drugega vina kot iz šmarnice ali iz grozdja iz hibridne trte. Cepljene žlahtne trte niso gojili. Šmarnica je imela prijeten vonj, okus in omamno moč. Z babico sva malo pokramljali z gostiteljico Rozi, se poslovili in odšli dalje.

Babico sem neprestano radovedno spraševala, kaj je to in kaj ono, čigava je ta hiša pa oni kozolec. Ob prijetnem kramljanju nama je čas hitreje minil, pot pa je bila prijetnejša. Že sva prišli h Kriški kapeli. Stekla sem pogledat, kaj je v njej. Zagledala sem nekaj nenavadnega: na tleh je ležala zarjavela veriga. Kar stisnilo me je pri srcu. »Babica, babica, poglejte, ketna je v kapeli!« sem vzkliknila. Babica je stopila bliže, me prijela za ročico in mi obljubila pripoved o Kriški kapeli.

Na domačiji pri Kriških je živel Kriška Malika, daljna babičina sorodnica in nepogrešljiva delavka na njeni kmetiji. Bila je močna in odločna ženska, ki se je rada pogovarjala, se šalila in tudi lepo zapela. Z babico sva se z veseljem oglasili tudi pri

njih. Kramljali smo, malo pojedli, popili in se potem napotili naprej. Babica je Maliki obljubila, da se nazaj grede spet oglasiva.

Pot naju je pripeljala do križpotja, kjer sva se morali odločiti, ali jo bova nadaljevali po Čretah ali čez Požerike, kjer je bila pot bolj odprta in prijaznejša kot po soteski močvirnatih Čret, kjer so se pasli podmaljski konji. Ker ima konj kosmata ušesa, nikoli ne veš, česa bi se lahko domislil. Obe sva se bali konj, zato sva izbrali mirnejšo pot. V Podmalah se nisva ustavili. Samotna pot po Jezercah se je začela spuščati navzdol. »Babica, zakaj je bila tista ketna v kapeli?« sem začela pogovor. Babica me je prijela za roko in počasi sva nadaljevali pot, vmes pa mi je pripovedovala staro pripoved o nastanku Kriške kapele.

Bilo je pred mnogimi mnogimi leti. Ponoči se je nek domačin vračal domov iz gostilne. Začelo se je strašno bliskati in grmeti. Možak je pospegil korake, da bi ušel nevihti, a je bil žal prepočasen. Ulilo se je kot iz škafa. Naliv ga je kar dušil, tako mu je deževnica zalivala obraz. Manjši hudourniki so se zlili v večjega, hrumečega, ki je divjal po strmem gozdu. Moški je zavil v skalno votlino, kjer je nameraval počakati, dokler nevihta ne bo prenehala. Takrat pa se je zaslišalo cop, cop, cop: po hudourniku je pricapljal nihče drug kot sam vrag in zavohal človeka. V kosmatih tacah je držal verigo. Z ostrimi kremplji je bliskovito pograbil prestrašenega moškega in ga vklenil vanjo. Možakar je prosil usmiljenja, ga preklinjal in rotil, naj ga izpusti. Vrag pa ga je potegnil za sabo in ga vlekel po deročem hudourniku navzdol v blatno grapo. V smrtni stiski je mož zbral še zadnje moči in na ves glas prosil Marijo Kalobško za pomoč. Ko je vrag zaslišal prošnjo: »Marija Kalobška, pomagaj mi!«, je nenadoma izpustil verigo in odčofotal naprej po deroči strugi. Mož se je ves premočen, umazan in prestrašen z verigo okrog vratu do jutra vrnil domov. V zahvalo za uslišano prošnjo je dal Kalobški Mariji na čast postaviti kapelico, ki še danes stoji v opomin na strašljivo srečanje z vragom. Verigo, v katero ga je vklenil vrag, pa je vrgel v kapelico, mimoidočim v opomin.

»Babica, mene je pa strah,« sem zašepetala babici in jo še trdneje prijela za roko. »Babica, mene je pa strah,« sem zašepetala babici in jo še trdneje prijela za roko katerima odganjajo zle sile od hiše.

Priloga 8: Karel Gržan, Skrivnosti starodavne Kartuzije, Svet čarobnih lepot (15).

»Dolina Gračnice je čarobna že v svoji naravni danosti. Gorotvorne sile in vulkani so razgibali površino, skozi katero si je reka s številnimi igrivimi pritoki prebila svojo pot in pri tem ustvarila slapove, brzice in tolmane. **Pečerejski slap** (v bližini zaselka Dežno) je čaroben v pretakajočih se vodah, ki padajo iz zgornjega tolmana v slapovih po koritasti strugi, dokler se v zadnjem slapu ne spustijo v jezerce ob ostankih stare žage. Igra šestih slapov in tolmanov ostaja, žal, za večino popotnikov še vedno skriti biser naše pokrajine. Nekoliko niže je mogočen **Marofski slap**, ki šumi pozabljene zgodbe preteklosti in jih razkrije tistim, ki so mu pripravljeni podariti svoj čas.

V dolini Gračnice žari toliko Lepote, ki nagovarja in bogati popotnika, vedno bolj žejnega izgubljene pristnosti. Tu je ohranjena v vsem razkošju mogočnega skalovja, prelivajočih se voda, polj in travnikov ter seveda prostranih gozdov, med katerimi ohranjajo svoje zavetje redke vrste ptic in rastlin. Med pticami so tudi sokol selec, hribovski škrjanec, gorska sinica, skalna lastovka ...; med rastlinami pa avrikelj, blagajev volčin, hladnikova bunika, opojna zlatica, kranjska lilija, orhideje ...

Med Marofom in Jurkloštrom je vredna posebnega postanka **votlina z Marijinim kipom**, ki pripoveduje o njenih čudežnih rešitvah. Vedno sveže cvetje in prižgane svečke govorijo, da je mnogim pomočnica tudi danes.

Prav blizu nje je **Žegnan studenec**. Ta voda ima v sebi posebne moči, po katerih je dobila ime. V sebi nosi spomin na blagoslov, ki ga ohranja do danes. Ko jo zaužiješ, nagovori pretakajoče se vodovje v tebi in ga usklajuje v harmonijo. Do tega studenca in podobe Marije v skalovju je nekdanj vodila ozka pot, sedaj je tu široka cesta. Naj te ne spelje mimo, ne da bi za trenutek postal ob pomenljivih pomnikih.

Ozka dolina s težko prehodnimi potmi je varovala kartuzijane v njihovi samoti. Tiste, ki so prišli do meniške nasebine, pa je ustavil kartuzijanski stražar.«